

Ljubljana, 5. julij 2008

**Alternativni vladni program
Socialnih demokratov
2008–2012**

Odgovornost za spremembe

Govor predsednika SD Boruta Pahorja	5
Uvod	10
I Razvoj in modernizacija Slovenije	12
1 Ekonomski razvoj za boljše življenje vseh	12
1.1 Pomanjkljivosti sedanje ekonomske usmeritve	12
1.2 Konkurenčno gospodarstvo zahteva manj vmešavanja države in bolj neodvisno delovanje nadzornih institucij	13
1.3 Odgovorne javne finance kot pogoj stabilne rasti.....	15
1.4 Konkurenčno davčno okolje za razvoj in pravično delitev	17
1.5 Rast zaposlenosti kot pogoj vzdržne gospodarske rasti	19
1.6 Krepitev trga dela ob zagotavljanju prožne varnosti.....	20
1.7 Urejanje ekonomskih migracij.....	21
1.8 Spodbudno nagrajevanje za kakovostno rast.....	22
1.9 Premišljeni finančni ukrepi za podjetniške preboje	22
1.10 Razvojno sodelovanje kot priložnost za slovensko gospodarstvo.....	23
1.11 Razvojna politika za razvoj vseh regij	24
1.12 Kmetijstvo, prehranska varnost, naravni viri in podeželje	26
2 Varovanje narave in okolja ter načrten razvoj prostora za učinkovito infrastrukturo	27
2.1 Gospodarno ravnanje z naravo in okoljem kot temelj blagostanja.....	27
2.2 Integralna raba prostora in celovito načrtovanje prostorskega razvoja.....	30
2.3 Dobra prometna infrastruktura kot logistična podpora razvoju gospodarstva	31
2.4 Učinkovita energetska oskrba kot pogoj za vzdržno gospodarsko rast.....	33
2.5 Sodobna in človeku ter okolju prijazna komunalna infrastruktura	34
3 Znanje in tehnologija za kakovosten razvoj	35
3.1 Odličnost znanja kot pogoj za razvojni preskok.....	35
3.2 Sprostitev poslovne iniciative v organizaciji znanosti in raziskav.....	36
3.3 Povezava znanj in tehnologije kot inkubator inovacij in novih talentov.....	37
3.4 Informacijska družba kot hrbtnica tehnološkega razvoja	38
4 Modernizacija javnih služb za boljše javne storitve	40
II Blaginja po meri človeka	43
1 Učeča se in ustvarjalna družba	43
1.1 Vsak otrok mora biti vključen.....	44
1.2 Avtonomne in odprte univerze kot osnova razvoja.....	45
1.3 Javno šolstvo je pravično šolstvo	46
1.4 Za avtonomijo šol in stroke	46
1.5 Dobra šola je tudi zahtevna šola	47
1.6 Kultura in umetnost kot temelj ustvarjalnosti.....	47
1.7 Športno aktivna Slovenija.....	49
2 Krepitev socialne varnosti	50
2.1 Pokojnine za varno starost vseh generacij	50
2.2 Socialna zaščita ter preprečevanje revščine in socialne izključenosti.....	51
3 Vsem enako dostopno in kakovostno javno zdravstveno varstvo.....	53
3.1 Stanje in slabosti slovenskega zdravstvenega sistema	53
3.2 Vrednote zdravstvenega sistema.....	55
3.3 Vizije, cilji in strategije	56

4	Dinamičen družbeni model.....	60
4.1	Družinska politika.....	61
4.2	Stanovanjska politika: boljša dostopnost do stanovanj.....	62
4.3	Zagotavljanje pogojev za samostojno življenje mladih.....	63
4.4	Ustvarjanje pogojev za enakost spolov (položaj žensk).....	64
4.5	Kakovostno življenje starejših.....	65
III	Demokracija in aktivno državljanstvo.....	67
1	Človekove pravice niso samoumevne.....	68
2	Participacija posameznih družbenih skupin.....	68
2.1	Mladi.....	68
2.2	Ženske.....	69
2.3	Medkulturno sožitje s pripadniki narodnostnih in etničnih manjšin.....	69
3	Umik politike in monopolov iz medijskega prostora.....	70
4	Državna uprava.....	71
4.1	Depolitizacija državne uprave.....	71
4.2	Državna uprava kot kakovosten in učinkovit servis.....	71
4.3	Transparentnost in dostopnost javnih podatkov.....	72
5	Lokalna samouprava.....	73
5.1	Mreža občin in regionalizacija.....	73
5.2	Delovanje lokalnih skupnosti.....	74
6	Pravosodje.....	74
6.1	Uveljavitev sodstva kot tretje veje oblasti.....	74
6.2	Za institucionalno močnejše sodstvo.....	75
6.3	Spreminjanje zakonodaje zahteva temeljito razpravo.....	75
6.4	Zagotovitev sojenja v razumnem roku ter povečanje učinkovitosti vseh pravosodnih organov.....	76
6.5	Pregon protipravnega bogatenja in gospodarskega kriminala.....	76
6.6	Izvrševanje kazenskih sankcij.....	77
6.7	Razvoj pravne kulture.....	77
7	Notranje zadeve in migracije.....	78
7.1	Od politične instrumentalizacije policije k strokovni in odgovorni policiji.....	78
7.2	Gospodarski kriminal.....	79
7.3	Migracije.....	79
7.4	Zasebna varnostna podjetja (ZVP).....	80
7.5	Obveščevalne službe.....	80
IV	Slovenija kot mednarodni subjekt.....	81
1	VARNOSTNA IN OBRAMBNA POLITIKA.....	81
1.1	Stanje in pomanjkljivosti na področju varnostne in obrambne politike.....	81
1.2	Varno, solidarno, verodostojno, profesionalno in varčno!.....	81
1.3	Profesionalnost v vojaški službi.....	83
1.4	Dostojanstveno v zavezništvu in evropskih obrambnih silah.....	84
1.5	Javno in pregledno v civilno-vojaških odnosih.....	84
1.6	Solidarnost ob nesrečah doma in v tujini.....	85
2	Zunanja politika.....	86
2.1	Kontinuiteta zunanje politike in zavezanost nacionalnemu soglasju... ..	86
2.2	Stremljenja slovenske zunanje politike.....	86
2.3	Sosednje države.....	87
2.4	Evropska unija, ZDA, Ruska federacija, Kitajska.....	87
2.5	Države zahodnega Balkana.....	88

2.6 Slovenci v zamejstvu in po svetu.....	88
2.7 Gospodarska diplomacija.....	89
2.8 Razvojno sodelovanje.....	89
2.9 Zunanje ministrstvo	89
2.10 Sodelovanje Slovenije na mirovnih operacijah.....	89

Govor predsednika SD Boruta Pahorja

Konferenca stranke 5. julija 2008

Socialne demokratke, socialni demokrati,
konferenca,

zadnjič sem vas v tej dvorani nagovoril kot novo izvoljeni predsednik stranke pred dobrimi enajstimi leti. Naloga, ki smo se je tedaj skupaj lotili, se je zdela skoraj iluzorna. Stranko, ki se je znašla na robu političnega preživetja, smo se odločili popeljati v sam vrh slovenske politike. Da bi to dosegli, smo morali od tistega marca leta 1997, do danes, desetkrat povečati našo politično priljubljenost med ljudmi. To nam je tudi uspelo.

V tem času smo jo, po vrsti dramatičnih sprememb, iz zgodovinske zamudnice preobrazili v znanilko slovenske prihodnosti. Danes lahko sklenem, da smo uspešno opravili z izzivom modernizacije stranke in da smo sedaj pripravljeni za modernizacijo države. Enajst let kasneje stojim pred vami kot predsednik stranke, ki je pripravljena prevzeti odgovornost za uspešno prihodnost države. Za to pa so potrebne spremembe. Socialni demokrati smo pripravljeni prevzeti odgovornost za te spremembe.

Alternativni vladni program predstavlja zaokroženo vizijo teh sprememb. Da bi to vizijo uresničili, je po našem mnenju seveda najprej pomembna sprememba oblasti. Želimo si, da bi ljudje ta vladni program sprejeli kot dodaten motiv in navdih, da nam zaupajo mandat za sestavo vlade, ki bo odgovorna za uveljavitev naših programskih načrtov.

Vendar sprememba oblasti ni cilj sam zase. Je edini mogoči način, da se v slovenski politiki spremeni nekaj temeljnih vzorcev, ki so se doslej izkazali za konceptualno oviro stremljenju Slovenije, da se dolgoročno uvrsti med najbolj konkurenčne in solidarne družbe razvitega sveta. Če se pri pripravi Ocene stanja in vladnega programa, ki smo jima posvetili leto dni temeljitih razprav in priprav, ne bi izkazala potreba po nekaterih strateških spremembah, potem Socialni demokrati ne bi tako jasno postavili pred ljudi izbiro za nadaljevanje obstoječe politike ali za njeno alternativo. Za to smo se odločili po tehtnem preudarku in bolj kot se bližajo volitve, bolj je ljudem razumljiva potreba po alternativni. Mi smo ta alternativa.

Ta ugotovitev in odločitev ne pomenita, da Socialni demokrati ocenjujemo obstoječe razmere kot krizne, v katerih se je potrebno odločati za revolucionarne preobrate. Nikakor ne. Ne gre samo za presojo, da prejšnje in sedanja vlada samostojne Slovenije, puščajo zadovoljivo dediščino za nadaljnji vsestranski napredek, temveč predvsem za spoznanje, da se je v tem času zgostilo tudi par temeljnih problemov, ki jih presojamo kot probleme strateškega pomena. Prej sem dejal, da predstavljajo oviro za naša prihodnja stremljenja, če naj bodo tako ambiciozna kot so.

Prva ovira je umestitev in vloga politike v slovenski družbi. Problem je, da je njena moč prevelika, njena kreativnost pa premajhna. Od tod izhaja problem delovanja države kot institucije, ki brez potrebe in pravega učinka ohranja ali celo krepi svojo vlogo v razmerju do drugih družbenih podsistemov, na drugi strani pa se kaže njena prevelika odsotnost za partnersko vlogo, kjer bi bila ta koristna in zaželjena.

Socialni demokrati vidimo premostitev te ovire v ustvarjanju pogojev za večjo avtonomijo pa seveda tudi odgovornost družbenih podsistemov, na drugi strani pa usposobitev države za vlogo partnerja povsod tam, kjer bi se to pokazalo za uspešno in koristno.

Druga ovira, ki ji močno botruje prva, je ta, da si oblast prisvaja moč in vpliv, ki jo omejujeta ustvarjalnost in uspešnost ne samo drugih družbenih podsistemov, temveč zavoljo tega tudi nje same. To se najbolj pogubno kaže v zasidrani mentaliteti, da stranke na oblasti postavljajo pri kadrovskih in drugih odločitvah kriterije politične lojalnosti in primernosti za legitimne. To nas je pripeljalo do položaja, ki smo ga želeli spremeniti z revolucionarnim preobratom slovenske politične pomladi na prelomu devetdesetih let prejšnjega stoletja.

Gre za to, da je tudi danes za profesionalno in socialno promocijo posameznika pomembno ali je všečen vladajoči garnituri ali ne. Nevarnost, da bi bili iz možnosti ustvarjanja skupnega razvoja na bolj ali manj viden način izključeni zdaj eni, zdaj drugi talenti, je izziv, ki ga osebno jemljem za najpomembnejšega. Človeški kapital, znanje in ustvarjalnost slehernega posameznika, ne glede na njegove ali njene politične, svetovnonazorske ali druge značilnosti, je, če se izrazim v prispodobi, naftni vrelec Slovenije.

Socialni demokrati vidimo premostitev tega problema v tem, da povsem sprostimo to vrtino in da zagotovimo pogoje, v katerih bo imel vsak kolikor je le mogoče enake možnosti in bo segel do zvezd, ne glede na to, čigav politično je. To vprašanje, vprašanje komu kdo politično pripada, mora postati nelegitimno vprašanje. Sprostitev vseh ustvarjalnih sil slehernega posameznika in celotne skupnosti je najpomembnejša deviza pospešenega razvoja in modernizacije Slovenije.

Komu se bo utegnilo zdeti poudarjanje teh dveh ovir kot pretirano ali pavšalno. Prav v tem je že ves čas problem. Da se ne razumeta kot dve osrednji vprašanji aktualne slovenske politike in družbe. Če bi Socialni demokrati dobili priložnost, da poskušamo premostiti ti dve oviri in da bi pri tem bili vsaj malo uspešni, bi se šele dobro pokazalo kako široko okno prihodnosti se s tem odpira Sloveniji. Naj javnost glede moje zavezanosti k tem konceptualnim spremembam nima nobenega dvoma. S popolno predanostjo, da ju poskušam skupaj z vami uveljaviti, uspem ali propadem. Od tega ne odstopam.

Nisem naiven in se popolnoma zavedam mojih in naših zavez. Skušnjave, da bi delovali po starem vzorcu, bodo silovite. Brez ovinkarjenja povem, da bomo predmet kritik tudi tistih ljudi, ki nas podpirajo ali prav zaradi tega, ker podpirajo nas. Zato nam mora biti že danes jasno – od upornosti zoper to skušnjava ni odvisno samo presojanje ene od volilnih obljub, temveč uspeh naše reformne politike sploh.

Reformna politika, politika sprememb torej. Tudi glede teh napovedi moramo biti docela realni in stvarni. Ne gre samo za pravo mero obljub, ki jih lahko dejansko izpeljemo, temveč se moramo že v osnovi zavedati, da najava sprememb ni nekaj kar bi avtomatično vzbudilo v ljudeh upanje. Lahko vzbuja tudi strah. V tej deželi živijo ljudje, ki so jim spremembe prinesle spremembo na slabše. Vsaj v luči njihovih pričakovanj.

Zato je izjemnega pomena kako upravljati s spremembami. V bistvu je to glavna naloga vsake vlade, odvisno pa je kako je pri tem uspešna. Za uspešno upravljanje s spremembami je predvsem pomembno, da ljudje razumejo cilj in smisel teh sprememb. V tem smislu je dialog s strokovno zainteresirano in če je le mogoče celotno javnostjo, prvi pogoj, vendar ne zadosten.

Politika, ki želi uveljaviti spremembe, mora biti odprta za kritike in drugačne poglede in mora znati sklepati pametne kompromise, ki vodijo stvari naprej k željenemu cilju. Morda je za ceno uspeha potrebnih več korakov, vendar to opravičuje njen pomen. Če kdo temu pravi gradualizem, to Socialni demokrati sprejemamo. Brez tega, da se ljudje prepoznajo v spremembah, ni pogojev za njihov uspeh. Socialni dialog in partnerstvo sta ključni orodji upravljanja s spremembami.

V tem smislu je torej osnovnega pomena, da ljudje razumejo, kaj je smisel in cilj vladne politike v naslednjih štirih letih, če bomo za to dobili njihov mandat. Ustvariti želimo pogoje, da se bo Slovenija kljub pričakovanim manj ugodnim globalnim gospodarskim okoliščinam vsestransko modernizirala in se po kazalcih gospodarskega razvoja in socialne varnosti približevala najbolj razvitim, da bo sadove napredka uživala celotna skupnost in ne le privilegirana manjšina, da se bodo krepile institucije pravne države in da bomo krepili nacionalno identiteto v pogojih odprte družbe.

Ne bodimo presenečeni, če bomo za podobne cilje slišali tudi pri naših političnih tekmečih. Dejstvo, da se slovenska politika, ne glede na strankarske razlike, ozira za istimi obzorji prihodnosti, je znak nekega političnega zorenja naše države. Po vstopu v EU in NATO se je namreč pred slovensko politiko zastavilo vprašanje kakšni so njeni skupni načrti. Preko pogovorov pri predsedniku države, zlasti pa pri oblikovanju dokumenta Partnerstvo za razvoj, se je začelo počasi oblikovati v Sloveniji tretje razvojno soglasje. Ni še povsem dozorelo, a Socialni demokrati si bomo prizadevali tudi naprej, da bi postalo nacionalni projekt.

Seveda pa se bo v volilni kampanji zastavljalo predvsem vprašanje razlik med tistimi, ki se potegujemo za naklonjenost ljudi. Tu pa so in vedno bodo razlike, večje ali manjše. Dejstvo, da smo se Socialni demokrati vzpostavili kot alternativa sedanji oblasti, se utemeljuje, kot rečeno, prav pri oceni ovir in načina njihovega premoščanja zato, da bi pri teh bolj ali manj skupnih ciljih uspeli. Glede te ocene ovir in načina njihovega premoščanja pa so razlike konceptualne narave. Zato alternativa.

Razlogi zaradi katerih bodo ljudje enemu ali drugemu namenili svojo podporo, bodo verjetno zelo različni. Ni pa nepomembno kje posamezne stranke vidimo glavno vprašanje, okrog katerega naj se zasuje volilna kampanja. Po mojem mnenju je to sledeče vprašanje: komu velja zaupati preudarno upravljanje z gospodarskimi in socialnimi ter drugimi spremembami, brez katerih ni vsestranskega napredka, z njimi pa bo potrebno upravljati v zaostrenih globalnih gospodarskih okoliščinah.

Zato bom v zaključku govora osredotočil svojo pozornost na sklop treh področij, ki po mojem mnenju predstavljajo v vsebinskem smislu osrednje težišče izzivov sodobne Slovenije; področje javnih financ, gospodarstva in sociale. S tem ne zmanjšujem pomembnosti drugih sklopov našega programa, toda tudi čas mi ne dopušča, da bi jih sam strnil, ker bodo to bolj natančno storili govorniki za menoj.

Torej, ključen izziv prihodnjega razvoja Slovenije bo zagotavljanje dinamičnega ravnovesja med ekonomsko, zaposlitveno, socialno in okoljsko politiko.

Gospodarska rast sama po sebi ni izključni cilj naše politike. Rast mora izvirati iz višje produktivnosti in večje učinkovitosti, kar po eni strani omogoča, da bo slovensko gospodarstvo bolj konkurenčno v okviru svetovnega, po drugi strani pa omogoča pogoje za bolj bogato in solidarno družbo na sploh. Za doseg te ciljev je nujen postopen in transparenten umik države iz vseh podjetij, ki so v procesu preoblikovanja družbene lastnine ostale v državni lasti, vendar predvsem tam, kjer je to z vidika njihovega dolgoročnega razvoja smotrno.

Odgovorne javne finance so pogoj stabilne rasti. Uveljavili bomo dve novi pravili. Prvo smo imenovali potrošno javno-finančno pravilo, z vnaprej določeno nominalno protiinflacijsko naravnano rastjo javnofinančnih odhodkov. Drugo pravilo bo košarica prilagodljivih programskih odhodkov, ki bo omogočila konsistentno izvajanje prvega pravila. Pravilo zahteva izločitev pomembnega dela odhodkov programov v posebno košarico z njihovo tekočo nominalno velikostjo. Iz te košarice bodo izločeni samo programski odhodki za zagotavljanje osnovne mreže socialne varnosti.

Okrepili bomo moč in položaj neodvisnih institucij. Uresničili bomo prenos nekaterih nadzornih funkcij države (nadzor finančnega sistema, varstvo konkurence in potrošnikov) na neodvisne nadzorne institucije. Predlagali bomo ustanovitev enotne agencije za nadzor in regulacijo finančnega sistema v okviru Banke Slovenije. Okrepili bomo položaj neodvisnega organa za boj proti korupciji.

Slovenija potrebuje konkurenčno davčno okolje za svoj razvoj in pravično delitev ustvarjenega. S spremembami davčne zakonodaje bomo spodbujali investicije v tehnološke preboje. Pozornost bomo namenili potrebnim popravkom dohodninske zakonodaje za izboljšanje položaja najnižjih dohodkovnih skupin zavezancev in za bolj optimalno razvrščanje dohodninskih zavezancev po davčnih razredih. Proučili bomo možnosti popravka splošne davčne olajšave.

Gradili bomo koncept vključujoče razvojne politike Slovenije in si prizadevali za skladen razvoj Slovenije, tako da dobi vsaka regija svoje priložnosti. Naša razvojna politika bo namenjena območjem, ki zaostajajo v razvoju, in mestom kot generatorjem gospodarske rasti. Prizadevali si bomo za maksimiziranje učinkov mednarodnega razvojnega sodelovanja kot tudi za gospodarsko rast in mednarodno konkurenčnost.

Med našimi prednostnimi nalogami bo modernizacija infrastrukture, od železniške do informacijske. Tako v proizvodnji kot v potrošnji bomo spodbujali k učinkovitejši rabi surovin in energije, kar bomo dosegli z ukrepi, ki na eni strani spodbujajo k okoljsko odgovornemu ravnanju, na drugi pa sankcionirajo neodgovorno ravnanje.

Rast zaposlenosti razumemo kot pogoj vzdržne gospodarske rasti. Njeno povečanje bomo dosegli s spodbujanjem podjetništva in pospeševanjem rasti predvsem malih podjetij, z novimi delovnimi mesti, vključevanjem mladih na trg dela, z vključevanjem brezposelnih, težje zaposljivih oseb na trg dela in zmanjševanjem strukturne brezposelnosti.

Modernizirali bomo politiko zaposlovanja za doseganje prožne varnosti. Cilj prožne varnosti je zagotoviti, da bi državljani lahko uživali visoko stopnjo varnosti zaposlitve, kar pomeni, da bi v aktivnem življenju lahko kdorkoli s čim manj težavami poiskal novo zaposlitev in hkrati imel možnost za dodatno izobraževanje in poklicni razvoj. Za uspešno izvajanje koncepta prožne varnosti je najpomembnejše aktivno sodelovanje socialnih partnerjev in pripravljenost zainteresiranih strani za sprotno izvajanje sprememb in prevzemanje odgovornosti zanje.

Socialni demokrati načrtujemo ukrepe za moderno socialno državo, ki bo zagotavljala večjo blaginjo za vsakogar in večjo pravičnost pri delitvi rezultatov gospodarske rasti. Minimalno plačo bomo dvignili na raven, ki bo zagotavljala pokrivanje minimalnih življenjskih stroškov. Obseg in vsebino socialnih storitev bomo prilagodili potrebam posameznih skupin prebivalstva, pri čemer bomo posebno pozornost namenili skupinam, ki jim grozi socialna izključenost. Modernizirali bomo sistem socialnih transferjev, ki bo temeljil na poenotenju, ter z davčnimi spodbudami skušali doseči vključenost večjega dela zaposlenih v drugi pokojninski steber ter vlaganje višjih sredstev za te namene. Z modernizacijo pokojninskega sistema želimo zagotoviti varno starost vseh generacij.

Spoštovana konferenca, drage prijateljice in prijatelji,

s sprejemom vladnega programa se začne finale naših aktivnosti za uspeh na letošnjih volitvah. Ne morem vam obljubiti, da bomo na teh volitvah zmagali. To bi bilo za stranko, ki se doslej k tej možnosti v vsej njeni zgodovini sploh še ni približala, naivno in nezrelo. Tisto kar lahko obljubim stranki je, da bomo storili vse, kar je v naši moči, da v duhu visokih standardov politične kulture, pojasnimo ljudem, za kaj nam gre, zakaj je naš uspeh tudi njihov uspeh in da mobiliziramo vse razpoložljive sile, da jih pridobimo za našo podporo.

Pred nami je zahteven predvolilni čas. Je mar kdo pričakoval kaj drugega? Do pomembnih uspehov ne vodi nobena kraljevska pot. Pred enajstimi leti smo v za stranko veliko bolj nehvaležnih časih imeli pogum in vizijo, da smo jo s skupnimi močmi vrnili v središče slovenskega političnega življenja. Danes imamo enak pogum in vizijo, da Sloveniji utrdimo pot v središče razvitega sveta. Tako kot se je pred enajstimi leti zdelo mnogim nemogoče, da bi uspeli, se bodo dvomi glede naših sedanjih stremiljenj porajali tudi danes. Res je, ne bo lahko, vsekakor pa ni nemogoče. Mi smo pripravljeni, da to dokažemo.

Srečno Socialni demokrati,
srečno Slovenija.

Uvod

Ta program je odgovor na izziv časa, v katerega vstopamo, in povabilo vsem, ki si želijo boljšo Slovenijo, da bi v prihodnosti skupaj stopili na novo pot. Slovenija po našem mnenju potrebuje nov dogovor, novo vizijo razvoja, ki bo vsakomur zagotavljala možnost in priložnost za dostojno življenje.

Ugotavljamo, da so naložbe v gospodarski razvoj zaradi zagotavljanja vse večjega blagostanja ljudi v pogojih globalnega gospodarstva pripeljale do položaja, ko težnje po zagotavljanju večje konkurenčnosti gospodarstva ogrožajo naravne dobrine in nepopravljivo obremenjujejo naravno okolje. Poleg tega so te spremembe povzročile tudi vse večje razlike med razvitimi in nerazvitimi gospodarskimi sistemi. V razvitih okoljih se to kaže v vse večjem razslojevanju v družbi in vse večji koncentraciji bogastva v rokah maloštevilne elite, v nerazvitih okoljih pa so depriviligirane sloje spravile v revščino in na rob preživetja. To velja tudi za slovensko družbo. V prihodnosti bomo morali najti odgovore na vprašanja, kako ohraniti življenje v naravnem okolju in odpraviti ali vsaj ublažiti posledice razslojevanja v družbi in obenem ohraniti zagon pri gospodarskem razvoju. Seveda pa zaradi soodvisnosti gospodarskih in družbenih sistemov v pogojih svetovnega globalizma teh vprašanj ni mogoče obravnavati in reševati izolirano, temveč bo treba o njih razpravljati in iskati rešitve skupaj z drugimi. Tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju jih bomo morali imeti pred očmi, ko si bomo utirali pot med najbolj razvite države in iskali ravnovesje med tekmovalnostjo in solidarnostjo.

Socialni demokrati smo prepričani, da lahko Slovenija svojo pot med najbolj razvite države sveta opravi hitreje, bolje in pravičnejše. Pri dobrotah od razvoja pa morajo biti udeleženi vsi in ne samo nekateri. Verjamemo, da Slovenija zmore postati moderna, odprta, solidarna in na znanju temelječa družba. Verjamemo v Slovenijo, v kateri bo vsakdo deležen priložnosti in možnosti, a bo hkrati sprejemal tudi svoj del odgovornosti za osebno in skupno dobro.

Socialni demokrati stavimo na svobodo, brez katere nihče ne more v polnosti razviti vseh svojih zmožnosti. Verjamemo v pošteno tekmovalnost, brez katere ni dinamičnega razvoja. Živimo v strpnosti do soljudi, ker nam ta jamči mirno sožitje različnih opredelitev. Gojimo solidarnost, ki nas povezuje v skupnost. Te vrednote nam predstavljajo temelj novega dogovora, ki bo Slovenijo obrnil v pravo smer. Slovenijo znamo voditi bolje!

Za nas je pomembno, da državo upravljajo tisti, ki jo znajo in hočejo upravljati transparentno in konkurenčno, in sicer le tam, kjer je vloga države in politike smiselna. Politika si ne sme podrežati pravosodja, javnih služb, medijev in gospodarstva. To pomeni, da se politika ne vpleta tja in tam, kjer ji ni mesta, in da je v službi ljudi in njihove skupne prihodnosti in ne obratno.

Ko bomo Socialni demokrati prevzeli odgovornost za vodenje države, se bomo pri izvajanju oblasti držali načela samoomejevanja. Odpravili bomo vzorec vladanja, ki po zamenjavi oblasti ne prinaša le upravičene menjave ljudi na vodilnih političnih mestih, temveč tudi kadrovske čistke v državni upravi, javnih službah, javnih podjetjih in podjetjih z večinskim ali kontrolnim državnim lastništvom. Pri kadrovanju bomo dajali prednost strokovnosti in izkušnjam, pri čemer bomo vzpostavili tudi pregledne mehanizme kadrovanja, ki bodo to omogočali.

V naši viziji bo Slovenija ena od najbolj razvitih in najbolj solidarnih družb in držav. Z ustvarjalnim ravnovesjem med tekmovalnostjo in solidarnostjo bomo dali nov zagon gospodarskemu razvoju ter okrepili socialno varnost in blaginjo vseh ljudi. Vidimo nova podjetja, ki razumejo izziv novih tehnologij. Vidimo nova delovna mesta, ki dajejo varnost in

ustvarjalni izziv vsem, ki si želijo in zmorejo delati. Vidimo močne in moderne javne storitve, ki lajšajo življenje ljudi in krepijo njihove potenciale. Vidimo kakovostno znanje, ki vre v radovednih glavah vseh generacij. Vidimo k bolniku usmerjeni zdravstveni sistem, ki temelji na univerzalnosti, solidarnosti in enaki dostopnosti in ki se prijazno in hitro odziva na potrebe ljudi. Vidimo čisto in varno okolje – zeleno Slovenijo, ki je nismo podedovali od pradedov, ampak smo si jo izposodili od svojih vnukov. Vidimo varno in povezano skupnost, ki daje zavetje in mir vsem ljudem. Slovenija v vrhu sveta je naš navdih, ker želimo, da bi bili skupaj in vsak zase najboljši v svojem znanju, delu in v odnosu do soljudi.

Posebej skrbno bomo obravnavali in snovali pogoje, ki jih mora država zagotoviti za razvoj kakovostnih javnih storitev, za učinkovito uveljavljanje zasebne pobude, za osebno rast vsakogar v naši družbi, za razvoj in uveljavljanje talentov naših ljudi, za njihovo socialno in vsakršno drugo vključenost v družbo in za aktivno sodelovanje pri sprejemanju ključnih političnih odločitev v državi. Socialni demokrati bomo še posebej skrbeli za socialno najbolj šibke ter v ta namen vzpostavili ustrezne mehanizme družbene solidarnosti in podpore. Vsakomur bomo zagotovili priložnosti in možnosti za nov začetek.

Socialno partnerstvo in močna civilna družba sta v naši viziji pogoj za legitimne in strokovno preišljene rešitve. Za Socialne demokrate so človekove pravice, demokracija in pravna država temeljne civilizacijske vrednote. Zato bomo za dvig standardov njihovega spoštovanja, utrjevanja in varovanja pripravili ustrezne spremembe zakonodaje ter uveljavljali dobre prakse v vsakdanjem življenju. Tako bomo ponovno vzpostavili ugodnejše okolje za delovanje parlamentarne demokracije, za dejansko delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno ter ustvarili ustrezno ravnovesje med njimi. Socialni demokrati bomo najprej z lastnim zgledom uveljavljali spoštovanje ustavnosti in zakonitosti. Ustavili in preprečili bomo neustavno in nezakonito poseganje izvršilne oblasti v neodvisno sodstvo. Onemogočili bomo neupravičeno in nedopustno poseganje države v človekovo dostojanstvo in zasebnost ter v varovanje osebnih podatkov in svobodo izražanja, vključno s svobodo javnega obveščanja. Povsod bomo širili polje človekove svobode in omejili represijo na najnižjo možno, a nujno raven, ne da bi s tem ogrožali varnost državljanov in državljanek in ne da bi zmanjšali učinkovitost organov odkrivanja in pregona kaznivih dejanj.

Socialni demokrati se bomo še naprej zavzemali za dosledno spoštovanje svobode vesti in verske svobode. Pri tem bomo z ustrezno zakonodajo skrbeli tudi za uresničevanje ustavnega načela o ločenosti države in verskih skupnosti ter o enakopravnosti in svobodnem delovanju vseh verskih skupnosti.

Socialni demokrati se zavzemamo za močno, razvojno uspešno in socialno Evropsko unijo, ki bo odpirala vrata za uveljavitev Slovenije in njenih prebivalcev ter ščitila interese slovenskega naroda. S svojo držo in usmeritvijo bomo tvorno prispevali h krepitvi ugleda Slovenije v mednarodni skupnosti. Še posebej si bomo prizadevali za takšno delovanje EU, ki bo še bolj demokratično in pregledno, manj birokratsko in bolj dovzetno za javno mnenje in pobude ljudi. Slovenija bo okrepila svojo pobudo v mednarodnih odnosih in gradila ambiciozno zunanjo politiko.

Če si država ne zastavlja velikih ciljev, ne bo uresničila niti najmanjših. Zato je čas, da si za cilj zastavimo korenite spremembe, ki bodo omogočile, da se ne bomo samo prilagajali tokovom sveta, marveč jih bomo tudi soustvarjali.

Znamo in zmoremo Slovenijo voditi bolje.

I Razvoj in modernizacija Slovenije

Ključni izziv prihodnjega razvoja Slovenije bo zagotavljanje dinamičnega ravnovesja med ekonomsko, zaposlitveno in socialno ter okoljsko politiko, ki bo temeljilo na načelu razvojnega ravnotežja. Slednje pomeni, da morajo biti posamezne ključne politike med seboj uravnotežene. Reforme za povečanje konkurenčnosti gospodarstva ne smejo potekati samo na enem področju, ampak morajo biti dobro premišljene in naravnane na ponovno vzpostavitev razvojnega ravnovesja na višji ravni. Socialni demokrati smo prepričani, da potrebnih družbenih reform ni mogoče izvesti, če je ljudi strah za svojo prihodnost, saj v takih razmerah reforme povzročijo družbeni odpor namesto potrebnega sodelovanja. Tak razvoj lahko dosežemo samo ob soglasju socialnih partnerjev in s širšim družbenim soglasjem posameznih družbenih skupin, ki do sedaj niso bile vključene v socialni dialog. Za vodenje ekonomskih in socialnih politik je bistvena aktivna vloga ekonomsko-socialnega sveta kot prostora, v katerem se iščejo širši dogovori o naših razvojnih perspektivah. Zato bomo še naprej razvijali socialni dialog in utrjevali položaj ter tudi v prihodnje iskali nove oblike in vsebine delovanja ekonomsko-socialnega sveta z njegovo občasno širitvijo s predstavniki civilne družbe (mladi, upokojenci, druge nevladne organizacije).

1 Ekonomski razvoj za boljše življenje vseh

1.1 Pomanjkljivosti sedanje ekonomske usmeritve

Slovenija je vse **od osamosvojitve** naprej beležila pozitivno in stabilno gospodarsko rast. To ji je omogočilo postopno dohitevanje gospodarske razvitosti najrazvitejših držav članic EU. Do vstopa v EU je dobro uravnavanje ključnih gospodarskih kategorij vodilo v ugodno in stabilno gospodarsko rast. Zniževala se je inflacija, kljub šokom se je omejevalo javnofinančne primanjkljaje, rast zunanjega dolga je bila nizka, v obdobju 1992–2004 je bil v povprečju dosežen presežek v plačilni bilanci. Zato je Slovenija vstopila v evroobmočje, kar je najpomembnejši dosežek dosedanje gospodarske politike. S prevzemom evra se je zahtevalo skrbnejšo in previdnejšo gospodarsko politiko, ki upošteva možnosti in uveljavlja potencialne Slovenije. Manevrski prostor nacionalne ekonomske politike se je zožil, relativno pa se je povečal pomen domačih ekonomskih politik, še posebej fiskalne politike in politike produkcijskih faktorjev. Vendar se od prevzema evra leta 2007 inflacija pospešeno povečuje, poslabšana je plačilna bilanca, za leto 2008 pa se že napoveduje znižanje pospešene gospodarske rasti. Zato je v prihodnje nujna skrbnejša in previdnejša gospodarska politika, ki upošteva realne možnosti in v polni meri uveljavlja razvojne potencialne Slovenije.

V mandatu 2004–2008 je kljub ugodnim svetovnim gospodarskim razmeram pomemben del pospešitve gospodarske rasti temeljil na relativno visokem bruto zadolževanju v tujini, tako zasebnega sektorja kot države, zlasti za izgradnjo prometne in druge infrastrukture. Vendar pa kljub pospešku gospodarske rasti, ki je temeljil na izvoznem in na visokem investicijskem povpraševanju, javnofinančna politika ni uspela izkoristiti priložnosti za javno finančno prestrukturiranje, ki sta ju nudila visoka gospodarska rast in visoki proračunski prilivi. Ni ji uspelo pomembneje znižati ne javnofinančnega dolga ne tekočega zadolževanja. Še več, reševanje dolgoročnih in strukturnih javnofinančnih problemov, s katerimi se bo Slovenija zaostreno soočala v naslednjem desetletju, se je preložilo in se jih večinoma ni reševalo takrat, ko je za to obstajala realna možnost.

Rast bruto zadolževanja javnega in zasebnega sektorja z ravni 15 milijard evrov konec leta 2004 na preko 34,1 milijard evrov ob koncu leta 2007 (od 57 % na preko 100 % BDP) je kratkoročno sicer spodbudila gospodarsko rast in omogočila tretjo fazo privatizacije in

prevzeme podjetij. Pospešena gospodarska rast je ob drugih ukrepih sicer znižala brezposelnost pod šest odstotkov, a se je v tem obdobju zaposlovalo relativno nizko kvalificirano delovno silo, in sicer za potrebe v gradbeništvu in trgovini. Plače so v povprečju še vedno nizke in se hitreje povečujejo le v gradbeništvu, trgovini in finančnem posredništvu. Tehnološka posodobitev gospodarstva pa, kljub intenzivni investicijski dejavnosti, ni sledila trendom v najbolj konkurenčnih gospodarstvih, kar lahko povzroči tudi zaostajanje v konkurenčnosti slovenskega gospodarstva.

Ugotavljamo, da v tem mandatu poteka **okrepljen lastniški spopad**, pri katerem se je pozabilo, kaj je vloga menedžerjev, nadzornih svetov, skupščin delničarjev in kaj je vloga vlade kot upravljavca, regulatorja in ne lastnika Slovenije. Izvaja se tretja faza privatizacije, katere temeljna značilnost je privatizacija zaradi privatizacije, nepreglednost in vpletanje politike v posamezne faze privatizacije v povezavi s posameznimi centri kapitalske moči. Dejanski cilji takšnih privatizacij so daleč od povečanja konkurenčnosti gospodarstva in maksimiranja javnofinančnih prihodkov. V ospredju je pridobivanje zasebnih finančnih in političnih koristi.

Davčni sistem je bil na temelju preteklih davčnih reform in popravkov v tem mandatu **poenostavljen in postaja zadovoljivo robusten**. Pomanjkljivost nove davčne politike pa je, da je vplivala na povečanje blaginje le za redke posameznike. Namesto 50-odstotne obdavčitve kapitalskih dobičkov iz naslova (ne)upravičenega tranzicijskega bogatenja je bila uvedena 20-odstotna obdavčitev kapitalskih dobičkov. To je načeloma lahko spodbudno za razvoj kapitalskega trga, vendar so se hkrati ukinile stanovanjske olajšave za tiste upravičence, ki si šele ustvarjajo dom in družino. Uvedena je bila 50-odstotna davčna olajšava na plačilo obresti za najbogatejše prejemnike denacionalizacijskih obveznic ter hkrati namesto olajšav za knjige, naložbe v znanje in zdravila uvedena obdavčitev obresti z relativno nizkim pragom neobdavčenih obresti. Ukinitve davčnih olajšav za investicije in investicijske rezerve je kljub znižanju nominalne davčne stopnje zgolj navidezno zmanjšala dejansko obremenitev gospodarskih subjektov, kljub temu, da je sedanja vladna koalicija na začetku mandata postavila ta cilj kot enega izmed svojih osrednjih programskih ciljev. Nasprotno so se davčna bremena realno povečala, tako da lahko destimulativno vplivajo na hitrejši razvoj podjetništva ali pa še vedno prispevajo k selitvi svojih ekonomskih jeder v davčno in stroškovno ugodnejša okolja.

Tri ključne slabosti sedanje ekonomske usmeritve so torej naslednje:

1. Bistveno **poslabšanje dolgoročne javnofinančne vzdržnosti** (premikanje financiranja v zadolževanje, davčna reforma brez restrukturiranja porabe, obrat v pokojninski reformi).
2. **Prociklična poraba države** (odsotnost fiskalnega upravljanja aktivnosti na ravni nevtralne »nemenjalne vrzeli«) je poleg stroškovnih pritiskov omogočala povečanje inflacije in zniževanje dolgoročne konkurenčnosti menjalnega sektorja, in s tem prispevala k zmanjševanju dolgoročne gospodarske rasti.
3. **Odsotnost krepitve konkurenčnosti v nemenjalnih sektorjih**, zlasti pa neustrezna tržna regulacija (po stroških) v sektorjih infrastrukture.

1.2 Konkurenčno gospodarstvo zahteva manj vmešavanja države in bolj neodvisno delovanje nadzornih institucij

Gospodarska rast sama po sebi ni izključni cilj naše gospodarske politike. Za nas je pomemben takšen gospodarski in družbeni razvoj, ki omogoča boljše življenje za vse. Rast mora zato izvirati iz višje produktivnosti in večje učinkovitosti, kar po eni strani edino omogoča, da bo slovensko gospodarstvo bolj konkurenčno v okviru svetovnega, po drugi strani pa vodi do nastanka bolj bogate in solidarne družbe nasploh. Kljub temu da smo majhno gospodarstvo,

moramo vsaj na nekaterih področjih postati globalni igralec in prepoznavni v svetovni konkurenci. Slovenija potrebuje visoko konkurenčno gospodarstvo, ki ustvarja visoko dodano vrednost na zaposlenega in povečuje bogastvo družbe in vsakega posameznika. Slovenija zato mora napredovati na lestvici konkurenčnosti.

Zavedamo se, da razvoja Slovenije ne moremo gledati le skozi ekonomske pokazatelje, ampak so ključni tudi **kazalci družbenega razvoja**. Ti so eden od dejavnikov razvoja gospodarstva, ne pa njegova zavora. Delitev bogastva mora vse v Sloveniji spodbujati tako, da postane dejavnik večje učinkovitosti in konkurenčnosti. Družbeno bogastvo je v visoki kakovosti življenja vseh in v ustreznem odnosu do okolja.

Za realizacijo takšnih ciljev je nujen **postopen in transparenten umik države iz vseh podjetij**, ki so v procesu preoblikovanja družbene lastnine ostala v državni lasti, vendar predvsem tam, kjer je to z vidika njihovega dolgoročnega razvoja smotno. Izjema so primeri, ko so podjetja monopolna in monopola ni mogoče v kratkem odpraviti. Podobne usmeritve bomo zavzeli tudi v okviru javnih podjetij, ki v obstoječem sistemu skrbijo za dobavo javnih dobrin in storitev, še posebej, če slednje dobavljajo pod ekonomsko nesprejemljivimi, stroškovno neučinkovitimi ter nekonkurenčnimi pogoji. Definirali bomo, kje je privatizacija smiselna, kje je pomembno, da država ohrani kontrolo v primeru strateških povezav z mednarodnimi podjetji in kje je narava infrastrukture ali dobave javne dobrine takšna, da bi njena privatizacija ne bila smiselna, saj bi v sistem vnesla preveliko mero tveganja in negativnih posledic za socialno in družbeno kohezivnost ter okolje. V tem okviru bomo smiselno uporabljali tudi koncept javno-zasebnega partnerstva, ki pa bo, za razliko od preteklosti, moralo temeljiti na poštenih in ustreznih porazdelitvi tveganj med subjekti ter bo moralo prispevati h kakovosti celovite dobrine ali storitve.

Sledili bomo kriteriju **razdelitve državnega premoženja v tri vsebinsko različne segmente**. Prvi segment so udeležbe države ali njenih skladov v zasebna podjetja, praviloma kot posledica izbranega modela lastninskega preoblikovanja družbenega premoženja. Drugi segment predstavljajo deleži v podjetjih gospodarske infrastrukture, kjer je država prevzela začasno ali dolgoročno vlogo strateškega lastnika, ter v javnih podjetjih, ki opravljajo kakršnokoli javno gospodarsko ali negospodarsko službo. Tretji segment predstavljajo deleži v sistemsko pomembnih finančnih institucijah, kjer je država vstopila v pretežno lastništvo praviloma zaradi njihove finančne sanacije in sedaj oblikuje koncept strateških partnerstev za učinkovito rast in čezmejno širitev. Država bo v bodoče poleg različnih konceptov upravljanja in razpolaganja s tem premoženjem skrbela tudi za povečanje konkurence na teh trgih.

Za lastništvo države in paradržavnih skladov v privatnih podjetjih bomo proučili možnost preoblikovanja upravljavskih deležev države v preferenčne (participativne) z ustrežno pogodbeno usklajeno stopnjo donosa in s pravico do spremembe v navadne delnice pred začetkom prodaje oziroma privatizacije posameznega podjetja. V tem primeru ne bomo dovolili ostalim aktivnim lastnikom, da brezplačno pridobijo dodatne glasovalne pravice zaradi umika države iz aktivnega upravljanja. Kriterij za to, da država začasno še ostane v lastništvu takih podjetij, bo, da trenutno ni kupca za ta delež ali pa da je cena neustrezna. Oportunitetna cena bo ustrezen donos, ki bi ga država dosegla z naložbo v srednjeročne finančne instrumente.

Preoblikovali bomo KAD. Dejavnost upravljanja s pokojninskimi skladi znotraj njega bomo osamosvojili in privatizirali oziroma prenesli na zasebne izvajalce s pomočjo konkurenčnih razpisov. Upravljanje s premoženjem z namenom zagotavljanja sredstev za pokojninsko blagajno pa bomo organizirali posebej. Lastnino te nove organizacije bomo prenesli z države na ZPIZ kot poseben kapitalski sklad, ki bo ločen od tekoče bilance ZPIZ-a. Ob plačah kot viru za financiranje pokojnin naj bi tako preoblikovan kapitalski sklad ZPIZ-a ustvarjal dodatne prihodke.

Hkrati z umikom države iz aktivne vloge v zasebnih podjetjih pa moramo slediti načelu regulacija – liberalizacija. Vzpostaviti je treba stabilen sistem regulacije in ustrezen pravni sistem in ob tem čim bolj sprostiti podjetniške pobude. Država bo pri tem pomagala s posredno gospodarsko politiko. Zagotavljali bomo konkurenco, kjerkoli bo to možno. To je temeljni cilj regulacije. Zato bomo preprečevali lastninske koncentracije, ki bi vodile do nepopolne konkurence na domačem trgu in zapiranja slovenskega gospodarstva pred vstopom tujega kapitala.

Okrepili bomo moč in položaj neodvisnih institucij. Te so nujne za delovanje pravne države na področju državne uprave in gospodarstva ter na področju zagotavljanja pravic in interesov državljanov. Politika bo usmerjena v konstanten dialog z vsemi neodvisnimi institucijami. Dopolnili bomo način zagotavljanja pogojev za njihovo neodvisno delo in poročanje z namenom krepitve njihovega položaja.

Uresnili bomo prenos nekaterih nadzornih funkcij države (nadzor finančnega sistema, varstvo konkurence in potrošnikov) **na neodvisne nadzorne institucije.** Neodvisne nadzorne in regulatorne agencije s podobnim statusom, kot ga ima Banka Slovenije, bodo omogočale profesionalno opravljanje svojih funkcij. Predlagali bomo ustanovitev enotne agencije za nadzor in regulacijo finančnega sistema v okviru Banke Slovenije. Poleg tega pa se mora varstvo potrošnikov na trgu namesto številnih razdrobljenih in nepovezanih inšpekcijskih služb v okviru resornih ministrstev organizirati v obliki neodvisnih agencij. Za njihovo neodvisno delovanje bomo zagotovili, da bodo imele lastne neproračunske vire financiranja. Zagotovili bomo tudi mandate delovanja vodstev teh institucij, ki bodo presegali mandat vlade in imenovanje članov nadzornih organov iz vrst strokovnjakov, ne glede na to, da bo po zakonu formalni ustanovitelj teh agencij država.

Okrepili bomo položaj **neodvisnega organa za boj zoper korupcijo.** Ta mora biti samostojen, vendar se mora pri svojem delu usmerjati tudi k predlogom za sistemsko preprečevanje korupcije na različnih področjih, pri obravnavi posebnih primerov pa dosledno zagotavljati standarde pravne države.

1.3 Odgovorne javne finance kot pogoj stabilne rasti

Vsebinsko program učinkovitih javnih financ temelji na zavezi nosilcev politike, da bodo oblikovali »**potrošno javnofinančno pravilo**« z vnaprej določeno nominalno, protiinflacijsko naravnano rastjo javnofinančnih odhodkov. Ta mora biti skladna s potencialno rastjo realnega bruto domačega proizvoda in s pričakovano inflacijo v evroobmočju. Zato bo pravilo določeno v nominalni višini letne rasti javnofinančnih odhodkov za srednjeročno obdobje štirih let. To bo okrepilo verodostojnost fiskalne politike, ker bo v času gospodarske ekspanzije ustvarilo presežek in v času recesije omogočilo ustrežnejše delovanje avtomatskih fiskalnih stabilizatorjev. Temeljno ekonomsko-politično sporočilo bo, da nizka rast javnofinančnih odhodkov zahteva racionalno trošenje države ter omogoča stabilno nizko davčno obremenitev gospodarstva.

Letne in srednjeročne napovedi makroekonomskih ciljev kot osnova za določitev javnofinančnih okvirjev za tekoči dve leti in za srednjeročno obdobje morajo biti čim bolj objektivizirane. Zato bo vlada predlagala ustanovitev neodvisnega fiskalnega sveta, zadolženega za pripravo letnih in srednjeročnih makroekonomskih napovedi za potrebe izdelave proračunskih dokumentov. Če bo nastala razlika v napovedi med UMAR-jem in fiskalnim svetom, bo vlada uporabila tisto napoved, ki bo bolj konservativna. Tako bodo osnovni parametri za določitev javnofinančnega okvira objektivizirani, možnost preveč optimističnega napovedovanja gospodarske rasti in inflacije pa bo zmanjšana. Fiskalni svet bo pripravil svoje napovedi neodvisno od vladnih institucij, napovedi pa bodo vsako leto tudi

javno objavljene. Vlada bo zagotovila ustrezne materialne možnosti za izdelavo takšnih neodvisnih napovedi.

Drugo pomembno pravilo na ravni javnofinančnega upravljanja bo »**košarica prilagodljivih programskih odhodkov**«, ki bo omogočila konsistentno izvajanje prvega srednjeročnega pravila. To se bo izvajalo v pogojih objektivnih in subjektivnih konfliktov interesov posameznih interesnih skupin in proračunskih uporabnikov. Pravilo zahteva izločitev pomembnega dela odhodkovnih programov v posebno košarico z njihovo tekočo nominalno velikostjo. Vlada oziroma Ministrstvo za finance bo v fazi določitve srednjeročnih prioritiet zatem definirala obseg njihovega dejanskega financiranja, in sicer preko določitve deleža košarice in njenih elementov v BDP na podlagi prvega pravila. Iz te košarice bodo izločeni samo programski odhodki za zagotavljanje osnovne mreže socialne varnosti.

Uveljavili bomo **upravljanje javnih odhodkov in oblikovanje proračunov, ki bodo skladni z načeli k ciljem usmerjenega proračuna**. V proračunskih dokumentih bodo jasno opredeljeni nameni in cilji posameznih programov ter indikatorji uresničevanja teh ciljev, kar pomeni, da bo preglednost priprave proračunov in posameznih vsebinskih sklopov povečana. Proračuni bodo osredotočeni na okvirno do pet glavnih proračunskih programov za posamezni vladni resor. Razprava o posameznih programih, njihovih vsebinah, ciljih in za to potrebnih sredstvih naj bi postala vsebinska politična razprava v Državnem zboru RS, in sicer v času priprave izhodišč za proračunske dokumente ter posledično kasneje ob sprejemanju predloženih proračunov. To še posebej velja za programe črpanja evropskih sredstev in državnih pomoči, subvencij, investicijskih odhodkov in transferjev. Še posebej bomo okrepili sistem učinkovitega spremljanja izvrševanja proračuna kot podlage načrtovanja naslednjega proračunskega ciklusa.

Izboljšali bomo **postopke in organizacijo javnih naročil** in okrepili pravno zaščito ponudnikov – tudi za področje naročil zaupne narave – in posledično povečali konkurenco ponudnikov. Konkurenco bomo povečali predvsem z bolj kakovostno pripravljenimi razpisnimi pogoji in pogodbami, ki bodo ščitili tudi naročnika, ter kakovostno in pravočasno dobavo naročene dobrine oziroma storitve. Pri javnih naročilih bo poudarek na kakovosti in na »zelenih« javnih naročilih, kar pomeni, da bomo upoštevali kriterije ohranitve okolja pri določanju predmeta razpisa. Preprečevali bomo preseganje stroškov na posameznih investicijskih projektih. Če je bilo do sedaj veliko denarja porabljenega za neizvedene ali predrage projekte in imamo hkrati slabo tekoče upravljanje, bomo z modernizacijo upravljanja in kombinacijo javnih in zasebnih virov povečali učinkovitost uporabe javnih sredstev. Organizacijsko bomo koncentrirali izvedbo javnih naročil v samostojni javni agenciji, proračunski uporabniki pa bodo zadržali pravico vsebinske opredelitve predmeta javnega naročanja v skladu z njihovimi programskimi usmeritvami.

Krepitev preglednosti je pogoj za učinkovito izvajanje proračuna in vključuje potrebno spremembo v gospodarjenju s premičnim in nepremičnim premoženjem države, tj. z upoštevanjem vseh stroškov izvedbe posamezne javne storitve. Bilanca stanja bo postala sestavni del dokumentov zaključnega računa, ki jih obravnava državni zbor (in občinski sveti). Vzpostavitev evidenc dejanske/resnične vrednosti premoženja v lasti Republike Slovenije in vzpostavitev centralne enote za njegovo upravljanje bo omogočala uvedbo učinkovitega upravljanja s premoženjem ter okrepila kvaliteto razpolaganja s premoženjem. Na tej podlagi bo mogoče jasno ločevati bilance tokov od bilanc stanj dolga in premoženja. To bo omogočilo tudi integriranje ločenih delov premoženjske bilance (podbilance B in C v sedanji proračunski metodologiji) in s tem kvalitetnejše upravljanje s celotnim premoženjem države.

Skladno z **reformo javnega sektorja in javnih zavodov** ter s spremembo proračunskega načrtovanja v zaokrožene programe bo mogoče zmanjšati število neposrednih in posrednih uporabnikov proračuna. To bo okrepilo učinkovitost izvajanja javnih funkcij z njihovo

centralizacijo, ob hkratnem upoštevanju načela specializacije izvajanja posameznih storitev. Delovali bomo za večjo dostopnost in učinkovitost mreže javnih storitev in omilili posledice sedanje politike. Za njihovo izvajanje bomo uporabili sodobne metode organiziranja javnih zavodov, vključno z njihovo transformacijo v avtonomne zavode. To bo okrepilo učinkovitost delovanja posrednih proračunskih uporabnikov, zmanjšalo uravnalovko med zaposlenimi in okrepilo možnosti za javno-zasebno partnerstvo. Slednje omogoča tudi boljše nagrajevanje učinkovitejših in zmanjšuje pritisk na oblikovanje dualnega – javnega in zasebnega – sistema z vsemi posledičnimi problemi.

Na področju **proračunov lokalnih skupnosti** bomo uveljavili popravke financiranja občin skladno z ustavno odločbo. Pri tem bo temeljno vodilo zagotovitev policentričnega modela razvoja ob hkratni okrepitvi spodbud razvoja lokalnih skupnosti z ustrežnejšo zagotovitvijo lastnega obsega davčnih virov. Posledično se bo okrepila avtonomnost nižjih ravni lokalne samouprave. Na tej ravni je še posebej pomembno definirati takšne meje in okvire delovanja ter gospodarjenja posameznih decentraliziranih enot, da bo formalno deklarirana avtonomnost tudi dejanska, predvsem z vidika ekonomske in razvojne samozadostnosti. Pri tem je treba spodbujati decentralizirane enote k iskanju lastnih, njihovemu okolju primernih konkurenčnih prednosti ter potencialov. Tudi na lokalni ravni bomo okrepili in spodbujali programsko zaokroževanje proračunov lokalnih skupnosti ter stimulirali črpanje sredstev EU na občinski in medobčinski (regionalni) ravni. Na lokalni in državni ravni bomo še posebej za področje izgradnje infrastrukture uveljavljali najboljše prakse in metode javno-zasebnega partnerstva. Posebej se bomo posvetili oblikovanju in izvedbi razvojnih projektov v statistično najmanj razvitih regijah.

1.4 Konkurenčno davčno okolje za razvoj in pravično delitev

Pozornost in ukrepanje bosta namenjena potrebnim **popravkom dohodninske zakonodaje** za izboljšanje položaja najnižjih dohodkovnih skupin zavezancev in za bolj optimalno razvrščanje dohodninskih zavezancev po davčnih razredih – vse z namenom pravičnejše in solidarnije porazdelitve davčnega bremena. Če je dosedanja vladna koalicija sicer uspela delno razbremeniti večje število dohodninskih zavezancev, pa so bile njenega največjega učinka deležne prav tiste premožnejše skupine, ki jim je koalicija kar dvakrat namenila bistvene olajšave davčnega bremena. Vlada je s cedularno obdavčitvijo kapitalskih dobičkov pri prodaji nepremičnin, deležev v kapitalu in vrednostnih papirjev poizkušala pritegniti nazaj ne samo »pobegli«
domači kapital iz davčnih oaz, ampak tudi spodbuditi tovrstne zavezance in njihove nove kapitalske in finančne naložbe v RS. Hkrati pa je njena dohodninska davčna reforma najnižjim dohodkovnim skupinam prinesla le nekaj evrov letnega prihranka. Predvsem srednjemu dohodkovnemu sloju zavezancev pa je v mnogih primerih poslabšala davčni in dohodkovni položaj, ker ga je nekaterim s prehajanjem med razredi in davčnimi stopnjami premalo kontrolirano in nekritično zaostrila.

Za izboljšanje dohodkovnega položaja najbolj ogroženih skupin bomo zato dodatno skrbno proučili možnosti popravka splošne davčne olajšave. To bomo storili tako, da jo bomo približali letnemu znesku minimalne neto plače in proučili možnost hitrejše in ugodnejše ureditve stanovanjskega problema s ponovno uveljavitvijo posebne stanovanjske olajšave. Izkušnje drugih kažejo, da je v primeru poenostavljenega sistema dohodnine brez veliko izjem in olajšav zelo učinkovito sredstvo za razbremenitev nižjih dohodkovnih razredov prav relativno visoka splošna olajšava, ki je seveda toliko pomembnejša, kolikor nižje dohodek ima zavezanec.

Zaradi potrebe po pritegnitvi dodatnega kapitala, predvsem pa dobrih in obetavnih proizvodnih programov, bomo uvedli dodatne stimulatívne davčne ukrepe za **reinvestiranje kapitalskih dobičkov in poslovnih dobičkov podjetij**. Namenjeni bodo direktnemu investiranju v nove naložbe ter programe, še posebej na področju novih visokih tehnologij.

Ta ukrep bomo zaradi večje učinkovitosti primerno povezali tudi z dohodnino, v okviru katere je nizka stopnja cedularne obdavčitve kapitalskih dobičkov določena ne glede na to, ali gre dohodek v porabo, ali se kasneje investira, ali pa se porabi za potrebe mecenstva na tistih družbenih področjih, ki pomagajo razvoju znanja, umetnosti in športa. Obstoječe davčne olajšave za raziskave in razvoj velja nadgraditi in poenostaviti, da bi se povečala privlačnost tovrstnih investicij, še posebej za srednja in mala podjetja. Pregledali bomo davčni sistem in minimizirali možnosti dvojnega obdavčevanja.

Projekt popisa in vrednotenja nepremičnin, ki ga država uvaja od leta 2000, je z izvedbo popisa večine nepremičnin dosegel kritično točko svoje dokončne uveljavitve. Na tej podlagi bomo preučili sedanje fiskalne dajatve v obliki nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča. Ob transparentni javni predstavitvi in kampanji bomo bistveno reorganizirali sistem pobiranja dosedanjega davka na nepremičnine in nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča. Nekonsistentnost, neenakomernost ter neobjektivno določanje višine nadomestila v okviru lokalnih skupnosti daleč presega upravičenost in obstoj takšnega pobiranja tovrstne fiskalne dajatve. Zato bomo preučili, kako ob vzpostavitvi popisa in vrednotenja nepremičnin hkrati dokončno ukiniti plačevanja nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča in dosedanjega davka na premoženje v okviru zakona o davkih občanov.

Uveljaviti želimo načelo, da **edini pravi nosilec obdavčitve** ni lastništvo oziroma status lastnika, ampak **nepremičnina sama po sebi (s svojo lokacijo, opremljenostjo in kvaliteto)**. To bo objektiviziralo obračunavanje in plačevanje teh fiskalnih dajatev. V obdavčevanje bo zaradi urejenega registra in vrednotenja nepremičnin zajetih bistveno več nepremičnin kot sedaj, še posebej tudi tiste, ki so bile v denacionalizacijskih postopkih vrnjene upravičencem. Hkrati bo mogoče obdavčiti najprestižnejše nepremičnine, saj so bile do zdaj v sistemu množičnega vrednotenja objektivno vse nepremičnine v državi vrednotene po enakih, tržnih kriterijih. Zato se bo posebna pozornost glede davčne olajšave namenila nepremičninam, predvsem stanovanjskim enotam, ki so jih lastniki pridobili v procesu privatizacije in odkupa družbenih stanovanj.

Tako ne bo novih socialnih pritiskov ali obremenitev za dohodkovno šibkejšo skupino. Zagotovitev sedanjega ali celo znižanega davčnega bremena pri obdavčitvi stanovanjskih enot, v katerih ljudje dejansko prebivajo, bomo dosegli z uveljavitvijo t. i. **davčnega kredita v absolutnem znesku na osebo, ki prebiva v stanovanju**. Zaradi različnih tržnih razmer in razvitosti lokalnega okolja bodo lokalne skupnosti imele možnost, da bodo zaradi specifičnosti svojega okolja te zneske davčnega kredita tudi primerno zvišale za vnaprej določen procentualni del. Posebej pa bo možno v primeru izkazanih socialnih stisk uveljaviti tudi **posamično oprostitve** ali pa le **začasni odlog** plačila.

Učinkoviteje se bomo spopadli z davčnimi utajevalci, ki vplivajo na neenakopravnost davčnih zavezancev pri sofinanciranju skupnih družbenih potreb. Pri tem ne gre le za uvajanje novih oblik represivnih organov, ampak tudi za **povečanje pooblastil** ter primerno kadrovsko in strokovno usposobljenost davčne in carinske inšpekcije. Ti bi bili z ustreznim sprotim koordiniranim delom z ostalimi državnimi organi (tožilstvom, kriminalisti in drugimi inšpekcijskimi organi) kos zahtevnim nalogam preprečevanja sodobnih davčnih utaj, ki se tudi zaradi odprtosti meja med članicami EU nezadržno širijo in lahko ogrožajo javnofinančne prihodke.

Za odpravo te negativne prakse bomo okrepili drugostopni davčni organ za hitrejše razreševanje več tisoč zaostalih pritožb zavezancev. Prav tako bomo proučili možnosti za drugačno sistemsko organiziranost v smislu **ustanovitve »fiskalnega sodišča« (ali davčnega sodišča)**, ki bi v povezavi z akademskimi in strokovnimi sodelavci prevzelo večje breme razrešitve starih nakopičenih zadev. Preprečiti želimo, da bi zaradi večletnega sodnega postopka in ugodne razrešitve za zavezance proračun plačal ne le povračilo že pobranih davkov, ampak tudi plačilo zamudnih obresti in stroškov postopka. Tako bi ne samo

spostili drugostopni organ za razreševanje sprotnih zadev, ampak vsem bistveno olajšali situacijo s tem, ko bi ažurno in učinkovito odpravili stare zadeve in potencialne fiskalne obveznosti države.

1.5 Rast zaposlenosti kot pogoj vzdržne gospodarske rasti

Naši osnovni cilji na področju politike zaposlovanja so: rast zaposlenosti, zmanjševanje brezposelnosti in neprostovoljne neaktivnosti, boljša kvaliteta dela in rast produktivnosti dela, skrb za varnost in zdravje pri delu, rast človeškega in intelektualnega kapitala ter institucionalni razvoj in večja učinkovitost storitev zaposlovanja, kot sta modernizacija in učinkovitost institucij trga dela (npr. zaposlitveni centri, usmerjeni v kariero posameznika). Zavzemali se bomo tudi za krepitev socialnega dialoga, ki pomeni aktivno vključevanje socialnih partnerjev pri oblikovanju in odločanju o politiki zaposlovanja in politiki trga dela. Veliko pozornosti bomo posvečali kakovosti na področju zaposlovanja, ki se odraža v izboljšanju delovnih pogojev, večji skrbi za zdravje in varnost pri delu, dobrih plačah za delo, ki omogočajo ljudem dostojno življenje in realno pokrivanje minimalnih življenjskih stroškov.

Zaposlenost je osnova za gospodarsko rast in bistveno vpliva na življenjski standard ljudi, zato je za nas osnovni cilj polna zaposlenost. **Rast zaposlenosti** bomo dosegli s spodbujanjem podjetništva in s pospeševanjem hitre rasti predvsem mikro in malih podjetij, z novimi delovnimi mesti, vključevanjem mladih na trg dela, aktivnim staranjem ter z vključevanjem brezposelnih, težje zaposljivih oseb na trg dela in z zmanjševanjem strukturne brezposelnosti. Za tekoče vključevanje mladih na trg dela bo treba bolje povezati ponudbo in povpraševanje po poklicih oziroma trg dela z izobraževalnim sistemom. Med drugim je treba zagotoviti večji nadzor nad podjetji, ki izvajajo obvezno prakso, in sicer tako, da bodo dijaki in študentje opravljali le tista dela, ki sodijo na področja, za katera se izobražujejo, in da bo taka praksa hkrati ustrezno plačana. Če mlada oseba eno leto po zaključku srednješolskega oziroma visokošolskega izobraževanja ne dobi prve zaposlitve, država nase prevzame obveznost plačevanja socialnih prispevkov za prvo leto zaposlitve te osebe ob pogoju, da se delodajalec zaveže, da jo bo zaposlil najmanj za dobo treh let.

Z ustvarjanjem delovnih mest, vstopom na trg dela, mora biti poleg zaposlitve omogočena tudi socialna integracija zapostavljenih skupin (mladi iskalci zaposlitve, starejši od 55 let, manj izobražene ženske, prebivalci s posebnimi potrebami in druge specifične skupine ljudi). Integracija mora tudi dopuščati, da bodo zaposleni lahko povezovali delo z družinskim življenjem, posebna pozornost pa mora biti namenjena zaposlovanju v manj razvitih regijah. Za zagotovitev polne zaposlenosti in ustvarjanja več in boljših delovnih mest mora Slovenija vse sile usmeriti v boj za kakovostna delovna mesta z višjo dodano vrednostjo in hkrati vsakomur zagotoviti pravico do vseživljenjskega izobraževanja.

Ne glede na to, da Zakon o delovnih razmerjih še vedno dopušča možnost opravljanja pripravništva, bomo **ukinili pripravništvo v javnem sektorju povsod, kjer to ni strokovno utemeljen del izobraževalnega procesa**. Nujna je tudi drugačna sistemska ureditev dela študentov med študijem, in sicer tako, da zagotovimo posebne pogoje za zaposlitev študentov in preprečimo vse zlorabe tovrstnih pogodbenih razmerij. Dograditi je treba zakonske osnove za projektno zaposlovanje po posebnih projektnih pogodbah o zaposlitvi študentov med časom študija.

Aktivno staranje pomeni spodbujanje prostovoljnega podaljševanja delovne aktivnosti starejših delavcev in podaljšanje delovne dobe ter omogočanje dela tistim upokojencem, ki si to želijo. Vključevanje brezposelnih in neaktivnih oseb na trg dela bodo omogočile bolj učinkovite storitve zaposlovanja, ukrepi in pomoči politike trga dela. Poudarek bo na bolj uspešni pripravi oseb na zaposlitev in na posredovanju zaposlitev, izobraževanju in

poklicnemu usposabljanju, na uvedbi novih aktivnosti zaposlovanja ter ukrepov politike trga dela na regionalni in lokalni ravni.

Boljša kvaliteta dela je osnova za večjo produktivnost in boljše življenje ljudi. Zdrava delovna mesta in skrb za varnost pri delu so osnovni evropski standardi, ki jim morajo slediti nacionalni ukrepi za zaščito in zdravje pri delu ter promocijo zdravega življenja. Gibanje realnih plač, ki je v obdobju pred in po sprejemu v evroobmočje dogovorno zaostajalo, bo skladno s trendom rasti produktivnosti in z razvojem človeškega kapitala. Kvalitativni pristop odražata promocija dostojnega dela za vse in analiza vpliva globalizacije na zaposlovanje. Lažji dostop do dela in večja fleksibilnost dela bosta povečana z večjo varnostjo. Ob prehodu v družbo znanja je pomembna rast človeškega in intelektualnega kapitala ter vseživljenjsko učenje. Povezava med politiko izobraževanja in potrebami trga dela bi bila potrebna za njeno učinkovitost in za skladnost ponudbe in povpraševanja na trgu dela.

Načelo enakih možnosti in preprečevanje vseh oblik diskriminacije je osnovnega pomena in bo vključeno v vse aktivnosti politike zaposlovanja. Ukrepi bodo posebej oblikovani za ciljne skupine neaktivnih oseb, in sicer za osebe s posebnimi ovirami ali z neustrezno izobrazbo.

1.6 Krepitev trga dela ob zagotavljanju prožne varnosti

Konec leta 2007 so bile, po dolgotrajnem usklajevanju socialnih partnerjev, sprejete obsežne **spremembe Zakona o delovnih razmerjih**. Te sicer povečujejo fleksibilnost pogodbenih delovnih razmerij, niso pa bile spremljane s spremembami na drugih področjih, ki skupaj tvorijo koncept prožne varnosti (ukrepi aktivne politike zaposlovanja, vseživljenjsko učenje, dohodkovna varnost v času brezposelnosti), zato same po sebi ne prispevajo na ustrezen način k prožni varnosti trga dela. Učinke posameznega ukrepa aktivne politike zaposlovanja je treba ovrednotiti sproti, saj številni ukrepi nimajo ustreznih rezultatov. Cilj prožne varnosti je zagotoviti, da bi državljani lahko uživali visoko stopnjo varnosti zaposlitve, kar pomeni, da bi v aktivnem življenju lahko kadarkoli brez težav poiskali novo zaposlitev in hkrati imeli možnosti za dodatno izobraževanje in poklicni razvoj.

Koncept prožne varnosti vključuje tudi ustrezno zakonodajo o varnosti zaposlitve, zato bo treba skrbno spremljati izvajanje zakonodaje v praksi in slediti sodni praksi, ki se bo oblikovala, ter jo v soglasju s socialnimi partnerji dopolnjevati z boljšimi rešitvami. Večja fleksibilnost zaposlovanja, ki jo zahtevajo delodajalci, ne sme ogroziti zaščite zaposlenih, ki so v pogodbenih razmerjih med delavcem in zaposlovalcem šibkejša stran. Za uspešno izvajanje prožne varnosti je najpomembnejše aktivno sodelovanje socialnih partnerjev in pripravljenost zainteresiranih strani za sprotno sprejemanje sprememb in prevzemanje odgovornosti zanje. Preverili bomo ustreznost rešitve, da bi se tudi občasna in začasna dela štela v pokojninsko dobo in pridobila ustrezno zdravstveno zavarovanje. Ker so podjemne pogodbe že sedaj zelo visoko obdavčene, bi ta statusna preureditev pomenila le preusmeritev dela davkov in prispevkov v namensko porabo, torej v pokojninski in zdravstveni sklad.

V okviru Zakona o delovnih razmerjih je treba preučiti in dopolniti določbe v zvezi z izobraževanjem, če želimo dodatno stimulirati sistem vseživljenjskega izobraževanja za ohranjanje konkurenčnosti posameznika na trgu dela. Na tem področju imajo namreč delodajalci malo obveznosti, delavci pa premalo pravic. V povezavi z Zakonom o zavarovanju za primer brezposelnosti bo treba pogledati in dopolniti pogodbo o zaposlitvi za opravljanje javnih del, saj so javna dela učinkovit ukrep aktivne politike zaposlovanja, ker se izvajalci, ki se pri delu izkažejo, velikokrat pri delodajalcu kasneje tudi redno zaposlijo.

Na področju varnosti in zdravja pri delu bo treba več pozornosti posvetiti dobri praksi in usposabljanju mlajših delavcev za varno delo ter vzpostaviti boljši nadzor in preveriti ukrepe, povezane z varnostjo in zdravjem pri delu starejših delavcev.

Sprejemali bomo ukrepe za odpravo demokratičnega primanjkljaja na trgu dela in za izboljševanje položaja ranljivih skupin žensk. V skupini visoko izobraženih prvih iskalcev zaposlitve imajo ženske nadpovprečen delež. Enako visok pa je tudi delež brezposelnih žensk po 45. letu starosti. Socialni demokrati bomo v svoji aktivni politiki zaposlovanja tema dvema skupinama namenili posebno pozornost. Glavna ovira pri zaposlovanju mladih in visoko izobraženih žensk je njihova izbira na trgu delovne sile manj iskanih poklicev in strah zaposlovalcev, da bodo z njimi sitnosti in dodatni stroški zaradi prihajajočih materinskih obveznosti.

Poostrili bomo inšpekcijske kontrole, terjali dosledno spoštovanje določil o minimalni plači in delovnem času, poostrili kazni za neplačevanje nadur in izigravanje delovnopravne zakonodaje ter zagotavljali enake pravice delavkam s slovenskim državljanstvom in imigrantkam, ker lahko samo tako zavarujemo visoko raven ekonomskih in socialnih pravic vseh zaposlenih.

Proučiti je treba zakonske norme in prakso pri delovanju pooblaščenih agencij za zaposlovanje. Obsežen inšpekcijski nadzor v letu 2007 je pokazal na številne nepravilnosti s strani agencij, zaskrbljujoč pa je podatek, da agencije, ki delavcem zagotavljajo delo, v zelo velikem obsegu sploh ne zagotavljajo nadomestil plač za obdobje čakanja na novega uporabnika. To kaže, da se eden od ključnih mehanizmov in ciljev »posojanja« delavcev – ohranjanje delovnega razmerja na agenciji s kroženjem delovne sile – sploh ne izvaja. Delavci se tudi pritožujejo nad nižjo ravnijo pravic in njihovim nepoznavanjem ter nad nižjimi plačami s primerljivimi delavci, zaposlenimi direktno v delovnih organizacijah. Agencije tako dobivajo v praksi vlogo t. i. »by-pass« organizacij za hitro odpuščanje in zniževanje stroškov dela. Ustvarjena je tudi neloyalna konkurenca do agencij, ki delavcu izplačujejo vse zakonske obveznosti, saj je njihova cena za posojena dela delavcev »previsoka«.

1.7 Urejanje ekonomskih migracij

Slovenija se pridružuje tistim razvitim državam, ki se bodo kmalu začele soočati s pomanjkanjem delovne sile kot posledico staranja aktivnega dela prebivalstva ter nizke oziroma ponekod celo negativne stopnje rodnosti. Migracije ter njihovo upravljanje in nadzorovanje postajajo eden od pomembnih političnih izzivov predvsem z ekonomsko-socialnega vidika, pa tudi z vidika širše družbe.

Priseljevanje delavcev kot del ukrepov Lizbonske strategije **lahko pozitivno vpliva** na odpravljanje učinkov tovrstnih demografskih gibanj in bo ključnega pomena za zadovoljevanje sedanjih in bodočih potreb na trgu dela in posledično tudi za zagotavljanje gospodarske vzdržnosti, rasti in povečanja konkurenčnosti gospodarstva EU. Zato je treba doseči dogovor o skupnih pravilih EU, ki bodo zajela celoten spekter migracijskih vprašanj, s ciljem zagotoviti učinkovito obvladovanje priseljevanja. Z uporabo ustreznih finančnih mehanizmov je treba razvijati ukrepe za vključevanje ekonomskih migrantov na trg dela, pri oblikovanju integracijske politike pa sodelovati s socialnimi partnerji.

Zavedamo se, da je ob upoštevanju demografskih trendov in potreb slovenskega gospodarstva **urejanje priseljevanja tujih delavcev** z vidika trga dela **pomemben izziv**. V tej luči si bomo prizadevali za izvajanje ustrezne selektivne politike priseljevanja, ki bo usmerjena v ukrepe za blažitev učinkov zmanjševanja delovno sposobnega in delovno aktivnega prebivalstva, za zmanjševanje neskladij na trgu dela ter za enako obravnavo in delovno integracijo tujih delavcev. Menimo, da morajo smernice za učinkovito in celostno urejanje priseljevanja tujih delavcev temeljiti na ustrezni strategiji, ukrepi pa izhajati iz akcijskega načrta.

1.8 Spodbudno nagrajevanje za kakovostno rast

Program odgovornih politik, ki jih predlagamo, vključuje potrebo po **dogovoru socialnih partnerjev o dohodkovni politiki**, tj. politiki plač v javnem sektorju in politiki plač v zasebnem sektorju. Projekt enotnega plačnega sistema za celoten javni sektor je opravil svojo nalogo poenotenja plač in izdelave dogovorjenih primerjav med zaposlenimi, ki so financirani iz javnih sredstev, zato je treba projekt dopolniti, nadgraditi in spremeniti. S socialnimi partnerji bomo ocenili, ali je sprejemljivo, da se med javne uslužbenke uvrščajo poklici, ki po svoji vsebini to niso v celoti, kot so profesorji, zdravniki, umetniki, znanstveniki in drugi, ki niso zaposleni v ožji javni upravi. Menimo, da je treba zožiti kategorijo javnih uradnikov in sedanji tog in birokratski pristop nadomestiti s sodobnejšim, ki pušča več prostora za nagrajevanje različnosti, uspešnosti in ustvarjalnosti. Za to, da se omeji rast plač v javnem sektorju, so na voljo druga sredstva. Zaradi tega ne potrebujemo zakona, ki bo na birokratski način v različne plačne razrede razvrščal tako uradnike kot tiste, ki nimajo nič z uradništvom.

V javnem sektorju mora rast plač odražati strukturne prilagoditve javnega sektorja. Vplivati mora na zmanjšanje negativne selekcije in povečati plače skladno z rastjo »produktivnosti« dela posameznika, ne pa pretežno upoštevati samo ozko določene pogoje za razvrščanje delovnih mest. Povečevanje rasti stroškov dela v javnem sektorju ne bo pospeševalo inflacije, če bo rast skladna z rastjo »produktivnosti« in če se bo upoštevalo proračunsko potrošno pravilo. Dogovor o plačah v negospodarstvu bo sledil spremembam v načinu organiziranja javnega sektorja, in sicer z uvedbo večje avtonomije zavodov in s konkurenčnim izvajanjem javnih storitev, vključno s pospešitvijo javno-zasebnega partnerstva povsod, kjer s tem ne bo ogrožena zagotovljena javna mreža storitev.

Z namenom preprečitve negativne selekcije si bomo prizadevali za **uvedbo konkavne namesto piramidne plačne strukture in sistema nagrajevanja**. S tem bo omogočeno bolj stimulatивно plačevanje za konkurenčna delovna mesta v javnem sektorju in preprečen začaran krog »izobraževanja in usposabljanja v javnem sektorju« za potrebe zasebnega sektorja. Gre za to, da strokovnjaki za primerljiva dela ne morejo biti bistveno različno plačani v zasebnem in v javnem sektorju. Dobra tehnokracija mora biti dobro plačana, sicer bodo najboljši kadri iskali službe v gospodarstvu ali v evropskih institucijah. Podobno velja za ostale profile zaposlenih v javnem sektorju, pa naj bodo to zdravniki, sodniki, medicinske sestre, učitelji ali profesorji.

Dogovor socialnih partnerjev o politiki plač v gospodarstvu mora omogočati dostojno življenje zaposlenih in **ohranjati konkurenčnost zasebnega sektorja**. Pri dogovarjanju v zasebnem sektorju bomo predlagali, da se dopolnijo sedanji dogovori o plačah s povečano participacijo zaposlenih na dobičku. To bi pomenilo vezavo dela višjih plač (dodatnega povečanja plač preko realno nespremenjenih plač) na dobiček, in sicer razčlenjeno glede na hitrost rasti sektorske dodane vrednosti. Sedanji sistem bi torej nadgradili s sistemom, ki bi dodatna povečanja plač izračunal v odstotku dobička.

1.9 Premišljeni finančni ukrepi za podjetniške preboje

Država bo s sofinanciranjem investicij v tehnološke parke in inkubatorje, znanstveno in svetovalno delo ter izobraževanje načrtno spodbujala gospodarsko rast. S tem bo vodila tudi politiko gospodarskega razvoja, s poudarkom na razvoju regij. Zato bo pri tem kombinirala državne in zasebne investicije, a bo v določenih trenutkih iz teh projektov tudi izstopila s privatizacijo, ali pa z vlaganji zasebnega kapitala v celoti prenesla odgovornost na zasebni kapital. Tvegala bo skupaj z zasebnim kapitalom.

Da bi zagotovili **visoko produktivnost in učinkovitost podjetij**, bo država vlagala proračunska in druga sredstva v razvoj in visoko tehnologijo v podjetjih, v nastajanje tehnologije zunaj podjetij v raziskovalnih in razvojnih organizacijah, tehnoloških parkih in inkubatorjih ter v izobraževalne organizacije. Zasebnike bo pri tem spodbudila z davčnimi spodbudami in s pospeševanjem javno-zasebnega partnerstva.

Uveljavili bomo ukrepe za večjo učinkovitost finančnega sistema v financiranju predvsem novonastajajočih in hitrorastočih tehnološko naprednih podjetij. Za ta podjetja je namreč značilno, da praviloma ne ustvarjajo dovolj gotovinskega toka glede na njihove investicijske potrebe in da imajo prekratko zgodovino delovanja za kriterije klasičnega bančnega financiranja z ustreznim fizičnim ali finančnim zavarovanjem. Zato bomo z ustreznimi politikami ustvarili enake pogoje za učinkovito alokacijo kapitala in za ponudbo primernih finančnih instrumentov za ta podjetja. Osnovni princip delovanja politik bo subsidiarnost, kjer bo država s sofinanciranjem podprla sklade tveganega kapitala. Hkrati bo spodbujala razvoj bolj tveganih finančnih instrumentov, prilagojenih takim podjetjem, in zagotavljala ugodne in stabilne institucionalne pogoje za njihov razvoj (ustrezni stečajni predpisi, podjetniški davčni predpisi in ustrezni predpisi in praksa na področju varstva konkurence).

Za delovanje na teh področjih bo država razvila finančne mehanizme preko svoje finančne institucije SID banke, ki bo delovala kot specializirana finančna institucija, a pod polnim nadzorom bančnega nadzornika. Koncentracije kapitala, finančnih sredstev in specializiranega znanja bodo omogočile sinergijske učinke na področju priprave in izvedbe pomembnih programov in projektov, ki jih bodo sprejeli vlada in resorna ministrstva, operativna izvedba pa bi morala potekati preko te institucije. Gre za poenotenje finančnih spodbud države za mala in srednja podjetja, za sofinanciranje hitrorastočih tehnološko naprednih podjetij, za velike projekte na področju gospodarske infrastrukture, za finančno sodelovanje in posredovanje med Slovenijo in EIB ter za mednarodno razvojno sodelovanje Slovenije.

Podjetništvu, ustanavljanju in rasti mikro, malih in srednjevelikih podjetij bomo v skladu z evropsko Listino za mala podjetja namenili veliko pozornosti. V Sloveniji imamo veliko podjetnih ljudi in tudi podjetnikov, poslovno okolje pa po mnogih raziskavah te podjetnosti ne spodbuja dovolj, da bi dosegali rezultate, ki bi bili med najboljšimi v Evropi in v svetu. S podjetniškimi znanji in spretnostmi moramo pogumneje prenoviti šolske programe, dodatno spodbuditi podjetniško podporno mrežo na lokalni ravni ter zlasti z državnimi sredstvi načrtno podpirati povezave med podjetništvom in raziskovalno-svetovalnim delom, ki morajo voditi do gospodarskih projektov. Med več kot sto tisoč malimi in srednjimi podjetji v Sloveniji je veliko razvojnega in inovativnega potenciala, ki ga moramo z ustreznimi finančnimi spodbudami, davčno politiko in izobraževanjem vsaj podvojiti.

1.10 Razvojno sodelovanje kot priložnost za slovensko gospodarstvo

Slovenija se je z vstopom v Evropsko unijo ter z graduacijo v okviru skupine Svetovne banke v letu 2004 uvrstila v skupino držav dajalk mednarodnega razvojnega sodelovanja. Zato mora do leta 2010 nameniti vsaj 0,17 % BNP ter ta odstotek kasneje povečevati, da doseže obveznosti, ki izhajajo iz polnopravnega članstva v EU in zavez EU do financiranja pomoči državam prejemnicam pomoči.

V letu 2005 je Slovenija za **mednarodno razvojno sodelovanje** v državah prejemnicah razvojnega sodelovanja namenila nekaj več kot 29 milijonov evrov, kar predstavlja 0,1 % bruto domačega proizvoda (BDP). Ciljna vrednost progresivnega povečanja deleža slovenskega BDP za razvojno sodelovanje je do leta 2015 doseči 0,33 % BDP oziroma približno 90 milijonov evrov letno.

Obseg velikosti predvidenih letnih zneskov, namenjenih razvojnemu sodelovanju, je primerljiv z obsegom razpoložljivih sredstev iz strukturnih skladov EU v kohezijski ovojnici za Slovenijo v obdobju 2004–2006. Ob tem se zavedamo, da se je Slovenija za črpanje in učinkovito usmerjanje sredstev evropske kohezijske politike morala tako institucionalno kot programsko organizirati in usposobiti. Pri institucionalni usposobljenosti vlade za sodelovanje v mednarodnem razvojnem sodelovanju še zdaleč nismo dosegli ustrezne in s kohezijsko politiko primerljive ravni zavedanja pomena razvojnega sodelovanja in donatorstva.

Za uresničevanje **zakona o mednarodnem razvojnem sodelovanju** iz leta 2006 je nujna vzpostavitev takega sistema organiziranja mednarodnega razvojnega sodelovanja, ki bo omogočal učinkovito identifikacijo geografskih in sektorskih prioritet. To bo vključevalo tudi identifikacijo akterjev slovenskega gospodarstva in nevladnega sektorja ter zagotovitev ustrezne mreže predstavništev v tujini. Prizadevali si bomo za tak sistem, ki bo pogojeval tudi **vzpostavitev novih medinstitucionalnih struktur**, ki bodo združevale javni, nevladni in zasebni sektor. Te strukture bodo usmerjene v politiko aktivne multilaterale, zagotavljale pa bodo tekoč pretok informacij o dogajanju, povezanim z mednarodnim razvojnim sodelovanjem ter domačimi deležniki v tem procesu, tako v institucijah EU kot v mednarodnih organizacijah. Pri tem bomo izhajali iz obstoječih programov in institucij, ki delujejo na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja.

Želimo, da bi **se slovenska podjetja in posamezniki še pogosteje pojavljali v vlogi tujih investitorjev in svetovalcev po svetu**. Njihovi dohodki v tujini bodo deloma ostali v krajih, kjer bodo ustvarjeni, deloma pa se bodo kot prihodki od takšnega izvoza prelivali nazaj v Slovenijo. Da bi tovrstne slovenske naložbe čim bolj izkoristile obstoječe alokacijske mehanizme in primerjalne prednosti, mora država poskrbeti za ustrezno transparentne ustanove in za informiranje o svojih strateških usmeritvah na področju razvojnega sodelovanja Slovenije deželam v razvoju.

Prizadevali si bomo za **maksimiziranje učinkov mednarodnega razvojnega sodelovanja**, tako z vidika zagotavljanja kakovosti nudenja mednarodnega razvojnega sodelovanja kot za gospodarsko rast in mednarodno konkurenčnost. Nastopanje na novih trgih skozi mednarodno razvojno sodelovanje bo imelo večplastne učinke na podobo in uveljavljanje slovenskega gospodarstva v svetu. Evropski razvojni sklad je nova, dolgoročna in velika priložnost za slovenska podjetja.

Učinkovito izvajanje mednarodnega razvojnega sodelovanja predstavlja za prodor slovenskih podjetij in za ugled Slovenije v svetu tisti instrumentarij, ki ga je nedvomno treba v razvojnem smislu načrtovati z največjo mero občutljivosti za potrebe držav prejemnic. Pazljivost je potrebna pri napotitvi do najustreznejših izvajalcev, pomembna pa je tudi diplomatska tankočutnost pri izbiri poti in načinov izvajanja mednarodnega razvojnega sodelovanja ter pri uveljavljanju načel projektnega vodenja in ekonomičnosti učinkov.

1.11 Razvojna politika za razvoj vseh regij

V razmerah, ko slovensko gospodarstvo posluje v globalnem svetu in ko je vedno manj ovir za prost pretok ljudi, blaga in kapitala, bomo gradili **koncept vključujoče razvojne politike Slovenije**. V projektu razvojnega preboja na vrh Evrope bomo povezali vse deležnike in razvojne potencialne doma in v širšem čezmejnem prostoru. Slovenija lahko ustvarja visoko dodano vrednost z razvojno politiko, ki bo povezala prostor med Jadranom, Alpami in Panonsko nižino v učinkovit razvojni pol.

Prepričani smo, da je za zagotovitev potrebne kritične mase razvojnih impulzov za konkurenčno Slovenijo potrebno **omrežje slovenskih mest in podeželja** ter razvojno

povezani čezmejni prostor. Pozornost razvojne politike bo namenjena območjem, ki zaostajajo v razvoju, vendar tudi mestom kot generatorjem gospodarske rasti. Razvojna prizadevanja mest in države morajo biti usklajena.

Skladno s priporočili stroke in določbami Evropske listine o lokalni samoupravi želimo dejansko decentralizirati državo in učinkovito razdeliti javne funkcije med teritorialne ravni. Bistveno je manjše število pokrajin od sedanjih predlogov, ki bodo dejansko lahko opravljale vse predvidene funkcije in ne bodo zgolj politično pokritje za novo centralizacijo odločanja. Prizadevali si bomo za takšen **nacionalni konsenz o številu pokrajin**, ki bo temeljil na racionalnih strokovnih argumentih in njihovem soočenju v odprti javni razpravi. Le tako bomo lahko preseгли interese lokalnih političnih elit.

Nadaljevali bomo s **politiko razvojnega povezovanja občin**. Skupne občinske uprave so dober način za premagovanje problema kritične mase človeških virov v manjših občinskih upravah in tudi možen način povezovanja občin pri realizaciji skupnih razvojnih projektov.

Evropska kohezijska politika v Sloveniji predstavlja tisti vir javnih sredstev, ki lahko pomembno vplivajo na uresničitev ciljev iz Strategije razvoja Slovenije ter po vsebini podpirajo Lizbonski program za izvajanje strukturnih reform. Politika regionalnega razvoja je ena izmed politik, katerih izvajanje se lahko financira skozi **sredstva evropske kohezijske politike kot pospeševalec razvoja**, vendar pa je zmotno enačenje evropske kohezijske politike z nacionalno regionalno politiko.

Problem Slovenije na področju razvojne politike je predvsem ta, da razvojna politika ne dosega učinkov za bolj uravnotežen ter regionalno usklajen razvoj. To se med drugim dogaja tudi zato, ker razvojnih sredstev, ki so na razpolago, predvsem tistih iz naslova kohezijske politike Evropske unije, ne izkorišča v zadostni meri. Sredstva kohezijske politike predstavljajo tista proračunska sredstva, ki jih ima Slovenija na voljo, da zmanjša razvojni zaostanek za najbolj razvitimi in socialno najmanj razslojenimi državami članicami Evropske unije. **Cilj prenovljene kohezijske politike v Sloveniji mora biti zagotovitev čim boljšega doseganja ciljev Strategije razvoja Slovenije ter s tem doseganje konsistentnosti pospešene gospodarske rasti z okoljsko prijaznim razvojem in socialno povezanostjo.** Največja prizadevanja bomo usmerili v razvoj fizične in človeške infrastrukture, v spodbujanje posameznikove ustvarjalnosti, v izboljšanje znanja in inovativnosti, v oblikovanje novih in boljših delovnih mest, pri tem pa bomo upoštevali teritorialne razsežnosti kohezijske politike. Sredstva EU morajo postati tisti vir domače razvojne politike, ki daje razvojne signale za hitrejši razvoj tudi drugih področij.

Institucionalno strukturo črpanja sredstev bomo prilagodili tako, da bo omogočala uspešno in upravičeno črpanje sredstev, s katerimi se bodo financirali ukrepi, ki bodo pomenili dodano vrednost obstoječim politikam in bodo pripomogli k zmanjšanju razvojnega zaostanka Slovenije. To bomo naredili tako, da bomo na osnovi permanentnega usposabljanja kadrovske okrepili organ upravljanja, zadolžen za sredstva EU, povečali njegovo vlogo in ga aktivneje povezali s celotno razvojno politiko. Povečali bomo vlogo resornih ministrstev pri oblikovanju in usklajevanju sektorskih politik ter poenostavili in pospešili postopke za pripravo zahtevkov za povračilo, s katerimi se pridobivajo sredstva iz evropskega proračuna. Pomembna je **priprava velikih projektov nacionalnega pomena**. Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih je prvič povedala, kaj je treba narediti. Veliki vsebinski sklopi so edina rešitev, saj smo v Sloveniji vse preveč sposobni drobiti vsebine.

Javno-zasebno partnerstvo naj ne bo krinka za financiranje zasebnih podjetij. Država potrebuje zasebni sektor kot partnerja, ker sama ni in ne more biti dovolj usposobljena za učinkovitost. Zasebni sektor pa potrebuje državo predvsem kot tistega partnerja, ki lahko zmanjša tveganja in zagotovi sofinanciranje projektov, ki jih zasebni sektor sam ne bi želel izvajati. Jasno je treba razdeliti javno in zasebno infrastrukturo. Prizadevali si bomo, da bo

država v vseh fazah priprave, izvajanja in spremljanja projektov, temelječih na javno-zasebnem partnerstvu, predstavlja vrhunsko usposobljeno partnerico zasebnemu sektorju. Tveganja v procesu dobave javnih dobrin in storitev pa bodo morala biti jasno definirana in pravično ter primerno porazdeljena, saj le slednje omogoča doseganje sinergijskih učinkov v procesu zaokroževanja pomembnih javnih projektov s sodelovanjem zasebnega kapitala.

1.12 Kmetijstvo, prehranska varnost, naravni viri in podeželje

Kmetijstvo ima poleg glavne proizvodno-gospodarske tudi druge družbeno pomembne funkcije, ki jih trg ne uravnava. Prijazno kmetijstvo skrbi za proizvodnjo, usklajeno z zmogljivostmi okolja, za varno hrano in zaščito okolja, za zaščito živalskih in rastlinskih vrst, za varnost in pravilno obveščenost uporabnikov. Kmetijska proizvodnja za posamezne panoge in proizvode po regijah in za državo postaja pomembna družbena prioriteta, in sicer glede na ekološke, naravne in tehnološke danosti v smislu manjše prehranske in cenovne odvisnosti od globalnega trga.

Zavedamo se, da skoraj polovica državljanek in državljanov živi na podeželju, zato smo program oblikovali tako za kmete kot za urbane prebivalce, ki živijo na podeželju. Socialnodemokratska politika torej predstavlja program, ki več spodbud in sredstev namenja vsem živečim na podeželju: kmetom, polkmetom in drugim prebivalcem v urbanih podeželskih središčih.

Kmetijstvo je vse bolj odgovorno za uravnavanje naravnih virov in tudi za varovanje čistega okolja in smotrno rabo energije. Nujna je opredelitev možnih kapacitet in dolgoročne strategije alternativnih virov energije, še posebej v gozdarstvu in uporabi organske mase. Skrbno je treba uravnavati porabo kemijskih sredstev ter se strokovno utemeljeno in družbeno odgovorno odločati o rabi gensko spremenjenih organizmov. Kmetijska politika ne zmore vedno odgovoriti na nekatere izzive, ki jih javnost vedno bolj pričakuje: da bo hrana v celoti varna, da bodo cene primerne za potrošnike in kmete, da bo kmetijstvo sodelovalo pri zmanjševanju učinkov na podnebne spremembe in se na slednje tudi prilagodilo. Sodobna kmetijska politika mora omogočiti, da država regulira tisto, kar trg ne uspe in kar trg ne plačuje, ter tako vse bolj postaja politika za hrano in podeželje. Ob vstopu v EU je Slovenija prevzela tudi program skupne kmetijske politike (SKP). V okviru programa SKP za razdelitev sredstev nastopa Slovenija kot neto prejemnica vse do leta 2013, kar bo pozitivno vplivalo na nadaljnji razvoj tega področja, v kolikor bomo ta sredstva seveda znali smotrno uporabiti. Učinki SKP so poznani in ponujajo družbenokoristne vsebine. Izgublja se koncept prednosti količinske proizvodnje hrane, na pomenu pa so pridobila predvsem vprašanja varnosti hrane, varstva okolja in dobrobiti živali. Kmetijstvo tako prevzema za širši družbeni krog politično zanimiva področja, kot so okolje, podeželje, poseljenost, socialno in regionalno ravnovesje, gozdarstvo, ribištvo in kmetijstvo, združeno pri upravljanju naravnih virov.

Slovenija se uvršča med članice EU z **nadpovprečnim deležem podeželskih območij**, in to s kar 77 % celotnega ozemlja, v podeželskih občinah pa živi 41 % prebivalstva. Programe razvoja je treba prilagoditi prebivalcem na teh področjih, tudi zaradi ohranjanja enakomerne poseljenosti, še posebej na kmetijsko manj produktivnih (kraških hribovitih) področjih in površinah v zaraščanju.

Kmetijstvo in živilska industrija sta po vstopu v EU, kljub političnim zagotovitvam po izboljšanju ob osamosvojitvi in demokratizaciji Slovenije, ostala ekonomsko manj konkurenčni del nacionalnega gospodarstva. Napovedi o propadu slovenskega kmetijstva ob vstopu v EU pa se niso uresničile, prav tako se ni zmanjšal obseg proizvodnje.

Slovenija potrebuje močno strategijo razvoja podeželja, osredotočeno na razpršenost gospodarskih dejavnosti na podeželju in vključevanje kmetij v možnosti zaposlitve tudi zunaj

kmetijstva. Smotrno moramo uporabiti številne naravne, okoljske in kulturne vrednote slovenskega podeželja. Izvedba ekonomskih in strukturnih reform v slovenskem kmetijskem ter podeželskem prostoru je razvojna nujnost.

Za prekinitev večletne stagnacije je treba predvideti in določiti količinski obseg kmetijske proizvodnje za posamezne panoge in proizvode po regijah in za državo, glede na ekološke, naravne in tehnološke danosti ter glede na prihajajoče podnebne spremembe v smislu manjše prehranske in cenovne odvisnosti od globalnega trga, ki so podlaga za nacionalni program razvoja kmetijstva in podeželja.

Zagotoviti je treba sistem organiziranosti, ki bo omogočil polno izrabo pripadajočih sredstev za področje kmetijstva, oblikovati sistem konkurenčnih in razvojno usmerjenih kmetijskih gospodarstev ter uveljaviti programe ekološke in konkurenčno gospodarne rabe kmetijskih zemljišč. Raba njivskih površin bo usmerjena na pridelavo hrane in ne na prekomerno pridelavo rastlin za proizvodnjo bioloških goriv. Zaradi tega je potrebno dopolniti zakonska in tehnična pravila za povečanje ekološke pridelave hrane, vključno z oblikovanjem davčnih in finančnih spodbud za pridelovalce.

Udejanjiti moramo strategije prilagajanja slovenskega kmetijstva pričakovanim podnebnim spremembam. Poudarki bodo na ozaveščanju udeležencev v kmetijstvu, raziskavah s področja podnebnih sprememb in prilagajanja kmetijstva, krepitvi zmogljivosti za obvladovanje prilagajanja kmetijstva, spremembi kmetijske politike in spremembah obstoječe zakonodaje ter krepitvi mednarodnega sodelovanja in partnerstva pri prilagajanju kmetijstva podnebnim spremembam.

Spodbujati je treba večjo povezanost razvojnih konceptov vseh panog kmetijstva na regionalni ravni, še posebej v podeželskih naseljih, kjer je v novih urbanističnih ureditvah najprej treba zaščititi obstoj in razvoj naravnih danosti primerne kmetijske proizvodnje.

Bistveno moramo izboljšati izobrazbeno strukturo aktivno zaposlenih v kmetijstvu in spremljajočih dopolnilnih dejavnostih, in sicer z rednim, funkcionalnim in vseživljenjskim izobraževanjem, in spodbujati organiziranost kmetov za skupen nastop na trgu in ustanavljanje dopolnilnih dejavnosti tudi na področju živilske predelave. Intenzivirati moramo tudi programe zaščite porekla kmetijskih proizvodov in vlaganja v razvoj blagovnih znamk in njihovo promocijo.

2 Varovanje narave in okolja ter načrten razvoj prostora za učinkovito infrastrukturo

2.1 Gospodarno ravnanje z naravo in okoljem kot temelj blagostanja

Konkurenčno prednost in izpolnjevanje svoje odgovornosti v globalnem svetu bomo dosegali s spoštovanjem meja okoljske obremenitve prostora, predvsem s hitrim prehodom v družbo, ki reciklira, in z nizkimi izpusti toplogrednih plinov. Povečati bo treba razvojno in ciljno vključevanje ter povezovanje lokalnih virov za regionalni razvoj. Poleg tega bo potrebno tudi spodbujanje inovativnih tehnologij, ki temeljijo na človeških virih. Z izobraževanjem ustvarjalnih posameznikov in učinkovito državo, ki temelji na participativni demokraciji, spoštovanju človekovih pravic ter ohranjanju narave in okolja, bo dejavno varovanje krajine in ekosistemov postalo način življenja.

Zaradi prevelike energetske razsipnosti je potrebno uvesti načine učinkovite rabe energije, saj lahko uvedba le-teh v tem trenutku največ prispeva k zmanjševanju emisij toplogrednih plinov. Učinkoviteje je treba uporabljati lastne obnovljive vire energije, vendar na naravovarstveno nespornih območjih in na racionalen, okolju prijazen način. Za to je potrebna aktivna vključitev raziskovalnih institucij in spodbujanje industrije za večje investiranje v alternativne energetske vire ter v zmanjševanje rabe energije. Javni sektor mora dajati zgled trajnostne naravnosti z »zelenimi« javnimi naročili. **Trajnostno gospodarstvo** mora biti podprto z ustrežno finančno politiko, ki poleg dobička upošteva tudi majhno porabo surovin, energije in minimalne emisije toplogrednih plinov in odpadkov. Jasna državna politika in podpora je ključna. Smotno moramo izkoristiti lokalne vire hrane in energije.

V večji meri je treba izkoristiti lastno znanje za razvoj sodobnih okoljskih tehnologij. Za doseg tega je treba jasno zastaviti nacionalne cilje ter povečati investiranje v človeške vire in raziskovalno-razvojne dejavnosti. Podpreti je treba podjetništvo, ki bo zainteresirano za vlaganja v okoljske tehnologije.

Sodoben, globaliziran svet ne prenese več v preteklosti močno prisotnega »razvoja« sodobne družbe, ki je temeljil na premestitvi »umazane« (okoljsko močno obremenjujoče) industrije v nerazvita območja sveta, kjer se je, ob uničevanju naravnega okolja in ob poceni delovni sili, kumuliral dobiček na drugem, razvitem delu sveta. Zagovarjamo tezo, da je treba okoljska bremena razvoja čim bolj enakomerno razporediti v vseh predelih sveta, pa tudi naše države.

Sodobno okoljsko pravo med drugim temelji tudi na **principu okoljske pravičnosti**, ki se še najbolj odraža v uveljavljanju mednarodnega pravnega načela »Polluter pay principle« oziroma načela, po katerem onesnaževalec plača odškodnino. Zagovarjamo čim bolj dosledno uveljavljanje tega principa v vsakdanjem življenju. Poleg trenutno najbolj prisotne ekonomske in tehnične presoje sprejemljivosti vpeljave npr. nove tehnologije ali produkta je treba kot enakovredno osnovo dodati tudi **okoljsko presojo**, kar zagovarjamo kot tretji steber presoje sprejemljivosti.

Zagovarjamo tudi več sredstev, namenjenih subvencioniranju okolju prijaznejših rešitev na področju oskrbe z energijo. Za učinkovito varstvo okolja potrebujemo preventivne programe, s katerimi bomo preprečili nastanek okoljskih škod in onesnaževanj, hkrati pa bomo privarčevana sredstva lahko namenili za razvoj.

Slovenija je na splošno vodno bogata država, vendar se regionalno in sezonsko srečuje s pomanjkanjem vode. Podnebne spremembe bodo v izrazitejših sušnih obdobjih zaostrole probleme z vodno oskrbo. Zaradi podnebnih sprememb postaja vse večji problem tudi poplavna varnost mest in naselij, ki so v veliki meri koncentrirana v dolinah oziroma ob rečnih strugah. Stanje podzemnih voda, ki so poglavitni vir pitne vode, ogrožajo poleg podnebnih sprememb tudi onesnaženje v kmetijstvu (gnojila in pesticidi) ter odpadne vode zaradi razpršene poselitve.

Za sanacijo onesnaženih voda iz točkovnih in razpršenih virov je treba izpopolniti evidenco stanja onesnaženja in onesnaževalcev, izdelati sanacijske programe in s subvencijami ali z drugimi ekonomskimi instrumenti zagotoviti namenska sredstva. Vzpostaviti je treba tudi mehanizem »onesnaževalec plača«, ki bo zagotovil zaprto kroženje v industrijskih obratih, zmanjšanje porabe v gospodinjstvih in omogočil poostreitev zakonodaje in nadzora nad različnimi onesnaževalci (industrija, kmetijstvo).

Treba je sprejeti ukrepe in motivacijske programe sprememb potrošniškega vzorca za zmanjšanje odpadkov, saj količine na osebo letno naraščajo. Z doslednim ločevanjem in kompostiranjem odpadkov se bo količina preostalih odpadkov zmanjšala.

Politika podnebnih sprememb mora upoštevati mednarodne zaveze Slovenije (Kjotski protokol, UNFCCC – Konvencija o podnebnih spremembah) in spoštovati pravila in usmeritve EU. Aktivno moramo sodelovati tudi v bodočih pogajanjih za nove sporazume v Balijskem načrtu. Poleg blaženja podnebnih sprememb je nujna tudi usmeritev v prilagajanje na podnebne spremembe, saj je to dolgotrajen krožni proces, ki ga moramo začeti čim prej. Prilagajanje podnebnim spremembam zahteva organiziran, sistematičen in premišljen pristop. Nastopa čas, ko je treba problematiko podnebnih sprememb in dejavnosti institucionalizirati na nivoju države, in sicer od ustrezne, samo temu namenjene vladne službe do raziskovalne podpore za konkretne programe in projekte. Sistematično, na nivoju države, bo treba koordinirati, spodbujati in financirati ukrepe, ki so sicer v pristojnosti različnih resorjev, a so pretežno posledica podnebnih sprememb.

Osnova sonaravnega in trajnostnega principa rabe naravnih virov (npr. zemlja, gozd, divjad) je zasledovanje naravnih procesov in odvzemanje količin za potrebe razvoja družbe, in to le v mejah, ki ne povzročajo bistvenejših sprememb v naravnih procesih. **Sonaravni pristop k rabi naravnih virov je osnova trajnostnemu principu.** Sonaravnost pomeni v največji možni meri upoštevanje naravnih danosti – naravno prisotnih vrst. Le naravno prisotne vrste omogočajo kvaliteten trajnostni princip rabe, ker so na realno okolje tako prilagojene, da za njihovo uspevanje dodatki, kot npr. umetna gnojila in sredstva za varstvo rastlin, niso potrebni. Obe načeli lahko zasledujemo v relativno ohranjenih ekosistemih, npr. v gozdovih in med divjadjo, medtem ko v kmetijstvu načela sonaravnosti in trajnosti težje dosegamo zaradi uveljavljenih praks selekcije. Te namreč ne temeljijo le na selekciji domačih (avtohtonih) vrst, ampak predvsem na selekciji introduciranih vrst. Smiselno bo okrepiti predpise s področja gozdarstva (doslednejše upoštevanje vloge različnih funkcij gozdov) in okrepiti vlogo in odgovornost javne gozdarske službe. Na področju lovstva, ki tudi gospodari z »obnovljivim virom«, je treba vpeljati intenzivnejše instrumente načrtovanja, preveriti smiselnost izvajanja lova na nekatere vrste (npr. sraka, šoja) in ohraniti dosedanje organiziranost lovstva, ki temelji na lovstvu kot neprofitni dejavnosti.

Principa sonaravnosti in trajnosti sta hkrati tudi osnovni premisi ohranjanja naravne biotske pestrosti krajine, ki je iz različnih vzrokov v Sloveniji nadpovprečno visoka v primerjavi z večino ostalih Evropskih držav. Ne preseneča dejstvo, da je več kot 35 % ozemlja države že opredeljenega kot »Natura 2000« območja. S tem smo prevzeli tudi pomembno nalogo – skrb za ohranitev ugodnega stanja vrst in življenjskih prostorov, ki opredeljujejo območja »Nature 2000«. Pri tem je pomembno, da opredeljenih »Natura 2000« območij ne vidimo kot oviro nadaljnjemu razvoju družbe, saj je v teh območjih možen vsakršen razvoj, ki ne ogroža namena opredelitve, tj. ohranitve ugodnega stanja za življenje in razvoj evropsko pomembnih vrst in življenjskih prostorov.

Poleg edinega narodnega parka – Triglavskega narodnega parka – imamo v državi še veliko drugih zavarovanih območij z različno stopnjo varovanja krajine. V vseh zavarovanih območjih, z izjemo območja narodnega parka in strogih naravnih rezervatov, je omogočen razvoj ob upoštevanju namena zavarovanja. Kot simbol tako slovenstva kot varstva narave je treba na območju Triglavskega narodnega parka po vzoru vseh ostalih narodnih parkov **zagotoviti čim večjo stopnjo ohranitve naravnih procesov.** V tem smislu zagovarjamo vzpostavitev finančnega instrumenta, ki bo zagotavljal sredstva, potrebna za nakup površin znotraj meja Triglavskega narodnega parka. Zagovarjamo tudi odkup in vzpostavitev državne lastnine na najvrednejših delih naravne dediščine.

Trajnostno gospodarstvo mora biti podprto z ustrezno finančno politiko, ki poleg dobička upošteva tudi majhno porabo surovin, energije in minimalne emisije toplogrednih plinov in

odpadkov. Lokalna samouprava je ključ lokalnega sonaravnega gospodarstva in temelj demokratične družbe. Zaupati je treba svojim virom in priložnostim in izkoristiti lokalne vire hrane in energije. Vsak posameznik naj bi bil deležen družbenih ugodnosti in socialne varnosti pod enakimi pogoji in stroški.

2.2 Integralna raba prostora in celovito načrtovanje prostorskega razvoja

Prostorsko načrtovanje je dejavnost, katere naloga je, da prispeva k hitrejšemu gospodarskemu razvoju, večji zaposlenosti in socialni varnosti, izboljšanju okolja, ohranjanju narave, trajnostni rabi naravnih virov, razvoju nacionalne identitete in kulture ter obenem zagotovi blaginjo vsakega posameznika. Za skladen prostorski razvoj je najpomembnejše, da prostorskega načrtovanja ne izločamo iz celovitosti načrtovanja gospodarskega in družbenega razvoja ter varstva okolja.

Vse odločitve o rabi prostora, ko gre za zadovoljevanje človekovih potreb po bivanju, gospodarskem razvoju, rekreaciji, varovanju in rabi naravnih virov, ohranjanju naravne in kulturne dediščine ter doživljanju prostora, vplivajo na kakovost prostora, zato jih je treba videti v interakciji in soodvisnosti. Razvojne in varstvene politike pogojujejo razlike v gospodarskem in družbenem okolju, neenako dostopnost do dobrin in storitev, nenadzorovano širjenje mest, razvrednotenje urbanih območij, depopulacijo podeželja, izgubo raznovrstnosti krajin, kulturne istovetnosti in skupnih izročil življenja ter pomenijo tveganje za ljudi in okolje.

Cilj uspešnega prostorskega načrtovanja je usmerjati razvojne interese in varstvene zahteve tako, da dosežemo kakovostno bivalno okolje. Zato se prostorsko načrtovanje ne more več ožiti samo na usmerjanje razvoja poselitve oziroma graditve objektov in naprav in tudi ne samo na pasivno usklajevanje sektorjev. Tako bodo za uspešen gospodarski, socialni ter prostorski razvoj Slovenije uporabljene določene prostorskorazvojne smernice ter ideje, ki bodo prispevale k uspešnejšemu razvoju Slovenije.

Aktivna prostorska politika za zagotavljanje komunalno opremljenih zemljišč s pomočjo javno-zasebnega partnerstva, lokalnih skupnosti ter Stanovanjskega sklada Republike Slovenije bo prispevala k vzpostavitvi prostorskih pogojev za povečanje ponudbe komunalno opremljenih zemljišč za potrebe stanovanjske gradnje ter pri vzpostavitvi prostorskih pogojev za delovanje gospodarskih družb na cenovno konkurenčnih lokacijah.

Oblikovali bomo stimulatívne ukrepe za lastnike stavbnih zemljišč, da pristopijo h gradnji objekta oziroma da ponudijo komunalno opremljeno stavbno zemljišče na trgu nepremičnin. S tem bi se povečala ponudba nepremičnin ter ublažil pritisk na cene nepremičnin in doseglo smotrnejše opremljanje stavbnih zemljišč s komunalno infrastrukturo s ciljem doseganja cenovno konkurenčnih lokacij v prostoru ter maksimalne stopnje izkoriščenosti že obstoječe izgrajene komunalne infrastrukture.

Za izboljšanje prepoznavnosti Slovenije ter njenih regij je potreben regijski medsebojni dogovor o izvajanju posameznih dejavnosti v prostoru, pri čemer si dejavnosti ne konkurirajo, temveč se dopolnjujejo. Na regijskem nivoju se z medsebojnimi dogovori doseže prepoznavnost prostora ter določi posamezne nosilce prostorsko-ekonomskega razvoja (npr. značilnost slovenske Istre je turizem, pri čemer klasični počitniški turizem prevzema Portorož, Koper prevzema športne vsebine turizma, Izola pa kulturni in etnološki turizem).

Nujno je usmerjanje prostorskega razvoja Slovenije z določitvijo socialno-ekonomske prostorske kohezije posameznih regijskih središč, z razvojem učinkovitih transportnih in infrastrukturnih sistemov ter z upravljanjem virov v skladu z načeli trajnostnega razvoja. V starih mestnih jedrih, ki v procesu družbene evolucije niso sledila trendom razvoja, je treba izvesti ustrezne urbanizacijske ukrepe za ponovno vzpostavitev njihove urbane funkcije.

2.3 Dobra prometna infrastruktura kot logistična podpora razvoju gospodarstva

Dobro **razvita in uravnotežena prometna infrastruktura** je osnova za konkurenčnost in ekonomsko učinkovitost države, saj znižuje transakcijske stroške poslovanja. Poleg tega deluje integrativno na od glavnine ekonomskega življenja sicer odmaknjene dele gospodarstva. Smiselno izgrajena prometna infrastruktura je tudi garant varnosti in kar najmanjšega možnega vpliva na okolje. Slabosti prometnega sistema Republike Slovenije v preteklosti so bile vidne predvsem v neenakomernem razvoju vseh prometnih podsistemov (cestni, železniški, morski, letalski). To lahko vpliva na zmanjšano konkurenčnost gospodarstva in na distorzije v obremenitvah posameznih infrastrukturnih omrežij ter eksternih stroškov okolja (na primer izjemna rast in obremenitev avtocestnega omrežja s tranzitnim kamionskim prometom in neizkoriščeno železniško omrežje).

Slovenija ima **pomemben geostrateški položaj**. Leži na stičišču 10. in 5. panevropskega koridorja. Vendar samo geostrateški položaj še ne pomeni, da je s tem zagotovljena konkurenčna prednost. Lahko se zgodi, da bomo zgolj tranzitna država. Če so blagovni tokovi zgolj v tranzitu čez Slovenijo, ima država od tega samo stroške (izgradnja in vzdrževanje infrastrukture ter obremenjevanje okolja). Doseči je treba, da država izkoristi te blagovne tokove, in sicer z dodano vrednostjo v oskrbovalni verigi.

Za Republiko Slovenijo kot logistično platformo srednje in jugovzhodne Evrope bomo postavili celovit okvir, ki obsega promocijo platforme v Evropski uniji in ciljnem evropskem in svetovnem prostoru, prevzemanje primerov dobre prakse iz podobnih logističnih usmeritev držav, vzpostavitev Republike Slovenije kot vstopne točke za trge, ki v evropskem prostoru še niso dovolj prisotni (npr. države Južne Amerike), in trge, ki jim prek Sueškega prekopa koprsko pristanišče pomeni konkurenčno prednost pred severnoevropskimi lukami in pripravo strateškega akcijskega načrta za vzpostavitev Republike Slovenije kot logistične platforme.

Pri promociji platforme gre za to, da je treba blagovne tokove v Republiko Slovenijo privabiti s kvalitetno in učinkovito infrastrukturo in organizacijo premikov blaga. Pri prevzemanju dobre prakse je glede logistične platforme lahko zgled Nizozemska. Nizozemska ima ob samo dvakrat večjem ozemlju kot Republika Slovenija 630 logističnih centrov. Celoten politični aparat, zlasti pa diplomatska in konzularna predstavništva v tujini, ciljno promovirajo Nizozemsko kot logistično platformo Evrope in zagotavljajo ohranjanje starih in vzpostavljanje novih blagovnih tokov. Republika Slovenija je že ta trenutek vstopna točka za Evropo za nekatere vrste blaga. Ciljni trgi, za katere bi Republika Slovenija lahko predstavljala vstopno točko, so Južna Amerika, Južna Afrika, Daljni vzhod, vzhodno Sredozemlje in Severna Evropa za Južno Evropo (Republika Slovenija kot izhodna točka za blagovne tokove).

Poseben pomen ima zlasti priprava strateškega akcijskega načrta. V Republiko Slovenijo bi bilo treba vzpostaviti pogoje za v prvi fazi vsaj sedem logistično-distribucijskih centrov. To bi lahko bili: Ilirska Bistrica, Sežana, Koper, lokacija v Prekmurju, Hoče-Slivnica, Brnik in Cerklje. Logističnim centrom bi bilo treba omogočiti pogoje, da bodo za tovor kakovostno ponujali vse storitve dodane vrednosti. Tako bomo lahko tovor zadržali in mu dodali vrednost, da ne bo zgolj v tranzitu čez Slovenijo. Za vsak logistično-distribucijski center bomo rezervirali od 150 do 200 ha primernih zemljišč. Vzpostavili bomo prostorske pogoje za logistično-distribucijske centre. Sprejeli bomo državne lokacijske načrte in zagotovili tako ceno zemljišč, da bo distribucijsko-logistični center smiselno graditi.

Za Republiko Slovenijo kot logistično platformo za srednjo in jugovzhodno Evropo je pomembna celotna prometna infrastruktura, zlasti pa koprsko pristanišče in moderna železniška infrastruktura. Začeli bomo s temeljito prenovo Slovenskih železnic v skladu s trendi v Evropski uniji. Ojačali bomo aktivnosti in začeli z izgradnjo nove in z obnovo obstoječe železniške infrastrukture.

V letošnjem letu se zaključuje izgradnja avtocestne infrastrukture – avtocestnega križa, ki povezuje vzhod z zahodom in sever z jugom države. Obseg investicij bo tako v naslednjih letih manjši, pri čemer je sedaj priložnost, da se čim prej preusmerimo na posodobitev in obnovo železniškega podsistema. Sinergijski učinki dveh medsebojno povezanih in usklajenih prometnih sistemov bodo izjemni. Pomembno je, da določimo ustrezen model financiranja razvoja železniškega omrežja ter da se izognemo napakam, ki smo jih zaznali v preteklosti ob razvoju avtocestnega omrežja.

Razvojni moment, ki ga s seboj prinaša ustrezna prometna infrastruktura, se je v preteklosti predvsem za Slovenijo pokazal kot zelo pomemben. Zaradi tega je poleg osnovnega omrežja avtocestnih in železniških povezav treba nadaljevati s priključevanjem geografsko in razvojno odmaknjenih regij na osnovne prometne osi. Poleg dokočanja avtocestnega križa bomo nadaljevali z razvojem **ustrezne prometne infrastrukture tudi na območjih, ki so odmaknjena od avtocestnega in železniškega omrežja**, kot so tretja (3.), tretja a (3.a), tretja b (3.b) in četrta (4.) prometna os, ki bodo povezovale regije v Sloveniji, Avstriji, Italiji in na Hrvaškem.

Za povezavo med gospodarstvom, znanostjo in politiko bomo ustanovili svet za promet, ki ga bodo poleg predstavnikov države sestavljali predstavniki gospodarstva, znanosti in lokalnih skupnosti ter za posamezna konkretna vprašanja tudi predstavniki civilnih iniciativ.

Ne zadostuje, da država zgolj zagotovi prometno mobilnost prebivalstva. Važno je tudi, kako je prebivalstvo mobilno. V Sloveniji je v glavnem zagotovljena mobilnost z osebnim avtomobilom. Celotna dejanska prometna politika po osamosvojitvi je bila naravnana na zagotavljanje kar največje mobilnosti z osebnimi vozili. Kapacitete javnih prevoznih sredstev so neizkoriščene. Življenjski stil, v katerem se praktično vsak vozi na delo in po opravkih z osebnim avtomobilom, je prinesel številne nevšečnosti (prometni zamaški, onesnaževanje, pomanjkanje parkirnih mest, izguba časa). V nekaterih zahodnih državah poznajo sisteme prisilne prepovedi uporabe osebnih avtomobilov, ker drugače ne morejo prepričati prebivalstva, naj manj uporablja osebne avtomobile (prepoved vožnje na določene dneve za parne ali neparne registrske tablice, takse za vstop v mestno središče).

Javni prevoz, ki mora biti hiter, točen in udoben, bomo naredili bolj privlačen za uporabnike. V zvezi s tem so pomembni tudi **intermodalnost javnega potniškega prometa**, ki prek dostopnih intermodalnih terminalov potniškega prometa zagotavlja povezovanje različnih podsistemov javnega potniškega prometa in osebnih prevoznih sredstev.

Pomemben je smiseln pristop k **prostorskemu planiranju**, ki dolgoročno zagotavlja učinkovito infrastrukturno povezanost med krajem bivanja, dela in institucijami družbenega ter družabnega življenja, ki ga bomo dosegli s pravilno **cenovno in fiskalno politiko**, ki zagotavlja sorazmerno enakopravne pogoje mobilnosti. K temu prispeva tudi učinkovit **sistem storitev javnega interesa** in dodatna **vlaganja v prometno infrastrukturo**, ki zagotavljajo **enakopravne pogoje za dostopnost** osebam z zmanjšano stopnjo mobilnosti (invalidom, starejšim osebam, materam z otroki itd.).

Zaradi prevoza prebivalstva na delo, uporabe zdravstvenih, upravnih, izobraževalnih in kulturnih storitev bomo začeli z aktivnostmi, ki bodo na dolgi rok v regijskih centrih vzpostavile povezave **javnega prometa, ki omogočajo racionalno izrabo časa uporabnikov transportnih storitev**. Osrednji povezovalni pomen bodo imeli **regijski**

intermodalni potniški terminali, ki bodo zagotavljali tudi dodatne storitve (trgovine, turistične agencije, lokali za prehranjevanje in osvežitev itd.). Za zagotavljanje mobilnosti v bližini potniških terminalov in v območjih z ustreznimi pogoji se bo uredila infrastruktura za spodbujanje uporabe nemotoriziranih oblik mobilnosti (koles in hoje). Za zadovoljevanje potreb prebivalcev, katerih zahteve presegajo zmogljivosti regijskih intermodalnih centrov, se bodo zagotovile medregijske prometne povezave z javnim potniškim prometom. V medregijskih povezavah se bo v okviru možnosti spodbujala uporaba železniškega prometa.

Varnost v prometu je danes eno ključnih vprašanj v EU. Varnost ni problem samo s stališča osebne, družinske in družbene tragedije in materialnih škod, ki jih povzročajo prometne nesreče. Prometne nesreče povzročajo tudi zastoje in onesnaženje. Glede varnosti v prometu ne zadostujejo posamezne akcije. Ključ je v preventivnem ravnanju. V predšolski in osnovnošolski vzgoji vlagajo veliko energije v preventivno delovanje za varnost v prometu, v srednji šoli pa aktivnosti za preventivo ugasnejo. Ravno v obdobju, ko bi bila preventivna vzgoja še posebej pomembna, jo opustimo. Proučiti je treba primere dobre prakse v svetu, kjer so uspeli bistveno povečati varnost v prometu. Delovati mora celotna veriga: vzgoja, preventiva, kazni. Za povečanje varnosti v prometu bomo ustanovili poseben samostojen organ, ki bo skrbel za varnost v vseh prometnih panogah.

2.4 Učinkovita energetska oskrba kot pogoj za vzdržno gospodarsko rast

Slovenija potrebuje **ново energetska okoljsko politiko**. Povečevanju BDP ne sme proporcionalno slediti povečevanje porabe energije. Dosledno je treba upoštevati načela trajnostnega razvoja in ne nespametno hlastati po novih energetskih kapacitetah, temveč najprej znanje in sredstva vložiti v učinkovito rabo energije in tiste obnovljive vire energije, ki so tehnološko in ekonomsko najbolj sprejemljivi. Za doseganje energetske učinkovitosti moramo zmanjšati porabo energije v energetsko intenzivni industriji, prometu in stavbah.

Za slovensko energetska politiko je najpomembnejša vloga države pri zagotavljanju zanesljivosti oskrbe, konkurenčnosti, trajnosti in skrbi za okolje. V Sloveniji poraba električne energije sorazmerno stabilno narašča, in sicer povprečno po 3 % letno. V letu 2006 je uvoz te dobrine dosegel 20 % njene končne porabe oziroma 24 % njene proizvodnje, ki jo lahko slovensko gospodarstvo ponudi na našem trgu. Gradnja verige hidroelektrarn na Savi (najprej na spodnji Savi in nato še na srednji Savi), treh načrtovanih polj vetrnih elektrarn na Kraškem robu, modernizacija TEŠ z novim Blokom 6 in modernizacija TET z ICGCC-tehnologijo ne bodo odpravili presežnega povpraševanja po električni energiji na slovenskem trgu. Tudi na za slovenske proizvajalce električne energije relevantnem trgu (JV Evropa) bo še naprej obstajalo presežno povpraševanje s tendenco trendne rasti cen te dobrine.

Stabilna oskrba električne energije v Sloveniji dolgoročno ni možna brez energije, pridobljene v nuklearni elektrarni. V okviru tega bo treba čim prej investirati v podaljšanje življenjske dobe NEK I in v gradnjo drugega bloka NEK. Izgradnja NEK 2 s proizvodnjo 12 TWh letno bo razmere na slovenskem energetskem trgu krepko spremenila. S presežno ponudbo bo mogoče nastopati na relevantnem trgu JV Evrope in ob povprečni ter verjetno dolgoročno dosegljivi ceni 75 evrov na MWh v pasovnem odjemu ustvarjati 900 milijonov evrov letnega prihodka od prodaje električne energije na domačem ali tujem trgu. Skupna slovenska proizvodnja (ob Bloku 4 TEŠ v hladni rezervi) bo zadostovala za kritje porabe še naslednjih 28 let (ob predpostavki nadaljnje stabilne rasti porabe električne energije po 3 % letno).

Razmere na svetovnem energetskem trgu, razvoj alternativnih tehnologij za prometna sredstva ter vloga razvojne politike v ZDA, EU in na Japonskem v naslednjem desetletju obetajo večje spremembe v strukturi porabe energetskih surovin. Zamenjava pogona vozil na tekoča goriva s pogonom na električno energijo ali vodik (zopet proizveden s porabo

električne energije) obeta diskreten (enkraten) skok porabe električne energije v razvitih državah. Za Slovenijo bi to pomenilo povečanje povpraševanja po električni energiji za dobrih 42 % njene ponudbe na našem trgu v letu 2007. Približno 100% povečanje te ponudbe z vključitvijo NEK 2 bo omogočilo kritje tudi tega možnega skoka porabe. Investicijo v NEK 2 lahko pojmuje kot slovenski odgovor na nepredvidljive spremembe svetovne ponudbe in povpraševanja po energiji.

Slabosti sedanje organizacije na energetskega področju so vezane predvsem na veleprodajni trg električne energije. Obstajata dva proizvajalca: HSE in GEN energija, ki sta medsebojno enakovredna ponudnika s takšno strukturo proizvodnih zmogljivosti, ki obema omogoča odzemanje moči in prenašanje moči na dražje proizvajalce. To ustvarja nekonkurenčno okolje, ki ga regulator ni sposoben dobro nadzirati. Poleg tega je sistem vstopa ponudnikov uvožene električne energije na trg sicer sproščen (BORZEN), kar naj bi zmanjšalo oligopolno moč domačih ponudnikov. Vendar bi se to lahko zgodilo le pri ustreznem dodeljevanju čezmejnih prenosnih moči in ob ustreznih principih avkcije, ki poteka preko ELES-a. Ker pa gre za dodeljevanje fizičnih in ne finančnih pravic, to uvoznim energijam, kjer nastopata tudi HSE in GEN energija, omogoča, da odvzemajo moč pod raven dodeljenih pravic prenosa. S tem se krepi tržna moč tudi domačim ponudnikom, če so hkrati tudi uvozniki.

Proučili bomo, kakšna **organizacija elektroproizvodnih podjetij** glede na evropske standarde (konkurenčnost, zanesljivost oskrbe in trajnost) in glede na specifičnost slovenskega energetskega sistema (majhnost v primerjavi s sistemi v drugih evropskih državah) bo najbolj primerna. Sistem mora biti tak, da bo konkurenčen v evropskih razmerjih in na teh osnovah bomo iskali strateške partnerje.

Elektrodistribucijska podjetja bomo v večji meri privatizirali, predhodno pa reorganizirali, tako da bodo postala moderna večnamenska podjetja, ki bodo strogo usmerjena k porabnikom in bodo sposobna konkurirati ter hkrati ostati zanesljiv in kakovosten dobavitelj. Strateški partnerji bodo dobrodošli! Upravljanje z **distribucijskim omrežjem** bomo pustili decentralizirano, tako da bo zagotovljena visoka stopnja zanesljivosti oskrbe. Tu bomo ohranili 100-odstotno lastnino države. Organizacije in lastnine v prenosu ne bomo spreminjali.

Zasebni kapital bomo okrepili v proizvodnji in prodaji električne energije, a šele po smiselni ureditvi tega področja in tam, kjer ne bo monopolov. Menimo, da moramo **v državni lasti** ohraniti podjetja, ki skrbijo za prenos in distribucijo električne energije, ki jih ni mogoče izpostaviti konkurenci, je pa v njih treba zagotoviti vrhunski menedžment.

2.5 Sodobna in človeku ter okolju prijazna komunalna infrastruktura

Komunalna infrastruktura je osnova ekonomskega in zasebnega življenja, ki nam slednjega olajša ter dviguje njegovo kvaliteto. Poleg tega ustrezna, moderna in sodobna komunalna infrastruktura postaja nujna, če želimo razbremeniti okolje in ekosistem vse večjih vplivov, ki jih prinaša sodoben način življenja. V tem okviru je treba spodbujati zavest posameznikov in podjetij, da že v fazi načrtovanja izgradnje objektov, poslovnih procesov in ostalih gospodarskih ali prostočasnih aktivnosti razmišljajo o čim manjših eksternih stroških in vplivih na okolje ob hkratni zaokrožitvi in samozadostnosti sistema. Mnoge lokalne skupnosti so v preteklosti zaradi želje po hitrem razvoju in rasti le-tega preobremenile. Zavedati se moramo, da »več« vedno ne pomeni nujno tudi večje kakovosti in/ali dolgoročne vzdržnosti. V tem okviru **si bomo prizadevali za izgradnjo in način delovanja komunalne infrastrukture**, ki bo kar najbolje upoštevala tako potrebe prebivalcev, ekonomskih subjektov, kot okolja. Odlagališča odpadkov, celovita uporaba in recikliranje ter ločevanje odpadnega materiala, javna razsvetljava, rekreacijske in športne površine, čiščenje odpadnih

voda ter zagotavljanje oskrbe prebivalcev s kvalitetno pitno vodo morajo biti procesi, ki so skrbno načrtovani in integrirani v razvojne in izvedbene dokumente lokalnih skupnosti, predvsem pa večjih urbanih naselij.

Komunalna podjetja, ki so danes v večini primerov še v fazi reorganizacije in iskanja primerne statusne oblike in lastništva, bomo uredili tako, da bodo kar najboljše zadostila ciljem, zaradi katerih so bila ustanovljena – to so dobava ustreznih javnih dobrin, skrb za delovanje skupnosti in zaščita bivanjskega okolja. Pomembno je, da ima vsako komunalno podjetje celovit pregled nad svojim proizvodno-storitvenim procesom, in sicer z jasno definiranim stroškovnikom, z izračunano lastno ceno, s ceno infrastrukturnega omrežja, ki ga uporablja, ter s prihodki, ki jih s svojo dejavnostjo ustvarja. Šele na tej osnovi je mogoče določiti končno ceno, ki jo bo ekonomski subjekt oziroma uporabnik plačal neposredno z uporabo komunalne infrastrukture, in tisti del, ki bo zaradi širšega družbenega interesa prispeval v državni ali lokalni proračun. Iskati je treba sodobne tehnologije in tehnologije, ki jih bomo uporabljali jutri.

Izgradnja komunalne infrastrukture mora temeljiti na jasnih, dolgoročnih in ekonomsko vzdržnih modelih projektnega financiranja, pri čemer lahko posegamo po različnih modelih sodelovanja javnega in zasebnega partnerstva, od najenostavnejšega režijskega obrata do pogodbenega sodelovanja ali zahtevnejših oblik BOT modelov in koncesijskega upravljanja z javnim dobrom.

3 Znanje in tehnologija za kakovosten razvoj

Verjamemo, da Slovenija lahko postane križišče znanj, idej, ustvarjalnosti, inovacij in gospodarskih tokov. Zato bomo okrepili opešan in podhranjen **znanstveno-inovativni in razvojni naboj** in omogočili njegovo učinkovitost. Inovacij, znanosti in raziskav ne vidimo kot strošek, ampak kot vlaganja v ekonomski in družbeni razvoj. Raziskovalno-znanstveno dejavnost želimo usmeriti v trajnostni in dinamični razvojni cikel z vzpostavitvijo dolgoročnega partnerstva med različnimi družbenimi podsistemi: javno-zasebno, izobraževanje, znanost in gospodarstvo. Vzpodbuditi moramo ciljnost in inovativnost kot orodje usmerjenega raziskovalnega dela, ki bo odprto za potrebe gospodarstva in močnejše integrirano v mednarodni prostor.

3.1 Odličnost znanja kot pogoj za razvojni preskok

Ustvarili bomo **pogoje za odličnost visokošolskega izobraževanja in znanstvene dejavnosti**. Vzpostavili bomo povezan izobraževalni sistem, kar bo vključevalo tudi njegove podsisteme (pridobivanje osnovnega znanja na prvem nivoju, učenje, kako si pridobivati znanje na drugem nivoju, znanja za stroko na tretjem nivoju ter usmerjevanje znanstveno-raziskovalnega procesa k odličnosti), ki bo sposoben ustvarjati visokoustvarjalne kadre. Visokošolsko izobraževanje mora usposablja mladoštnika za odličnost znanstvenega dela, inovativnost in ustvarjalnost, mora ga pripraviti za timsko delo, za sodelovanje, za samoučenje, za pravilno uporabo znanj, za multikulturnost in multistrokovnost.

Zagotovili bomo potrebno **avtonomnost raziskovalne in znanstvene dejavnosti** ter vzpostavili resnično partnerstvo v vodenju in reformiranju potrebnih podsistemov v iskanju sistemskih rešitev. Vidimo spodbuden institucionalni okvir raziskovalne dejavnosti na javnih in zasebnih inštitutih, univerzah ter v gospodarstvu. Kljub poudarjenim vlaganjem v uporabne raziskave bomo podpirali tiste temeljne raziskave, ki bodo izpolnjevale visokozahtevne mednarodne standarde kakovosti inovativnega znanstvenega dela.

S tržno usmerjeno raziskovalno politiko je mogoče ustvariti pogoje za prenos znanja iz akademske sfere v gospodarstvo tudi preko podjetniških inkubatorjev, tehnoloških parkov ter mednarodno odprtih centrov odličnosti. Ustvarili bomo pogoje za inovativne načine pretoka znanja iz gospodarstva v raziskovalno in izobraževalno sfero, ki bo pospešila uvajanje novih in interdisciplinarnih izobraževalnih in raziskovalnih vsebin.

Vzpodbudili bomo **mobilnost, integrativnost ter internacionalizacijo** kot orodja izobraževalnega dela, ki bo odprto za inovativne načine pretoka znanja v/iz gospodarstva iz/v izobraževalno in znanstveno-raziskovalno sfero in bo pospešilo uvajanje novih in interdisciplinarnih izobraževalnih in znanstvenih vsebin.

Zagotovili bomo, da bo **visokošolski izobraževalni sistem prilagojen svetovnim trendom** tako, da bo uvajal kompetitivnost na osnovi znanj ter programov in ponujal programe na nivoju razvitega dela sveta. Zato bomo gradili na odličnosti in kakovosti novih ter uveljavljenih programov, učiteljev, fakultet in univerz. Nacionalni standardi se bodo prilagodili standardom izobraževalnega ter znanstveno-raziskovalnega dela razvitih držav. Preučili bomo možnost uvedbe svetovnega/evropskega jezika na univerze, in sicer kot predavateljskega/študijskega ter znanstveno-tehnološkega jezika.

3.2 Sprostitev poslovne iniciative v organizaciji znanosti in raziskav

Prehod v družbo znanja lahko ustvari le **povezan trikotnik institucij znanja: ustvarjanje (raziskave), prenos (izobraževanje) in uporaba znanja (inovacije)** in z njimi vpliva tako na razvoj kakor tudi na gospodarsko rast in konkurenčnost. V primerjavi s 27 članicami EU je Slovenija glede na zbirni »skupni inovacijski indeks« in glede na njegovo rast uvrščena v tretjo skupino držav, skupaj s Češko, Litvo, Latvijo, Portugalsko, Poljsko, Grčijo in Bolgarijo. Te države lovijo priključek k najbolj uspešnim državam v prvih dveh skupinah. Ta skupina držav ima skupni inovacijski indeks precej pod povprečjem držav članic EU, vendar pa je rast tega indeksa nadpovprečna.

V znanstveno-raziskovalni dejavnosti je treba odpraviti dosedanja prakso vlade, ki preko različnih vzvodov politike obvladuje znanost, ter doseči avtonomijo upravljanja in delovanja znanstvenih institucij. Zamisel o institucionalni organiziranosti financiranja in vsebinskega usmerjanja razvojno-raziskovalne dejavnosti preko dveh agencij (Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in Agencije za tehnološki razvoj (TIA)) po vzoru nekaterih evropskih držav je bil korak v pravo smer. Vendar pa je bila praktična izvedba zamisli pripravljena na hitre, brez koncepta in s pomanjkanjem jasne vizije glede ciljev, usmeritve in naloge obeh institucij. Novoustanovljeni agenciji, še posebej TIA, se soočata z nejasnim konceptom glede lastne umeščenosti in vloge v institucionalni strukturi in z različnimi političnimi pritiski.

Temeljna znanost je generator novih idej in konceptov, ki jih bomo v večji meri kot do sedaj integrirali in razvijali v nove aplikacije in visokotehnološke proizvode. Pospeševali bomo elitizem temeljnega raziskovanja, ki je edini lahko dejanski vir znanj in človeškega potenciala in kot tak predpogoj za uspešne aplikacije. Vseeno pa bomo nadaljevali z v že sprejetem NRRP za obdobje 2006–2010 predlagano podporo aplikativnim raziskavam, ki jih potrebuje gospodarstvo. Za cilj znanosti si bomo zato postavili inovacije v najširšem smislu in pri financiranju raziskovalnih skupin upoštevali tudi njihov razvojni in tehnološki potencial, ki ga določa predvsem znanje.

Avtonomnost in decentralizacija naj omogočata večje pristojnosti posameznih razvojno-raziskovalnih institucij. Hkrati pa je treba poskrbeti za vzvode, ki bodo omogočili povezovanje teh institucij v smiselne, tudi interdisciplinarne centre znanj. Odprtost poti je ključna, saj

različne poti za dosegost istih ciljev odpravljajo togost in nepretnost nekaterih ustaljenih razvojno-raziskovalnih poti.

Slednje je povezano z **internacionalizacijo**, tj. stikom z globalno povezanimi svetovnimi trendi, kjer je treba selektivno upoštevati tudi težnje razvitega dela sveta. Zagotoviti je treba dvosmeren prenos in kompatibilnost našega sistema s tujimi, tako v akademski temeljni znanosti kot v prenosu znanj in tehnologij. Nacionalni standardi morajo biti prilagojeni standardom razvitih držav na vseh teh področjih. Za pospešitev internacionalizacije je še posebej pomembno, da smo odprti za vse iniciative EU. Le tako lahko namreč izkoriščamo vrsto zaenkrat še neizkoriščenih virov. Pri tem se moramo zavedati, da se zaradi tega država mora zavezati k sofinanciranju, ki pa naj bo proračunska prioriteta. Tu ne gre le za sredstva EU v okviru R&R, ampak tudi za sredstva drugih resorjev, npr. Nata, ter za okoljske in podjetniške sklade. Sposobnost konkuriranja na teh projektih naj bo tudi primerno ocenjena pri dodatnem pridobivanju nacionalnih raziskovalnih sredstev. Še več, Slovencem, ki se po krajšem ali daljšem usposabljanju in/ali delu v tujini vračajo v domovino, je treba zagotoviti sredstva za njihovo ponovno vključitev v domačo sfero, seveda pa izključno glede na njihovo raziskovalno odličnost in/ali razvojno/tehnološki potencial.

Menimo, da je treba spremeniti dosedanje prakso, v kateri je javna raziskovalna sfera v prednostnem položaju pred zasebno, zato bomo uveljavili takšno **financiranje javnih raziskovalnih institutov**, ki bo uravnotežilo proračunsko financiranje s pridobivanjem virov s trga. Preko javnih naročil bomo spremenili sedanje prioritete znanstveno-raziskovalne dejavnosti, ki pogosto ne odražajo resničnih družbenih potreb oziroma potreb gospodarstva in industrije z zmogljivostmi celotne raziskovalne sfere. Predvsem pa bomo **sprostili trg dela na področju raziskav in razvoja** tako, da se bo raziskovalcem v javnih raziskovalnih inštitutih omogočilo karierno napredovanje tudi v pogojih dela za poslovni sektor, omogočili pa bomo tudi hitro ustanavljanje novih visokotehnoloških (spin-off) podjetij.

Razvoj znanosti ni namenjen samemu sebi, ampak vpliva na različne družbene podsisteme: potrebuje ga zasebni sektor za dvig konkurenčnosti, je osnova za kvalitetno izobraževanje na vseh stopnjah in nenazadnje ustvarja pogoje za dvig kvalitete življenja. Temu bomo prilagodili tudi plačni sistem raziskovalcev, katerih plače so že nekaj časa razmeroma nizke in zaostajajo za plačami primerljivih poklicev. Raziskovalci v javnih raziskovalnih zavodih, pa tudi na univerzah, **ne smejo biti javni uslužbenci**, njihovo stimulatívno nagrajevanje pa ne sme biti omejeno, saj to zelo zmanjšuje njihovo ustvarjalnost in demotivira ter omejuje prenos znanj v podjetništvo oziroma gospodarstvo. Zavedamo se, da mora biti znanost, ki jo financira država, namenjena izključno krepitvi kvalitete in mora biti usmerjena v vrhunsko znanost, in ne v reševanje eksistence posameznikov.

3.3 Povezava znanj in tehnologije kot inkubator inovacij in novih talentov

Ključni koncept prenovljene Lizbonske strategije je »prost pretok« znanja na »notranjem trgu« raziskovanja, ki vključuje usklajevanje nacionalnih programov in politik ter uresničevanje najširših pobud na Evropski ravni. Evropska raziskovalna politika naj bi skozi uresničevanje novih perspektiv Evropskega raziskovalnega prostora zagotavljala predvsem (i) popolnoma prost pretok raziskovalcev med institucijami, znanstvenimi področji, sektorji in državami, (ii) prvovrstno raziskovalno infrastrukturo, povezano v omrežja in najširše dostopno vsem raziskovalcem, (iii) prvovrstne raziskovalne institucije, predvsem na interdisciplinarnih področjih s kritično maso finančnih virov in raziskovalcev ter z možnostjo povezovanja v najrazličnejše oblike javno-zasebnih partnerstev, (iv) učinkovito izmenjavo znanja, predvsem med javno financiranimi raziskavami in industrijo, (v) dobro koordinirane raziskovalne programe in skupne prioritete, vključno s skupnim uresničevanjem in evalvacijo ter (vi) široko odpiranje evropskega raziskovalnega prostora v svet. Na nobenem od naštetih področij Slovenija ni pod sedanjo vlado naredila večjih premikov v smeri novih perspektiv

evropske raziskovalne politike. Zastaviti si je treba doseganje konkretnih ciljev Lizbonske strategije, kar je 3% vlaganje R&R/BDP vsaj do leta 2015, kar pomeni progresivno dodatno vlaganje v R&R s strani vlade (do 1 %) in gospodarstva (do 2 %). Za vlado bi to pomenila dodatna vlaganja od cca 200–550 milijonov evrov sredstev letno na dosedanjo vrednost.

Prepričani smo, da je za **prenos znanj v tehnologije** pomembna sposobnost povezovanja, saj se morajo tako javne kakor tudi visokošolske raziskovalne institucije prilagoditi tržnim trendom tudi tako, da se ukinejo umetno ustvarjene organizacijske ali funkcionalne ovire med sektorji in vsebinami. Za to je treba ukiniti dosedanje ovire v mobilnosti in fleksibilnosti ter opustiti toge sheme in kalupe, ki utesnjujejo razvojno-raziskovalno dejavnost.

Smiselno je **modernizirati in optimizirati gibljivost ter prehodnost** (vertikalno in horizontalno) med institucijami. Ob upoštevanju že obstoječih oblik delovanja (npr. raziskovalnih inkubatorjev) bomo preko zainteresirane državne in regionalne podpore krepili podjetništvo, usmerjeno v inovativnost in raziskovalno dejavnost. Predvsem pa bomo sprostili trg dela na področju raziskav in razvoja tako, da bo omogočeno karierno napredovanje tudi v pogojih dela za poslovni sektor ter ustanavljanje novih visokotehnoloških podjetij. Poskrbeli bomo, da bo v RR organizacije uvedena sistemska podpora celovitemu delovanju raziskovalnih infrastrukturnih centrov ter stimulirano medinstitucionalno združevanje raziskav in razvoja v centrih odličnosti, kjer naj bi sodelovala tudi manjša podjetja oziroma prej omenjeni mehanizmi za njihov prenos v podjetništvo. Ti centri naj bi nastajali na področjih strateških visokih tehnologij, ki jih prepoznavamo kot prednostne, predvsem okoljske tehnologije, biotehnologije, informacijske tehnologije, materialov in nanotehnologije, na katerih imamo že dobro razvita znanja in nam manjkajo mehanizmi in strategije za njihov prenos v podjetništvo.

Ustvarili bomo **okolje, ki bo motiviralo** kadre v raziskovalni in akademski sferi, ki bo privlačilo tudi ženske v znanost, še posebej v naravoslovne in tehniške znanosti, ter jim omogočilo enake možnosti napredovanja. Brez tega je njihov intelektualni potencial izgubljen, kar prinaša (upoštevajoč investicijo v njihovo izobraževanje) znatne ekonomske izgube. Program usposabljanja mladih raziskovalcev (MR) je dal določeno število kvalitetnih raziskovalcev, vendar pa je treba uravnotežiti mesta za mlade raziskovalce in zaposlitvena mesta za mlade doktorje znanosti. Poskrbeli bomo za mlade, ki odhajajo na raziskovalno delo na tuje raziskovalne institucije, čeprav se zavedajo, da si bodo težko oziroma težje kot doma ustvarili družino z otroki. Da bi takšne ambiciozne znanstvenike lahko zadržali in/ali jim omogočili vrnitev po podoktorskem usposabljanju, bomo izboljšali predvsem transparentnost zaposlovanja in organiziranost slovenske znanosti v smislu odmevnosti in konkurenčnosti v svetovnem merilu.

V okviru evropske raziskovalne politike bomo raziskovalnim skupinam omogočili, da se vključijo v obrambne projekte, ki so v fondih Nata (Science for Peace, Research And Technology Organization) in EU (European Defence Agency). V okviru slovenske raziskovalne politike na obrambnem področju bomo skupaj z obrambnim področjem zagotovili kontinuiteto ciljnega raziskovalnega programa Znanje za varnost in mir po letu 2010.

3.4 Informacijska družba kot hrbenica tehnološkega razvoja

Slovenija mora **preko aktivnih politik nadaljevati uspešen razvoj informacijske družbe**, s katerim bo odgovorila na izzive globalnega digitalno povezanega sveta. Le tako se lahko aktivno vključi v procese, ki jih na področju informacijske družbe sprejema Evropa, ki je z »i2010« oziroma Evropsko informacijsko družbo za rast in zaposlovanje sprejela pobudo za

spodbudo odprtega in konkurenčnega digitalnega gospodarstva. Pri uresničevanju strategije »i2010« so za evropsko informacijsko družbo in politiko prednostne naslednje tri naloge:

1. vzpostavitev enotnega evropskega informacijskega prostora s širokopasovnimi povezavami in bogato vsebino,
2. povečanje inovacij in investicij v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo ter
3. vključenost v evropsko informacijsko družbo z boljšimi javnimi storitvami in kakovostjo življenja.

Nacionalni okvir spodbujanja razvoja informacijske družbe v Sloveniji bo postavil usmeritve razvoja informacijske družbe, ki bo upošteval tehnološki, družbeni in zakonodajni okvir. Zagotovil bo tako povezljive (interoperabilne in integrirane) digitalne storitve (e-storitve) kakor tudi dostopnost do storitev za vse (premagovanje digitalnega razkoraka), pri čemer bo upošteval socialni, kulturni in jezikovni vidik. Pospešil bo nadaljnji razvoj informacijske družbe, ki bo pomembno vplivala na povečanje inovativnosti in konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in družbe, na povečanje števila delovnih mest z visoko dodano vrednostjo, na dvig kakovosti življenja in na enakomeren regionalni razvoj.

Telekomunikacije in informacijska tehnologija so po svojem značaju dejavniki, ki vnašajo inovativnost v poslovanje, proizvodnjo in dvigajo sposobnost podjetjem, da uvajajo nove sodobnejše postopke poslovanja ter proizvodnje in so bolj prilagodljivi na trgu. Vnašajo nov način razvoja novih izdelkov ter storitev z dodano vrednostjo. Problem, ki ga ima slovensko gospodarstvo in družba, je učinkovita uporaba že obstoječih IKT-sistemov in interneta in organizacijsko-menedžerski del, ki je v Sloveniji še vedno zapostavljen in nepriznan kot pomemben dejavnik.

Zagotavljanje učinkovitega trga elektronskih komunikacij ima namen zagotoviti slovenskim državljanom in tudi ostalim najboljše storitve telekomunikacijskega sistema ob ugodnih cenah. To pomeni še vnaprejšnje izvajanje intenzivne regulative telekomunikacijskega trga s ciljem zagotoviti enake možnosti ponudnikom storitev in povečati konkurenčnost ter preseči obstoječi položaj dominantnega ponudnika storitev. Pri tem podpiramo razmišljanja komisije EU, da je mogoče naložiti tudi skrajni ukrep funkcijske separacije obstoječega dominantnega ponudnika elektronskih komunikacij, zlasti če se izkaže, da ostali ukrepi, ki naj bi zagotovili učinkovito konkurenco, niso bili učinkoviti. Združevanje klasičnih telekomunikacijskih storitev s storitvami medijev ob uporabi interneta, ki prihajajo v obliki internetne televizije, videa na zahtevo, interaktivnih tiskanih medijev, internetnega radia, iger na daljavo ipd., nujno zahteva novo, posodobljeno regulativo, saj obstoječa slovenska ločuje in omejuje učinkovit razvoj teh storitev (loči elektronske komunikacije od televizije in tiskanih medijev ter to posebej poudarja, na primer v ZEPEP-u).

Razvoj širokopasovnih omrežij tudi na ruralnih področjih Slovenije s klasično ali brezžično tehnologijo le počasi napreduje in povzroča t. i. »digitalni razkorak« med prebivalci Slovenije. Na tem področju bomo zagotovili cenovno ugoden dostop do storitev na vseh koncih Slovenije, in sicer s pomočjo spodbud za vzpostavitev lokalnih/regijskih omrežij na podlagi javno-zasebnega partnerstva tam, kjer ni poslovnega interesa obstoječih operaterjev. Načrtujemo 95% pokritost Slovenije z WiMax-om, z optičnimi kabli, 3.5G mobilnimi omrežji in novimi, uporabniku prijaznimi storitvami, kot so t. i. »samopostrežne elektronske storitve« (na primer naročanje pri zdravniku in spremljanje čakalnih vrst). Spodbujali bomo konkurenčnost na trgu s ciljem zagotoviti najboljše storitve po najbolj ugodnih cenah za slovenske uporabnike. Da pa bi to lahko zagotovili, **bo treba opustiti sedanjo politiko gradnje zaprtih optičnih omrežij in uveljaviti gradnjo odprtega optičnega omrežja**, na katerem bo lahko ponujalo storitve elektronskih komunikacij več ponudnikov pod konkurenčnimi pogoji.

Slovenija mora razviti svoj trg e-vsebin zaradi razvoja domačega kulturnega okolja in jezika. Za te nove priložnosti razvoja storitev informacijske družbe načrtujemo zagon novih

poti za dostavo e-vsebin (na primer prek mobilnega interneta, »peer2peer«) s ciljem zagotavljanja čim večje interaktivnosti vsebin in storitev. Podprli bomo uvedbo tehnološke nevtralnosti in nevtralnosti storitev, nove načine ponujanja e-storitev, ločevanje storitev oziroma prenesenih vsebin od čistega telekomunikacijskega prenosa ter nove poslovne modele s ciljem znižati cene in dvigniti pestrost ponudbe na trgu.

Sprejeli bomo programe za promocijo inovativnosti v podjetjih in družbi skozi ustrezne davčne spodbude, programe izobraževanja ter program pomoči manjšim podjetjem pri osvajanju sodobnih prijemov e-poslovanja in e-storitev za odprti evropski trg, ki ne pozna meja. V tem kontekstu bomo sprejeli ukrepe, ki bodo sedanje stanje spletnih nastopov slovenskih podjetij, ki imajo le funkcijo predstavljanja podjetja, spodbudili k spletnim portalom s pravim spletnim poslovanjem. Pošiljanje e-računa in podobnih dokumentov z elektronskim podpisom bo moralo postati enako enostavno kot je danes pošiljanje elektronske pošte. Z ekonomskimi ukrepi spodbujanja bomo zagotovili razmah uporabe novih storitev informacijske družbe v trgovini, šolstvu, zdravstvu, prometu in okolju ter zagotovili njihov vstop v vse ostale segmente slovenske družbe, kot je na primer učinkovita raba energije in varovanje okolja. Izvajali bomo programe za bolj učinkovito rabo informacijsko-komunikacijske tehnologije v javni upravi.

Z računalniškim izobraževanjem danes začenjamo mnogo prepozno, obenem pa tovrstnemu izobraževanju v izobraževalnem procesu posvečamo občutno premalo časa. Otroci in mladi računalniško znanje pogosto dobivajo doma in na neustrezen način ob samostojnem raziskovanju svetovnega spleta. Slovenija mora v najkrajšem možnem času pripraviti akcijski načrt, ki bo vključeval uvedbo novih načinov izobraževanja s pomočjo računalnikov v naš šolski sistem. **Z računalniškim opismenjevanjem otrok** moramo v okviru izobraževalnega procesa pričeti prej, najbolje že ob vstopu v obvezno izobraževanje, da bi otrokom že v prvem razredu osnovne šole uporabo osebnega računalnika približali do te mere, da bi postal eno ključnih orodij v izobraževalnem procesu, in ne le dodatno orodje izbrane skupine, ki si osebne računalnike lahko privoščijo in je računalniško pismena. Zato je smotrno, da se Slovenija po letih nemega opazovanja z daljave aktivno vključi v projekt En prenosnik na otroka (One Laptop per Child), katerega namen je zmanjšati razlike med otroki, kar se tiče dostopa do novih tehnologij in izobraževanja, ter posebej za otroke razviti prenosnik XO, prilagojen izobraževanju otrok ob vstopu v obvezno izobraževanje.

Razvili in spodbujali bomo programe izobraževanja za učinkovito rabo e-storitev za starejše in osebe z oviranostjo. Spodbujali bomo razvoj e-storitev za invalide, ki imajo težave z vidom ali sluhom, in tako zagotovili njihovo vključenost v družbo. Spodbujali bomo programe razvoja e-izobraževanja in vseživljenjskega učenja ob uporabi telekomunikacijskega sistema, ki zagotavlja učenje kadarkoli in kjerkoli ter je prilagojeno potrebam posameznika ali podjetja. Spodbujali bomo razvoj portalov za e-zdravje, e-zaposlovanje, e-pomoč, sistemov za pomoč na domu (nadzor številnih življenjskih funkcij, morebitnih padcev ipd.) z uporabo tehnologije, vezane na telekomunikacijski sistem, in tako podaljšali bivanje starih ljudi v domačem okolju.

4 Modernizacija javnih služb za boljše javne storitve

Slovenija mora **zagotoviti avtonomijo posameznih javnih podsistemov.** Po oblikovanju regulatornega okvira in vzpostavitvi nadzora mora politika odločanje o izvajanju storitev prepustiti stroki, izvajalcem in uporabnikom. Depolitizirani in avtonomni javni podsistemi so sposobni nuditi kvalitetne javne storitve. Za modernizacijo javnih služb tako na organizacijski, tehnološki ravni kakor tudi na institucionalni ravni moramo spremeniti korporacijsko upravljanje v osebah javnega prava. Predpogoj za tovrstne spremembe, zlasti na področjih,

kjer je pretežni del dejavnosti oziroma programov financiran iz javnih sredstev, so predhodno sprejeti **standardi kvalitete in učinkovit neodvisen strokovni nadzor**.

Na področju javnih služb močno zaostajamo za ostalimi evropskimi državami, ki so jih v zadnjih dveh desetletjih modernizirale. Državljanu je pomembno, da mu država pod enakimi pogoji zagotavlja dejavnosti, ki jih v zakonodaji opredeli kot javne službe. Načela enakega dostopa, kontinuiranega izvajanja, fleksibilnosti in kvalitete morajo biti osnovna vodila dela javnih služb, od šolstva, zdravstva, energetike, elektronskih komunikacij, pošte, prometa pa vse do komunalnih storitev. Obstoječa zakonodaja je povsem zastarela in neprimerna za kakršnokoli modernizacijo javnih služb. Zato bomo modernizirali pravni status javnih podjetij in zavodov ter omogočili, da ta dejansko avtonomno upravljajo svojo dejavnost, hkrati pa bomo vzpostavili učinkovit nadzor nad izvajanjem teh dejavnosti. Pri tem bomo upoštevali dejstvo, da obstajajo velike razlike med politiko upravljanja gospodarskih javnih služb na eni strani in negospodarskih na drugi. Šolstvo in zdravstvo ne moreta biti enako organizirana kot komunala ali promet. Pri negospodarskih dejavnostih bo zato toliko večji poudarek na ohranjanju načela solidarnosti in enakosti, ki je temelj delovanja teh javnih služb.

Povečanje avtonomije in modernizacija upravljanja z zavodi in javnimi podjetji ni pogojeno s privatizacijo njihove dejavnosti. Povečana avtonomija pomeni tudi večjo odgovornost vodstva za rezultate dela zavodov in javnih podjetij. Zato bomo poskrbeli, da se natančno določijo pravila igre glede finančne avtonomije teh subjektov. Sedanja vlada ni znala odgovoriti na zahteve zavodov po njihovem preoblikovanju, ki je pogojeno z ambicijo izključitve iz sistema javnih uslužbencev in lažjega opravljanja tržne dejavnosti. Nadzor nad alternativnimi oblikami izvajanja negospodarskih javnih služb pa je dejansko neučinkovit. Sveti zavodov so se večinoma spolitizirali in zasedli s predstavniki vladajoče opcije.

Sedanje javne mreže bomo reformirali, temeljile naj bi na javnih zavodih in podjetjih, zasebnike pa bomo vključevali vanje le, če ne bomo imeli dovolj zmogljivosti javnega značaja. Koncesije novim izvajalcem bodo utemeljene na načelu suplementarnosti: novi subjekti bodo dopolnjevali javni sektor, ne pa ga ogrožali, kar se dogaja sedaj, ko vlada deli koncesije predvsem zato, da bi spodkopavala javni sektor. Potrebna bo jasnejša ločitev med javnim in zasebnim na tem področju. Nastajanje novih, zasebnih oblik bo dopuščeno in stimulirano na podlagi javnega interesa, kar ne bo šlo na rovaš javnega sektorja. V mreže javnih služb ter v zagotavljanje javnih storitev in dobrin bomo vključevali neprofitni nevladni sektor. Obstoječa široka mreža nevladnih organizacij, pestrost njihovih organizacijskih oblik in kadrovskega potencial predstavljajo dobre nastavke za relativno mehak prenos nekaterih storitev iz javnega v nevladni sektor. Ker želimo tudi v Sloveniji povečati vlogo nevladnih organizacij in smer razvoja prilagoditi razvoju, ki poteka v razvitem svetu predvsem v državah EU, bomo spremenili način in obseg financiranja teh organizacij. Proučili bomo različne možnosti, od davčnih olajšav do organiziranja drugih podpornih mehanizmov, tudi znotraj institucij za pospeševanje razvoja.

Uredili bomo **korporacijsko upravljanje pri osebah javnega prava**, in to z jasno razmejitvijo poslovodske in nadzorne funkcije ter z omejitvijo položaja ustanovitelja na regulatorne pristojnosti. Javna podjetja in zavode naj vodijo najsposobnejši, pri čemer je najmanj pomembno, h kateri stranki sodijo. Ključni so rezultati dela. Le po teh naj nadzorni organi presojujejo njihovo delo.

Javni sektor bomo organizirali tako, da bo lahko ponujal kakovostne javne storitve, istočasno pa mu bomo na področjih, kot so elektronske komunikacije, pošta, omogočili, da se bo lahko soočal s konkurenco z zasebnim sektorjem. Zato bomo z reformo zakonodaje uvedli večjo stopnjo avtonomnosti, okrepi nadzorno vlogo države na

različnih ravneh, okrepili položaj menedžmenta in mu dali več samostojnosti. Država pa mora v teh zavodih in podjetjih opravljati javni nadzor. Javnim zavodom bomo tudi omogočili, da se organizirajo tako, da se bodo sposobni soočiti s konkurenco z zasebnim sektorjem.

Znotraj javnih zavodov in podjetij bomo kot lastnik ali ustanovitelj zahtevali uvedbo mehanizmov stroškovne učinkovitosti, ki bodo zagotovili, da bodo ti zavodi delovali racionalno. Gre za dosledno evidentiranje dela, ustrezno plačevanje nadurnega dela in dela v pripravljenosti, omogočanje dela v oblikah notranjega podjetništva, spoštovanje konkurenčnih prepovedi. Poleg tega bomo omogočili posebno nagrajevanje presežnega dela znotraj organizacij, višje plačevanje izjemno kakovostnega dela ipd. Plačilo zaposlenim mora biti odvisno tudi od izkoriščanja zmogljivosti oziroma dejavnosti za ta namen in od tržnih prihodkov.

Posebno pozornost bomo namenili vodenju javnih zavodov in podjetij. Visoko izobražen menedžment z mednarodnimi referencami, vpet v mednarodni svet in z zelo samostojno vodstveno funkcijo naj bi zagotavljal spremembe, ki jih bomo kot država od njega tudi pričakovali.

II Blaginja po meri človeka

V naši viziji bo Slovenija ena od najbolj razvitih in socialno pravičnih družb in držav. Vidimo jo kot moderno, učinkovito, na solidarnosti in socialnem sporazumevanju temelječo državo, ki aktivno gradi kultivirano družbo znanja, solidarnosti in blaginje. V takšni državi ima vsakdo možnosti in priložnosti za svoj osebni razvoj, uveljavitev in tudi za nov začetek. Želimo ustvarjati vključujočo družbo, v kateri bo štel predvsem znanje in sposobnosti in ki nikogar ne bo puščala ob strani. Moderna socialna država mora zagotoviti enak dostop, enake možnosti in nove priložnosti za vse, kajti samo tako lahko polno izkoristimo svoje potenciale in učinkovito odgovarjamo na izzive današnjega časa.

Uspešna družba blaginje je možna samo ob učinkoviti socialni državi, ki omogoča, da posameznik sam skrbi za svojo socialno varnost in socialno varnost svoje družine ter zagotavlja večjo družbeno kohezivnost in vključevanje najbolj ranljivih skupin ter večjo dostopnost storitev socialnega varstva, zdravstva, izobraževanja, kulture in dostopa do stanovanj. Na teh področjih bomo pospešili pluralizacijo izvajalcev storitev in s tem zagotovili tudi večjo raznolikost ter konkurenčnost ponudb, zlasti preko krepitev partnerstva z neprofitnimi izvajalci, predvsem nevladnimi organizacijami.

Prizadevali si bomo za uveljavitev **Evropskega socialnega modela**, za večjo socialno kohezijo, za aktivno politiko socialnega vključevanja in vključevanja ljudi na trg dela ter za zagotavljanje socialne varnosti in zaščite vseh ljudi, ki potrebujejo pomoč. V sklopu prizadevanj za uveljavljanje tega modela bomo ohranili obstoječe socialne pravice ter prilagajali socialne storitve in programe uporabnikom. Zagotavljali bomo modernizacijo in povečevali kakovost storitev. Posebno pozornost bomo posvetili vplivom prestrukturiranja gospodarstva na zaposlenost in socialni dimenziji globalizacije.

Dvig kvalitete na področju zaposlovanja zahteva izboljšanje delovnih pogojev, večjo skrb za zdravje in varnost pri delu, dobre plače za delo, ki omogočajo ljudem dostojno življenje, in minimalne plače, ki po višini presegajo prag revščine. V okviru tega bomo oblikovali aktivnosti za uspešno vključevanje mladih na trg dela, za povezovanje izobraževanja s potrebami trga dela, za spodbujanje aktivnega staranja, prostovoljno podaljševanje delovne dobe in spodbujanje kasnejšega upokojevanja ter za bolj uspešno vključevanje brezposelnih in neaktivnih oseb na trg dela.

Razvijali bomo socialno partnerstvo in uveljavljali **načelo enakih možnosti**, pripravili aktivnosti za izboljšanje dostopa žensk in socialno izključenih skupin do kvalitetne zaposlitve in za zmanjšanje segregacije na trgu dela.

Prehod v družbo znanja je temeljni pogoj za razvoj in napredek posameznika in družbe ter vir bogastva in ekonomske moči. Je temeljnega pomena za pripravo ljudi za boljše in bogatejše življenje ter na izzive globalizacije.

1 Učeča se in ustvarjalna družba

Socialne demokratke in socialni demokrati uvrščamo znanje visoko na lestvico svojih vrednot. Verjamemo, da lahko prav znanje in inovativnost omogočita preboj Slovenije v evropski in svetovni vrh. Ko nam bo zaupano vodenje Republike Slovenije, bomo oblikovali pogoje za družbo učečih se in ustvarjalnih posameznikov in posameznikov. Pri oblikovanju pogojev nas bodo vodila načela strokovne avtonomije, partnerstva, pravičnosti in visoke kakovosti. Vzpodbudne pogoje potrebujemo od vrtcev do univerze, od otrok do tretjega življenjskega obdobja, tako da bomo uveljavili koncept vseživljenjskega učenja.

Izobraževanja v sodobni družbi ne razumemo zgolj kot formalnega procesa šolanja od osnovne šole do pridobitve poklica ali strokovnega naziva, temveč kot vseživljenjski proces, ki se začne v vrtcih in v katerega nadalje oseba vstopa in izstopa skozi celotno življenjsko obdobje. Na začetku je bolj osredotočeno na formalno izobraževanje, nadalje pa ga dopolnjujejo neformalno izobraževanje, strokovno izpopolnjevanje ob delu, prekvalifikacije in dokvalifikacije in se odvija v okviru koncepta vseživljenjskega učenja.

Učeča se družba ali družba znanja je sodoben način življenja. Organizacije vseh vrst tako postajajo učeče se organizacije vseh njenih posameznikov in struktur. Socialni demokrati smo zato prepričani, da je šola za učečo se družbo pomembna usmeritev na vseh področjih. Za ta cilj je treba usposablјati učitelje, starše, učence in širše okolje.

1.1 Vsak otrok mora biti vključen

Odprt dostop do vrtcev, šol in univerz je temeljni pogoj, ki ga mora ob upoštevanju sposobnosti in interesov Republika Slovenija zagotavljati vsem.

Skrb za bolj pravičen sistem vzgoje in izobraževanja terja dodatna vlaganja v povečano zanimanje za šolanje in v različne oblike učne pomoči, še posebej pri populaciji, ki prihaja iz družin z manjšim kulturnim kapitalom. To ne pomeni zanemarjanja tistih, ki zmorejo več. Pri doseganju večje pravičnosti šolskega sistema so pomembna zgodnja vlaganja v preprečevanje odločilnih zaostankov v času vrtca in začetka osnovne šole. Učitelje je treba seznanjati in usposablјati v novih učnih strategijah za diferenciacijo in individualizacijo pouka in učenja. Še posebej je treba skrbeti za razvoj jezikovnih kompetenc. Štipendije, zniževanje potnih stroškov, topli obroki, omogočanje dostopa do literature, koncertov, gledališč, razstav, študentskih domov, elektronskih komunikacij so ukrepi, ki jih je treba dograditi.

Vse oblike nasilja z ekranov vdirajo tudi med mlade in v šole. Kaznovalna politika in zgolj večanje represije niso pravi ukrepi za njegovo omejevanje in zmanjševanje. Zmanjševanja in odprave nasilja v šolah se bomo lotili sistematično z vključevanjem staršev, lokalne skupnosti in učencev. Naš cilj je odpravljati vzroke za nasilje v šolah s preventivnimi ukrepi. Jasna, med učitelji, starši in učenci dogovorjena pravila ravnanja predstavljajo osnovo za boljše medsebojne odnose. Obenem je potrebno okrepiti strokovne službe na šolah, ki so pristojne za reševanje tovrstnih težav.

Za boljše dosežke bo treba ob vlaganju v znanje, zlasti tistih z najslabšim uspehom, dvigniti tudi raven pričakovanj, predvsem v odnosu do lastnega prispevka k uspehu. **Zaskrbljujoč je osip v srednji šoli, na višjih in visokih šolah ter univerzah.** Sprejeli bomo ukrepe, ki bodo vsem mladim omogočili, da končajo šolanje na ravni svojih sposobnosti in se vključijo v življenje družbe na ravni kombinacije svojih pričakovanj in sposobnosti.

Posebno pozornost bomo namenili **otrokom s posebnimi potrebami.** Programi bodo zastavljeni tako, da bodo zagotavljali čim bolj učinkovito kombinacijo med vključljivostjo vsakega posameznika in čim boljšim napredovanjem.

Vsem otrokom je treba zagotoviti možnosti za uspešen **zaključek obveznega izobraževanja** in nadaljevanje izobraževanja na srednješolski ravni.

Nadaljevali bomo z **gradnjo dijaških in študentskih domov**, tako da bodo glavni dejavnik izbire šole želje in sposobnosti dijaka in študenta, ne pa kraj prebivališča.

1.2 Avtonomne in odprte univerze kot osnova razvoja

Okrepiti je treba dobre univerze in z njihovo pomočjo ustanovljati nove visokošolske ustanove ob podpori regionalnih centrov in gospodarstva. Samo na tak način bo razvoj visokega šolstva služil tudi kakovostnemu razvoju regij v Sloveniji. Ob štirih univerzah je v vseh večjih regionalnih središčih razvito tudi višje in visoko šolstvo, ki se mora čim bolj osamosvojiti od srednjih šol. V Sloveniji mora biti ustrezno razpršena tudi mreža terciarnega izobraževanja. Po drugi strani se mora Slovenija z najboljšim, kar premore v visokem šolstvu in znanosti, hitreje promovirati v evropskem in svetovnem okolju.

V visokem šolstvu bo torej **za večjo učinkovitost in višjo kakovost** z ustreznimi ukrepi treba spodbujati mednarodno povezovanje, oblikovanje centrov odličnosti, povezovanje raziskovanja s študijskim procesom ter neodvisno preverjanje in zagotavljanje kakovosti. Preseči bo treba tudi lažno dilemo: uporabno ali akademsko znanje – in razmisliti o vednosti kot o polju oblikovanja svobod, kjer se prepletata polje nujnosti (dela) in svobodne volje. Graditi je treba na kakovostnih in uveljavljenih programih, na uveljavljenih učiteljih, fakultetah in visokih šolah.

Visokošolski učitelji ne morejo biti uradniki. Na univerzah je treba s pozitivnimi in sistemskimi spodbudami sprostiti rigidnost zaposlovanja in napredovanja ter jih odpreti za mobilnost predavateljev z raziskovalnih inštitutov in gospodarstva v izobraževanje ter obratno.

Bolonjski proces je v Sloveniji stekel dokaj pozno in ne teče v pravo smer. Namesto da bi se kritična masa in kakovost povečevali, prihaja do drobitev ustanov in programov, izgublja se usmerjenost na ključne kompetence diplomanta ter na širino temeljne izobrazbe. V naslednjem mandatu bo treba ta proces čim prej dobro analizirati, odpraviti protislovja v sistemu in ga usmeriti v dvig kakovosti študija in usposobljenosti diplomantov, tudi z novimi finančnimi vlaganji. Treba bo izpolniti pogoje, na katere je Slovenija pristala, ne le kot podpisnica Bolonjske deklaracije, ampak tudi novejših dokumentov, kot sta Bergenski in Londonski komunike.

Slovenija potrebuje novo soglasje o razvoju visokega šolstva, ki se zlasti zadnja leta ni razvijalo strokovno, ampak predvsem stihijsko. Univerza ni tovarna in visokega šolstva ne more voditi »nevidna roka« trga; vsaj v kakovost ne. Zavzemamo se za načelo partnerskega sodelovanja pri razvijanju visokošolskega sistema, ki je bilo v bolonjskem procesu v večini držav sprejeto kot norma. Pripravili bomo resolucijo o razvoju visokega šolstva do leta 2020 in takšen zakon o univerzah in visokem šolstvu, ki bo zagotovil stabilno financiranje in uvedel neodvisno agencijo za kakovost, ki bo izboljšala evalvacijo in akreditacijo programov in ustanov. Zakon bo tudi utrdil avtonomijo univerz, podpiral dvig kakovosti študija, povečal mednarodno sodelovanje in vzpostavil trdno strukturo med posameznimi tipi visokošolskih ustanov. Agencija za kakovost mora čim prej postati tudi članica evropske organizacije ENQA, v kateri Slovenija zdaj ne sodeluje. Univerza mora dobiti stalni vir raziskovalnih sredstev, da bo dobro opravila poslanstvo prenosa vrhunskih znanj in ustvarjanja novih.

V Sloveniji je dozorelo soglasje, da **šolnin v rednem študiju na visokošolski ravni ne potrebujemo.** Pri tem poudarjamo, da imajo podobno stališče tudi nekatere druge države Evropske unije.

Kadrovska struktura na dveh največjih univerzah dobiva obliko obrnjene piramide. Za obnovo kadrovske strukture bomo ponovno uvedli program asistentov stažistov, ki se je v preteklosti že izkazal kot dober način za sistematično obnavljanje strukture učiteljev na univerzah. Večjo podporo bomo namenili tudi pedagoškemu usposabljanju visokošolskih učiteljev, in tako prispevali k bolj uspešnemu in učinkovitemu študiju.

1.3 Javno šolstvo je pravično šolstvo

Slovenija iz javnih financ za vzgojo in izobraževanje že desetletje namenja okrog 6 % BDP. Za večjo učinkovitost porabe sredstev bi morali deregulirati financiranje osnovnih in srednjih šol in, podobno kot v visokem šolstvu, uvesti financiranje po različnih kriterijih, ki nagrajujejo ustvarjalnost, kvaliteto in odličnost, namesto financiranje »po glavi«, ki celo ogroža obstoj posameznih šol. V osnovnih šolah je potrebno ohraniti sistem financiranja na oddelek. Dodatna sredstva je treba po eni strani nameniti za dvig kakovosti visokega šolstva, po drugi pa za zmanjšanje in postopno ukinitvev prispevka staršev k ceni vrtca.

Slovenijo odlikuje trden in relativno kakovosten javni sistem vzgoje in izobraževanja. Dopolnjuje ga ustrezno financiran sistem zasebnih vrtcev in šol. Poleg javnega podpiramo tudi uveljavljanje zasebnega šolstva. Dobrodošla so vlaganja zasebnih sredstev na področje šolstva, nasprotujemo pa procesu, v katerem se javna sredstva prelivajo v zasebne programe z netransparentno kakovostjo. Uveljavili bomo načelo, da bo vpliv države v zasebnem šolstvu odvisen od količine sredstev iz javnih financ. Zasebno šolstvo se bo širilo glede na zasebni interes, primarna skrb države pa mora biti namenjena kakovosti javnih šol.

Dostopnost omogoča razvejana in posledično finančno zahtevna mreža vzgojno-izobraževalnih institucij, posebej ko gre za predšolsko vzgojo in osnovno šolo. Zaradi upada populacije se bo morala Slovenija odločiti, koliko sredstev bo vložila v ohranjanje majhnih podeželskih šol, in si odgovoriti na vprašanje, kakšen tip poseljenosti bo spodbujala.

Ponoven razmislek terja razmerje **med mrežo poklicnih, strokovnih in splošnih srednjih šol.** Postopoma bo treba ob vse močnejši zavesti o pomembnosti izobrazbe, ki ni neposredno namenjena delu, ampak čedalje bolj širini splošnega znanja in s tem kakovosti življenja, še povečati delež daljšega, štiriletnega srednješolskega izobraževanja.

Šolski sistem mora predstavljati korektiv reprodukciji slojev v slovenski družbi. Z zagotavljanjem sistemskih, programskih in materialnih pogojev bomo namenili **posebno skrb izobraževanju deprivilegiranih skupin.**

1.4 Za avtonomijo šol in stroke

Dober šolski sistem je zgrajen na visoki stopnji avtonomije šol in stroke. Politika bo posegala v šolsko polje predvsem zato, da bi omogočila čim boljše pogoje za delo učiteljev in učencev ter dodala motivacijo za spremembe v smeri dvigovanja kakovosti. Vse spremembe je treba vpeljevati previdno, postopno in z največjo stopnjo soglasja stroke in javnosti.

Učiteljem je treba pravično ovrednotiti dodatno delo, ki je posledica individualizacije, diferenciacije, dela v razredni skupnosti in dela s starši, razbremeniti pa jih je treba nepotrebne administrativnega dela. Učiteljem je treba vrniti dostojanstvo in ugled v družbi in še zlasti v lokalnih skupnostih. Povečati je treba vpliv neposredno zainteresiranih glede na njihovo odgovornost. Vpeljati je treba čim več mehanizmov samouprave celotnega polja in podsistemov. Pri zagotavljanju avtonomije so še posebej pomembne institucije za evalvacijo in akreditacijo na različnih ravneh kot neodvisni nadzorni mehanizmi.

Utrdili bomo eksterne nacionalne evalvacije na ravneh posameznih podsistemov (neodvisnih institucij) in certifikatni sistem z ločevanjem diagnostičnih in selektivnih funkcij ter samoevalvacije na ravni posameznih izobraževalnih institucij. Razvijali bomo tudi učinkovitejše načine in metode interne in eksterne evalvacije (v nadaljnjem izobraževanju in po vključevanju v delo) z vidika celotne generacije.

1.5 Dobra šola je tudi zahtevna šola

V središču našega programa vzgoje in izobraževanja so učenci in otroci. Naloga šole je, da jih opremi za življenje z znanjem, s kompetencami, z vrednotami. Tako se v šoli srečujejo starši, učitelji in učenci z namenom krepitev skupnosti in pogojev za razvoj vsakega posameznika, zlasti učencev. Naloga učiteljev je, da skrbijo za razvoj, prenašajo znanje in usmerjajo povezavo med sproščanjem ustvarjalnosti učencev in že obstoječim znanjem, učenci pa z ustvarjalnostjo nadgrajujejo obstoječe znanje. Učitelji morajo spodbujati inovativnost in napredek v razvoju učenca ter podpirati samostojno razmišljanje in delo.

Dodatno bomo spodbudili projekt **uvedbe fleksibilnega predmetnika** v zadnjih treh letih osnovne šole z namenom, da bi otroci imeli manjše število predmetov, več projektnega dela in manj ocenjevanj. To bi omogočilo poglobljeno znanje in zmanjšalo pritiske.

Šola, odprta staršem in lokalni skupnosti, je pomemben center javnega življenja. Sodobna in odprta šola usposablja za sodelovanje. Usmerjena je v razvoj ustvarjalnih potencialov posameznika in skupin. Opremlja nas za dostojno življenje, za tekmo in za solidarnost. Pogumno vključevanje v globalizirani svet in ohranjanje posebnosti zahteva znanstveni in tehnološki razvoj ter odkrivanje novega na različnih področjih življenja. »Šola«, ki na to pripravlja, mora biti zahtevna. Vzgajati mora za odgovorno osebno življenje v solidarni družbi, za podjetnost, za občutljivo sobivanje z naravo. Šolsko polje tako je in ostaja polje pridobivanja znanja in omike.

1.6 Kultura in umetnost kot temelj ustvarjalnosti

Kulturna globalizacija, ki spremlja ekonomsko in politično globalizacijo, spreminja ustaljene kulturne obrazce, potrošniške navade in nenazadnje tudi večplastna razmerja med globalno in nacionalno kulturo. Hiter razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije prav tako povzroča radikalne spremembe v kulturni produkciji in distribuciji, kot je npr. digitalna revolucija v filmski in glasbeni industriji, hkrati pa vpliva na nastanek novih umetniških praks in razvoj interdisciplinarnih povezav med znanostjo in umetnostjo.

Evropski trendi uveljavljanja kulture in umetnosti kot negovalke nacionalne dediščine in hkrati vira človekove ustvarjalnosti in potemtakem vsestranskega, tudi gospodarskega, razvoja, bodo dobili jasno mesto tudi na politični karti prihodnje slovenske vlade. Ravno kulturna identiteta predstavlja izvirnost in enkratnost posameznega naroda in se zato lahko uspešno odslikava v umetniški ustvarjalnosti posameznika in posameznice ter tako prispeva k oblikovanju tržnih niš uspešnega gospodarstva.

Dinamika in korenitost takšnih sprememb narekujejo nujne premike v slovenski kulturni politiki. Prav sposobnost hitrega odzivanja na spreminjajoče se okoliščine sodi namreč med glavne kakovosti sodobne kulturne politike, kajti vsak poskus ohranjanja *statusa quo* v resnici pomeni nazadovanje. Kultura je izredno živo področje in vzporedno s širitvijo tega področja se širijo tudi naloge kulturne politike. **Da se bo slovenski kulturni sistem sposoben odzvati na izzive sodobnega časa, ga je treba institucionalno in vsebinsko posodobiti.**

Naša kulturna politika sloni na spoznanju, da je **kultura vrednota sama po sebi**, ki na eksistenčni ravni določa smisel človeškosti slehernega posameznika. Pri tem ima pomembno vlogo kulturna vzgoja, ki pa je lahko učinkovita le, če je pojmovana kot integralni koncept, ki vključuje družino, vrtce, vse stopnje izobraževalnega sistema, javni in zasebni kulturni sektor, interesna združenja ljudi, vključno z ljubiteljsko kulturo, in cerkvene kulturne aktivnosti.

Umetniška ustvarjalnost je gibalno razvoja. V okviru kulture želimo posebej izpostaviti umetniško ustvarjalnost kot dejavnost, ki jo je treba postaviti ob bok ustvarjalnosti na

področju raziskovalne dejavnosti vsakega področja znanosti. V globalni postindustrijski družbi je prav kultura, v povezavi z znanostjo in izobraževanjem, trdna podlaga za povečanje konkurenčnosti nacionalnega gospodarstva. Najbolj konkurenčna so prav tista gospodarstva, ki temeljijo na znanju in ustvarjalnosti. V jedru sleherne umetniške stvaritve je isto načelo ustvarjalnosti, ki žene sodobni gospodarski razvoj. V tem smislu so ustvarjalni človeški potenciali danes najpomembnejši razvojni vir.

Kulturne dejavnosti temeljijo na vrednotah, kot so odprtost, svoboda izražanja, strpnost, spoštovanje različnosti in medkulturni dialog. So sredstvo za preprečevanje ter zmanjševanje socialne izključenosti obrobnih, revnih in ranljivih družbenih skupin. Pripadniki le-teh se prek kulturnega udejstvovanja lažje vključujejo v širšo družbo. Odprtost kulturne politike za njihove kulturne pravice zato pomembno **prispeva h krepitvi družbene povezanosti**. Kultura je glavno sredstvo za spodbujanje medsebojnega razumevanja. Dostopnost kulturnih dobrin mora biti zagotovljena vsem državljanom, ne glede na njihovo gmotno stanje, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Naša kulturna politika krepi povezovalni vidik kulture kot ključen vzvod družbenega razvoja. Pri tem ima pomembno vlogo kulturna vzgoja.

Kulturna globalizacija, ki spremlja ekonomsko in politično globalizacijo, spreminja ustaljene kulturne obrazce, potrošniške navade in nenazadnje tudi večplastna razmerja med globalno in nacionalno kulturo, zato so cilji Socialnih demokratov:

- **posodobitev in modernizacija kulturnega sektorja,**
- **zagotovitev večje dostopnosti kulturnih dobrin in storitev,**
- **spodbujanje razvoja kulturnih industrij in kulturnega turizma,**
- **medresorsko sodelovanje kot porok za uresničevanje velikih projektov in investicij.**

Ministrstvo za kulturo RS mora učinkoviteje opravljati strokovne in upravne naloge ne le na področjih, ki jih že pokriva, temveč tudi na področjih, ki so del vsebine programa: kulturna vzgoja, kulturne industrije (npr. film, glasba, arhitektura, oblikovanje ...), kulturni turizem, medresorsko sodelovanje v povezavi dela in razvoja vsebin. Kulturno javnost se je ob pripravi in izdelavi Nacionalnega kulturnega programa 2008–2011 zelo omejilo, zato ob pripravljanju sedanjega programa načrtujemo ponovno izvedbo široko zasnovanih javnih razprav.

Zagotovitev dostopa do ustvarjalnosti in do kulturnih dobrin sodi med trajne naloge kulturne politike. Zato bomo izboljšali finančno, prostorsko in digitalno dostopnost.

Slovenska beseda in z njo slovenska knjiga bosta v ospredju naše strategije za prihodnost kulture. Treba bo ustrezneje ovrednotiti intelektualno delo kulturnih - še posebej knjižnih - ustvarjalcev ter s tem izboljšati njihov socialni položaj.

Z namenom lažjega dostopa do knjižničnega gradiva **bomo ukinili članarine v vseh 57 osrednjih splošnih knjižnicah**. Z uvedbo brezplačnega članstva v celotni mreži splošnih knjižnic se bo Slovenija približala standardom najbolj razvitih evropskih držav (npr. Finska) in omogočila, da bodo splošne knjižnice dejansko postale informacijska središča z neomejeno dostopnostjo knjižničnega gradiva in drugih informacij.

Nastopil je čas za dokončno ureditev prostorov umetniških akademij in NUK II, zato je še kako pomembno, da bo država v denacionalizacijskih postopkih sledila javnemu interesu za kulturo, ne pa prepuščala objektov brez argumentov.

V dobi množičnih komunikacij je nujen **razvoj digitalnih kulturnih vsebin**. Digitalizacija knjižničnega, arhivskega in muzejskega gradiva predstavlja strateški cilj kulturnega razvoja Slovenije. Poleg projekta digitalne knjižnice Slovenije (*dLIB.si*), ki že poteka v okviru Narodne in univerzitetne knjižnice, je nujno pospešiti tudi digitalizacijo muzejskih predmetov in arhivskih dokumentov. Hkrati bomo zagotovili največjo možno odprtost in dostopnost

digitalnih virov informacij in znanja pri izobraževanju, znanstveno-raziskovalnem delu ter kulturnem udejstvovanju.

Zavzemamo se za diverzificiran pristop, ki bo **kulturne industrije umestil v gospodarski razvojni kontekst**, ne da bi pri tem trpele javne kulturne dobrine. Nujen korak v tej smeri je **oblikovanje in izvajanje posebne medsektorske politike, s poudarkom na filmu in arhitekturi ter (grafičnem, industrijskem in modnem) oblikovanju**. S konkretnimi projekti bomo pospešili **razvoj ustvarjalnih poklicev**, ki so v povezavi z informacijsko-komunikacijskimi tehnologijami gonilna sila rasti in zaposlovanja. K izvedbi teh projektov bomo pritegnili tako zasebni sektor kot tudi zainteresirane lokalne skupnosti, saj so kulturne industrije osnova za t. i. urbano prenavo mest. Za povečanje pretoka sredstev na področju filma bomo zagotovili popolno neodvisnost filma od politike, prevetрили delo institucij, da bodo delovale bolj transparentno in učinkovito, ter odprli slovenski film v Evropo. Dodatno bomo omogočili neodvisno financiranje z natančno določenimi viri, in sicer ne le s proračunskimi, ampak tudi s tistimi, ki jih morajo televizije vlagati v domačo produkcijo. Prizadevali si bomo za spodbujanje dodatnega priliva sredstev v sektor s pomočjo davčnih olajšav ter spodbujali nastanek zasebnih filmskih skladov.

Kultura naj postane **horizontalna prednostna naloga** v razvojnih dokumentih Slovenije. Pri tem si bomo prizadevali, da bo kultura vključena v razvojne vsebine tako nacionalnih razvojnih dokumentov kot tudi prioritete Lizbonske strategije za gospodarsko rast in zaposlovanje. Pri tem bo spodbujeno vlaganje v razvijanje statističnih definicij, metod, orodij in podatkov z željo po bolj jasnem vrednotenju tako ekonomije kulture kot tudi vpliva kulture na različna področja življenja in bivanja. Hkrati je treba vlagati javna sredstva v pripravo novih razvojnih modelov ter jasno prikazati, kako je mogoče obvladovati finančne rizike na področju ustvarjalnih aktivnosti, katerih končni cilj je lahko inovacija oziroma patent. Javna sredstva, naložena v kulturo, je treba obravnavati kot »naložbe v razvoj«, s pomočjo katerih je mogoče pritegniti v kulturo več zasebnih sredstev, in ne zgolj kot subvencije kulturi. Proučevati je treba prednosti in slabosti zasebnega proti javnemu financiranju kulture, še posebej modele različne institucionalne podpore inovativnim kulturnim projektom. Proaktivna uveljavitev navedenih prizadevanj bo omogočila uspešno soudeležbo Slovenije v izvedbi Leta kreativnosti in inovacij (Year of Creativity and Innovation), ki ga bo Evropska unija razglasila za leto 2009. Pri tem dogodku si bomo še posebej prizadevali za izboljšanje povezovanja med kulturo, raziskovalno sfero, inovativnostjo, izobraževanjem in ustvarjalnostjo.

1.7 Športno aktivna Slovenija

Glavni izziv na področju športa je usklajena povezava med državo in civilno družbo. S tem bi omogočili skladen razvoj vseh oblik športne dejavnosti, tako v času izobraževanja kot za potrebe rekreacije. Šport je specifično področje, kjer je za varno, zdravju in okolju prijazno ukvarjanje s športom potrebno sodelovanje različnih področij. Želimo si mednarodno konkurenčne vrhunske športnice in športnike. Razmerje med javnimi in zasebnimi izdatki na področju športa se mora zato povišati vsaj na povprečje Evropske unije.

Povečanje količine in kakovosti športne vzgoje za vsakega posameznika v celotnem izobraževalnem sistemu je pogoj zdravega razvoja mladih generacij. Učenci in dijaki morajo imeti tedensko najmanj 3 ure obvezne, kakovostno izpeljane športne vzgoje v vseh razredih ali letnikih šolanja. Predpogoj je izgradnja telovadnic in ureditev zunanjih športnih površin. Z ustreznimi akti bo treba uskladiti normative s strokovnimi izhodišči in z varnostjo pri izvajanju programov športne vzgoje ter pripraviti posebne normative za izvajanje športne vzgoje pri otrocih s posebnimi potrebami, ki so vključeni v običajni šolski program.

Cilj mora biti, da se 85 % otrok in mladih vključi v interesne športne programe. Programi šolskih športnih tekmovanj morajo biti preneseni na nacionalne panožne športne zveze, s čimer se zagotovi večjo kakovost programov in spodbudi sinergijo med izobraževalnim in civilnim športnim prostorom. Uvajali bomo modele za izkoriščanje javnih športnih objektov in površin kot javne dobrine in ne kot tržne kategorije.

Spodbujati moramo povečanje deleža redno športno aktivnih prebivalcev Republike Slovenije. S pravo promocijo zdravega načina življenja v povezavi s športom in s finančno podporo programov gibalne aktivnosti za vse kategorije prebivalcev je mogoče posvetiti pozornost določenim skupinam prebivalcev (starejši, pretežki in debeli, kronično bolni, ljudje s posebnimi potrebami).

Število vrhunskih športnikov je mogoče povečati z večjim številom trenerjev, zaposlenih v projektu »Športne šole nacionalnega pomena«, in z zaposlovanjem vrhunskih športnikov in njihovih trenerjev na ministrstvih. Zagotoviti bo treba namenska sredstva za sklad vrhunskih športnikov in pripraviti ustrezne pravne podlage za zagotavljanje statusnih pravic športnikov v izobraževanju, in sicer predvsem s športnimi oddelki v srednjih in osnovnih šolah.

Cilj je zagotoviti 0,5 m² pokrite športne površine in 3 m² nepokrite športne površine na prebivalca. Vzpodbudili bomo prenovo zakonodaje za zmanjševanje birokratskih ovir pri vlaganju v športno infrastrukturo in s tem zagotovili ugodnejše pogoje pri vlaganju v športno infrastrukturo. Potrebne so tudi regijsko uravnotežene mreže športnih objektov in večje vlaganje v športno-turistično infrastrukturo.

Pripravili bomo Nacionalni program športa do leta 2020 in ustrezno novelirali Zakon o športu. Vzpostavili bomo potrebne pogoje za uveljavitev prostovoljnega dela kot ekonomske kategorije in uvedli stimulatívno davčno zakonodajo za vlaganje gospodarstva v šport ter davčno oprostitev stroškov osebam, ki sodelujejo v dejavnosti društev.

2 Krepitev socialne varnosti

2.1 Pokojnine za varno starost vseh generacij

V zadnjih desetletjih prihaja v Evropi in Sloveniji do dramatičnih demografskih sprememb, povezanih z nizko stopnjo rodnosti, kontinuiranim povečevanjem življenjske dobe prebivalstva in pričakovanim upokojevanjem t. i. »baby-boom« generacije. Pospešeno staranje prebivalstva in pravočasno reševanje iz tega izhajajočih problemov bo zato imelo v prihodnjih desetletjih pomemben vpliv na vzdržnost in konkurenčnost gospodarske rasti ter na socialno varnost. To bo še posebej veljalo za Slovenijo, ki je glede negativnih demografskih in ekonomskih gibanj med tistimi državami, ki se soočajo s še posebej intenzivnimi negativnimi trendi. Evropska komisija v zadnjem poročilu o dolgoročni javnofinančni vzdržnosti v državah članicah EU iz leta 2006 ugotavlja, da se zaradi staranja prebivalstva in predpostavljenega padca rasti produktivnosti dela za Slovenijo v naslednjih dekadah napoveduje nadpovprečna upočasnitev gospodarske rasti. Projekcije za Slovenijo kažejo, da bodo izdatki, povezani z staranjem, nad povprečjem EU.

Kljub temu, da je bila Slovenija s strani Evropske komisije opozorjena, da so **spremembe pokojninskega sistema nujne**, ocenjujemo, da sprejeta reforma iz leta 2000 še daje rezultate in zato še ni potrebe po novi reformi. Sta pa takojšnja **modernizacija in dograjevanje pokojninskega sistema nujna in potrebna, in sicer tako, da bo zagotovljena** dolgoročna javnofinančna in socialna vzdržnost sistema. Potrebne so dodatne rešitve, ki bodo zaposlene motivirale, da bodo dlje ostali delovno aktivni, saj se starost novih

upokojencev le postopoma povečuje, in rešitve, ki bodo spodbudile in modernizirale dodatno pokojninsko zavarovanje.

Glede na predvidene demografske posledice in vse nižje razmerje pokojnin (iz prvega stebra) do plač so vse bolj pomembni dodatni viri financiranja pokojnin, še zlasti prostovoljno dodatno pokojninsko varčevanje. Obstoječa ureditev in obseg prostovoljnega dodatnega pokojninskega varčevanja kaže, da ta v sedanjih obliki nezadostno odpravlja probleme in ne rešuje izzivov, s katerimi se sooča naš pokojninski sistem. Ključna slabost prostovoljnega dodatnega pokojninskega varčevanja je ne vključenost oziroma nezadostna vključenost socialno najbolj občutljivih slojev prebivalstva, ki bodo v prihodnje tudi najbolj občutili breme inflacije in nezadostnih pokojnin iz prvega pokojninskega stebra. Kot kažejo podatki, so v sedanjem sistemu v celoti vključeni le javni uslužbenci in znatno število zaposlenih iz sektorjev z višjo dodano vrednostjo. Zaposleni v sektorjih z nizko dodano vrednostjo pa večinoma niso vključeni. V prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje je vključenih 54,65 % zavarovancev obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Dodaten problem, s katerim se danes soočamo pri prostovoljnem dodatnem pokojninskem varčevanju, je tudi premajhna višina varčevanja v okviru kolektivnega in individualnega pokojninskega varčevanja. Glede na pretekle donose in višino sedanjih vplačil se lahko predvsem mladi in srednje stari nadejajo, da bodo pokrili le manjši del izpada pokojnin na račun vedno slabše demografske slike.

Tretji problem je neustrezno zasnovan sistem zagotavljanja garancije, ki posredno vpliva na samo število zavarovancev v sistemu prostovoljnega dodatnega pokojninskega varčevanja. Sistem, ki prek uredbe o zajamčeni donosnosti zagotavlja določen nominalen donos na vložena sredstva (na mesečni ravni), ne izpolnjuje ciljev, ki bi jih moral.

In nenazadnje je dodaten problem tudi nezadostna preglednost sistema in relativno nizke davčne olajšave. Tudi če zavarovanci polno izkoristijo dovoljene davčne olajšave, je ob pričakovanem donosu mogoče pričakovati le relativno majhno pokritje izpada pokojnin iz prvega pokojninskega stebra.

Problem zajamčene donosnosti bomo rešili tako, da se bo namesto zagotavljanja ustrezne mesečne donosnosti zajamčen donos vezal na daljše obdobje vlaganja zavarovanca. Metodologije izračuna zajamčene donosnosti bomo spremenili tako, da bomo hkrati ohranili kapitalske zahteve oziroma rezervacije, ki bodo namenjene zagotavljanju ustreznega donosa.

Glede na to, da so delež vključenih v dodatna pokojninska zavarovanja, višina premij in dosežene donosnosti premajhni, da bi skupaj s pokojnino iz obveznega zavarovanja v prihodnje omogočali ohranjanje socialne vzdržnosti pokojninskega sistema, bomo proučili obstoječi sistem davčnih olajšav tako, da bi te bile relativno višje pri nižjih bruto plačah in relativno nižje pri visokih bruto plačah. Takšna zasnova sistema bo pozitivno vplivala na doseganje zadostne višine pokojnine iz obeh stebrov, saj bodo tisti z nižjimi plačami glede na svoj osebni dohodek lahko varčevali relativno več kot tisti z višjimi plačami. Poleg tega bomo večjo vključenost nizkih dohodkovnih slojev dosegali tudi s predlagano participacijo delavcev v dobičku, pri čemer se bo posebej spodbujalo vlaganje dobička za kolektivno prostovoljno pokojninsko varčevanje.

2.2 Socialna zaščita ter preprečevanje revščine in socialne izključenosti

Na področju socialnega varstva se mora zagotoviti povečano kohezivnost družbe. To pomeni, da bodo v takšni družbi zagotovljeni človeka dostojni materialni pogoji življenja tudi tistim, ki si jih sami niso sposobni zagotoviti. Politika omogočanja socialne vključenosti, zmanjševanja neenakosti in revščine ter večje solidarnosti v družbi bo ena naših temeljnih usmeritev. V preteklih letih je namreč bila preveč zanemarjena, kar je v družbi pustilo vidne posledice. Zato bodo naši temeljni cilji usmerjeni v krepitev ukrepov aktivne socialne politike,

pluralizacije izvajalcev socialnovarstvenih storitev ter v vzpostavljanje partnerstva z nevladnim sektorjem in zagotavljanje učinkovitejše politike socialnih transferjev.

Na področju socialnovarstvenih storitev je stanje precej slabo, saj se potrebe iz leta v leto večajo in spreminjajo, možnosti za njihovo izvajanje pa ne. Predvsem se je v zadnjih letih poslabšala dostopnost do socialnovarstvenih storitev. Zato si bomo prizadevali izgraditi kvalitetno in zadostno mrežo storitev, ki bo dostopna na območju celotne države. S spodbujanjem novih izvajalcev (ob poenostavitvi pogojev in postopkov) je treba zagotoviti dodatne namestitvene kapacitete za vse skupine uporabnikov (starejše, osebe z različnimi oblikami oviranosti, ženske in otroke, ki so žrtve nasilja itd).

Cene plačljivih socialnovarstvenih storitev morajo biti dostopne. To bomo dosegli s prenovo Zakona o socialnem varstvu, z doslednim izvajanjem Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2010, z izdelavo analize potreb posameznih skupin uporabnikov in uporabnic storitev socialnega varstva, z redefinicijo normativov in standardov za vse storitve, s pripravo sprememb metodologije za oblikovanje cen socialnovarstvenih storitev in s spodbujanjem opravljanja neprofitnih socialnih storitev s pomočjo podeljevanja koncesij.

V mrežo javne službe storitev s področja socialnega varstva bomo torej vključili še nevladne organizacije in zasebne izvajalce s koncesijo. To bomo storili predvsem na tistih področjih oziroma za tiste storitve, ki sedaj še niso del javne službe, vendar si brez njih moderne socialne države ni mogoče zamisliti. Gre za storitve, namenjene ženskam in otrokom, ki so žrtve nasilja (varne hiše in krizni centri), osebam z duševnimi težavami in stiskami (stanovanjske skupine), brezdomkam in brezdomcem (zavetišča za brezdomke in brezdomce), osebam, zasvojenim s prepovedanimi drogami (reintegracijski centri) ipd.

Na področju socialnega varstva bomo krepili finančne in druge spodbude za razvoj nevladnih organizacij, predvsem pa bomo spodbujali in dograjevali mrežo programov socialnega varstva ter jo prilagajali dejanskim potrebam uporabnikov in uporabnic. Pri izvajalcih socialnovarstvenih storitev bomo poskrbeli za dvig kvalitete dela in za zmanjšanje primerov neustrezne obravnave ter zagotovili enako kvaliteto storitev po celotni državi. Centri za socialno delo morajo postati središčna točka na področju socialnega varstva. S tem namenom je treba reorganizirati njihovo delo, ki naj bi slonelo na stroko usklajenih izhodiščih. Treba pa je tudi krepiti finančne, kadrovske in druge pogoje za delovanje centrov za socialno delo.

Analizirali in proučili bomo družbeno določeno **raven minimalne socialne varnosti** (minimalni dohodek) ter zagotovili njeno višino na ravni, ki zagotavlja realno pokrivanje minimalnih življenjskih stroškov. S ciljem stimuliranja dela in lastne aktivnosti pri reševanju socialnega položaja bomo zagotovili višjo raven minimalne socialne varnosti za aktivne upravičence do denarnih socialnih pomoči.

S sprejemom strokovno usklajenega Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev in z vzpostavitvijo evidence socialnih transferjev na enem mestu ter s povezavo informacijskih sistemov različnih organov in nivojev organiziranosti bomo vzpostavili preglednejši in enostavnejši sistem **socialnih transferjev**. Zagotovili bomo dodatne denarne in tudi funkcionalne oblike pomoči za socialno šibkejše. Poleg tega pa bomo krepili tudi povezanost vseh izvajalcev (vladnih in nevladnih organizacij), ki sodelujejo pri reševanju socialnih stisk revnih in socialno izključenih.

3 Vsem enako dostopno in kakovostno javno zdravstveno varstvo

3.1 Stanje in slabosti slovenskega zdravstvenega sistema

Slovenski zdravstveni sistem se v zadnjem desetletju zaradi povečevanja deleža starejšega prebivalstva, boljšega preživetja kroničnih bolnikov, novih bolezni in spreminjajoče se narave bolezni, napredka medicinske znanosti in tehnologije ter večje zdravstvene osveščenosti ljudi sooča z vse večjimi potrebami in pričakovanji prebivalstva. Slovenija je od bivše Jugoslavije podedovala razmeroma dober zdravstveni sistem, ki ga je vzdrževala z visoko stopnjo solidarnosti, njegovi rezultati pa so bili glede na njen BDP zadovoljivi. Po nekaterih kazalcih se slovenski zdravstveni sistem v mednarodnih primerjavah tudi danes uvršča razmeroma visoko. Vendar smo v tem času doživeli tudi nekatera izrazito negativna gibanja.

Zmanjšala se je solidarnost, zdravstveno varstvo pa ni več univerzalno in vsem enako dostopno.

Slovenci smo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja dosegli, da je zdravstveno varstvo postalo univerzalno in vsem enako dostopno. Leta 1992 smo namesto proračunskega financiranja dobili obvezno zdravstveno zavarovanje, ki pa (razen otrokom) skoraj nobene zdravstvene storitve ne pokriva v celoti, ampak pri vseh terja zasebna doplačila. Ta sprememba je porušila univerzalnost in bistveno zmanjšala solidarnost. Danes plačujemo iz zasebnih sredstev že preko 26 % stroškov za zdravstveno varstvo, prava številka pa je verjetneje blizu 30 %, ker so podatki o neformalnih plačilih podcenjeni. Povprečje zasebnih plačil v EU-15 (brez Grčije) znaša samo 20 %. Nekateri skupine prebivalcev (okrog 40.000 oseb) so iz različnih razlogov začasno ali trajno brez obveznega zdravstvenega zavarovanja, približno 100.000 ljudi pa nima dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, kar pomeni, da jim brez visokih doplačil ni dostopna nobena zdravstvena storitev iz naslova obveznega zavarovanja. Okoli 170.000 ljudem z najnižjimi dohodki pomeni premija dopolnilnega zavarovanja nesorazmerno velik strošek. To je v nasprotju z določilom slovenske ustave, da temeljne pravice in svoboščine, med katere sodi tudi pravica do zdravstvenega varstva, ne smejo biti odvisne od gmočnega stanja, in tudi s skoraj identičnim evropskim načelom enakosti v zdravstvu. Iz države z univerzalnim zdravstvenim varstvom in visoko stopnjo solidarnosti pri zagotavljanju sredstev za zdravstveno varstvo smo postali ena od najmanj solidarnih v EU. Leta 2000 se je Slovenija po pravičnosti financiranja zdravstva v raziskavi SZO uvrstila na zelo slabo 82. do 83. mesto med 191 državami.

Sedanja vlada tega dejstva ne vidi kot problem, celo nasprotno: v njenem obdobju se znižuje delež javnih sredstev za zdravstveno varstvo: od leta 2004 do leta 2007 se je znižal od 6,63 % BDP na 6,18 % BDP.

Nastopila je erozija temeljnih vrednot javnega zdravstvenega sistema.

Uvedba tržnih odnosov v zgodnjih 90. letih prejšnjega stoletja je tudi v zdravstvenem varstvu sprožila naraščanje pritiskov po komercializaciji in privatizaciji. Proces je v prvem desetletju potekal razmeroma počasi, ker ni imel ne javnomnenjske ne politične podpore, na začetku pa je bil tudi brez zdravniške podpore, vendar je latentno nevarnost ves čas predstavljala skoraj popolna odsotnost učinkovite regulacije.

Drastičen zasuk je nastopil v času delovanja sedanje vlade, ki je nastopila z intenzivno kritiko javnega sistema, vendar ne zato, da bi ga izboljšala, kar bi bila njena temeljna naloga, temveč kot sporočilo, da javni sistem potrebuje izziv, ki ga lahko prinese samo zasebni interes. S številnimi bolj ali manj neprikritimi načini pristranskega podpiranja komercializacije

in privatizacije (»divja privatizacija«) je ustvarila velik psihološki pritisk na izvajalce, ki po načelu »reši se, kdor se more« iščejo svoje priložnosti v eni od oblik zasebnega dela.

Zdravstvene storitve postajajo tržno blago.

Komercializacija v zdravstvenem sistemu pomeni po mednarodni definiciji izvajanje storitev na profiten način tistim, ki tovrstne storitve lahko plačajo. Na področju izvajanja storitev sodijo pod to oznako tudi koncesionarji, ki dobiček ustvarjajo iz javnih sredstev, in ne zgolj »čisti« zasebniki. Na področju financiranja je komercializacija nastopila tudi s prenosom dopolnilnega zavarovanja od neprofitnega ZZZS na komercialne zavarovalnice. Sedanja vlada je izrazito pospešila komercializacijo na področju izvajanja storitev, hkrati pa napoveduje spodbude tudi za razvoj dodatnih (vzporednih) zdravstvenih zavarovanj. Ustvarjanje profitov, ki se ne vračajo v zdravstveni sistem, povečuje stroške zdravstvenega sistema ali pa zmanjšuje zdravstvene pravice, saj se nikjer v svetu ni izkazalo, da bi komercializacija ali privatizacija pocenili zdravstveno varstvo ali povečali njegovo kakovost.

Poleg tega je dopuščeno tudi, da se prepletata javno in zasebno izvajanje storitev. Isti izvajalec ob različnem času dela v javnem in zasebnem sistemu ali ob istem času in na istem mestu opravlja javne in zasebne storitve, državljan pa lahko prehaja iz javnega v zasebni sistem in nazaj. Posledica je netransparentnost financiranja, ki na strani izvajalcev omogoča dvojno zaračunavanje storitev in ponudbo nepotrebnih storitev, na strani bolnikov pa kupovanje krajše čakalne dobe za določeno zdravstveno storitev.

Destabilizirana je strokovna in finančna integriteta javnih zdravstvenih zavodov.

Zdravstveni domovi so s prehajanjem zdravnikov med koncesionarje izgubili velik del osebja, pri čemer so izgubili kadre, programe in finančna sredstva, ostale pa so jim pretekle obveznosti, tehnološki viški itd. Nekateri zdravstveni domovi zdaj ne morejo več opravljati vseh funkcij, ki jih predvideva zakon. Po drugi strani pa se dosedanje timsko delo nadomešča z delom zdravnika kot posameznika, kar z vidika strokovnosti pomeni nazadovanje. Potreba po timskem delu je vse večja, poleg tega pa tudi v državah, kjer so zdravniki tradicionalno izvajali osnovno zdravstveno varstvo kot posamezniki, nastajajo skupinske prakse, podobne našim zdravstvenim domovom. Organizacijske posledice se kažejo v težavah pri zagotavljanju 24-urne službe in pri nadomeščanju v času odsotnosti, vsebinske pa pri opuščanju dejavnosti, ki so vezane na timsko delo, kot so npr. preventivne dejavnosti. Vse to pa pomeni zmanjšanje dostopnosti do zdravstvenih storitev in slabšo kakovost primarnega zdravstvenega varstva. Tovrsten proces pa se ni ustavil le pri osnovnem zdravstvenem varstvu, temveč se je začel tudi v bolnišnicah, kjer specialisti dobivajo koncesije in odhajajo z oddelkov. To je že poslabšalo delovanje nekaterih oddelkov celo v terciarnih ustanovah.

Novi načini plačevanja zdravstvene dejavnosti se prepočasi razvijajo.

Razporejanje sredstev je bilo dolga leta usmerjeno na plačilo kapacitet izvajalcev, in ne na plačilo potreb uporabnikov zdravstvenih storitev. Pozitiven premik je bila uvedba glavarine kot plačilo izvajalcem v osnovnem zdravstvu v 90. letih prejšnjega stoletja. Šele leta 2003 je bilo uvedeno plačevanje bolnišnic po primerih (SPP), ki v ospredje postavlja bolnika in njegovo bolezen. Novi model je že v prvih letih pokazal velike učinke na področju racionalizacije; po njegovi zaslugi je bilo možno skrajšati nekatere čakalne dobe (siva mrena, srčne operacije). Za dokončno uveljavitev pa model potrebuje večletno obdobje, kar pa je v zadnjih letih ponovno zastalo. Tudi glavarinski model se ne razvija.

Čakalne dobe za zdravstveno obravnavo so predolge.

Pri odgovoru na vprašanje, katere so glavne slabosti slovenskega zdravstva, prebivalci na prvo mesto postavljajo čakalne dobe. Na nekaterih najbolj kritičnih področjih se je stanje v zadnjih osmih letih izboljšalo (katarakta, srčne preiskave, srčne operacije, preiskave z ultrazvokom in CT), na drugih pa so čakalne dobe še vedno nesprejemljivo dolge (ortopedske operacije, preiskave z magnetno resonanco). Del razlogov tiči v omejenih sredstvih in človeških virih, vendar pa prav uspehi pričajo, da sredstva pri tem niso vselej glavni dejavnik. Odsotnost spodbud, slaba organizacija dela, prepočasno uveljavljanje novih metod plačila, premajhna skrb za produktivnost in premajhna skrb za prioritete v pogodbah med plačnikom in izvajalci so prav tako pomembni dejavniki.

Boljšo in pravičnejšo dostopnost v Sloveniji ovirajo tudi visoka doplačila in premije prostovoljnega zavarovanja ter geografsko neenakomerna mreža osnovnega zdravstvenega varstva.

Skrb za kakovost zdravstvenega varstva je premajhna.

Ljudi, ki pridejo v stik z zdravstvenim sistemom, najbolj motijo neprijazen odnos osebja, slaba organizacija dela, slaba kakovost uslug in neustrezni prostori. V Sloveniji smo pri uvajanju kakovosti zdravstvene oskrbe na začetku poti. Akreditacija zdravstvenih ustanov še ni zaživela, standarde kakovosti se ne uvaja sistematično, prav tako ni bila ustanovljena predvidena Agencija za kakovost v zdravstvu. Spodbude za kakovost s strani plačnika ne doživljajo razvoja. Priprava kliničnih poti, ki je danes v svetu na prvem mestu med načini, kako izboljšati kakovost, je pri nas povsem zastala, ker jih sedanji nosilci zdravstvenega sistema ne spodbujajo.

Upravljanje zdravstvenega sistema je premalo učinkovito.

Tradicionalna kritika javnega zdravstva leti na njegovo neučinkovito upravljanje s sredstvi. Menedžment zavodov ne razvija orodij, s katerimi bi lahko posegel v največjega generatorja stroškov: klinično obravnavo bolnikov, ki je v izključni pristojnosti zdravnikov kot posameznikov. Spregledan je razvoj v svetu v obliki uvajanja protokolov zdravljenja (kliničnih poti), ki standardizirajo obravnavo bolnika in poleg večje kakovosti tudi znižujejo stroške, povečujejo produktivnost in omogočajo dober strokovni nadzor, primerjavo med izvajalci, boljšo informiranost bolnikov in – prvič sploh – omogočajo razvoj pravega kliničnega menedžmenta.

Razvpit primer so nabave, kjer afere zadnjih let kažejo, da so prepletene z zasebnimi interesi. Nekateri domače in tuje ocene govorijo, da se na tem področju izgublja do 30 % sredstev.

Javne zdravstvene zavode pestijo tudi naslednji problemi: zastarela regulativa, odsotnost spodbud za zaposlene nasploh in menedžment posebej, odsotnost odgovornosti za slabe poslovne odločitve, politično kadrovanje, odsotnost mehanizmov in orodij za učinkovito delovanje menedžmenta, pomanjkljiv in neučinkovit strokovni nadzor, neučinkovit nadzor nad tekočo ter investicijsko porabo sredstev itd. K temu je treba dodati še prepletenost javnega in zasebnega izvajanja storitev v okviru javnih zavodov.

3.2 Vrednote zdravstvenega sistema

Zdravstveni sistem je namenjen ohranjanju, izboljševanju in obnavljanju zdravja. Javni zdravstveni sistem ta cilj še presega, in sicer tako, da vsakomur nudi zdravstveno pomoč in varnost v času bolezni ter da daje tudi zdravim varnost in zagotovilo, da bodo deležni pomoči, če jo bodo potrebovali. Javni zdravstveni sistem je najboljši primer uresničene ideje o povezanosti družbe.

Zdravje prebivalcev ni pomembno le za blaginjo posameznika, temveč družbe v celoti. S stališča družbe je zdravje produkcijski faktor, ki pospešuje ekonomski in socialni razvoj. Velja

tudi obratno: večina razlik v zdravju ljudi je socialno in ekonomsko pogojenih. Res je, da mora posameznik najprej sam skrbeti za svoje zdravje, vendar ima država v rokah veliko več vzvodov, s katerimi lahko vpliva na zdravje prebivalcev. Zato nosi država glavno odgovornost za zdravje svojih prebivalcev. Zdravstvena politika je naloga vlade z vsemi njenimi resorji, in ne le zdravstvenega resorja.

Zdravstvene storitve, ki so pomembne za zdravje ljudi, ne smejo biti tržno blago. To je izhodišče socialnega modela zdravstvenega varstva. Z enako dostopnostjo do zdravstvenih storitev za vse, ki jih potrebujejo, se uresničuje ustavna pravica do socialne varnosti, ki mora biti zagotovljena vsakomur brez razlikovanja glede na osebne okoliščine, med katerimi je tudi gmotno stanje. S tako opredeljenim izhodiščem je Slovenija trdna pripadnica evropskega pogleda na zdravje in zdravstveno varstvo.

Zagovarjamo naslednje vrednote javnega zdravstvenega varstva: enake možnosti za vse prebivalce, univerzalnost in enako dostopnost vseh do potrebnih zdravstvenih storitev ter solidarno zagotavljanje sredstev.

Pri vprašanih zdravja morajo imeti vsi ljudje enake možnosti.

Enake možnosti vseh ljudi pri ohranjanju in izboljševanju zdravja lahko zagotovi samo dostopen in kakovosten javni zdravstveni sistem. Zavračamo pobude, da naj bi javni sistem zagotavljal osnovno zdravstveno varnost manj premožnim in depriviligiranim slojem prebivalstva, vzporedni zasebni sistem pa bi zagotavljal boljše možnosti premožnejšim skupinam. Javni zdravstveni sistem nam ne predstavlja samo orodja socialne politike, temveč je tudi odraz družbenega soglasja, da morajo imeti vsi ljudje brez razlik možnost uresničevanja vse svojih potreb po kakovostnih zdravstvenih storitvah na pravičen in solidaren način.

Javno zdravstveno varstvo mora biti univerzalno in ob enakih potrebah enako dostopno.

Univerzalnost zdravstvenega varstva pomeni, da javni zdravstveni sistem služi vsem prebivalcem države. Univerzalnost je lahko samo absolutna, kar pomeni, da zajema vse prebivalce, ali pa je ni. Enakost v zdravstvu pomeni, da so vsi ljudje z enakimi zdravstvenimi potrebami obravnavani enako. Enaka dostopnost pomeni, da imajo vsi ljudje z enakimi potrebami enako dober dostop do vseh potrebnih zdravstvenih storitev in da prednost pri zdravstveni obravnavi določa le nujnost zdravstvene obravnave.

Sredstva za javno zdravstveno varstvo se morajo zbirati solidarno.

Po načelu solidarnosti vsak član skupnosti sorazmerno s svojim premoženjskim stanjem prispeva sredstva za ohranjanje, izboljševanje in obnavljanje zdravja vsem članom skupnosti. Brez solidarnosti zdravje ne more biti univerzalna pravica, saj postane odvisno od materialnih (z)možnosti posameznika. Solidarnost se zagotavlja na podlagi davkov ali na podlagi zdravstvenega zavarovanja in vključuje vse prebivalce, vključno s tistimi, ki sredstev ne morejo prispevati.

3.3 Vizije, cilji in strategije

Izpeljali bomo reformo, ki bo javnemu zdravstvenemu sistemu vrnila vlogo, ki mu pripada.

Če reformo razumemo kot spremembe, ki predstavljajo diskontinuiteto z nekaterimi obstoječimi rešitvami in trendi, potem slovenski zdravstveni sistem potrebuje reformo. Odločeni smo, da jo bomo izvedli.

Odločeni smo, da bomo zmanjševali delež zasebnih sredstev za zdravstveno varstvo, ki postopoma ustvarja dva zdravstvena sistema in ločuje državljane na dve skupini: na take, ki jim premoženjsko stanje omogoča, da si potrebne storitve lahko kupijo, in na take, ki tega ne morejo in zato do njih ne pridejo ali pa nanje čakajo tako dolgo, da to škoduje njihovemu zdravju. Vsi prebivalci morajo imeti možnost, da neodvisno od svojega gmotnega stanja uresničijo svoje potrebe po kakovostnih in pravočasnih zdravstvenih storitvah. To jim lahko omogoči samo javni zdravstveni sistem.

Odločeni smo, da bomo obrnili trend, ki v javni zdravstveni sistem uvaja obravnavo zdravstvenih storitev kot tržno blago, s katerim je mogoče in celo zaželeno ustvarjati profit. V javnem sistemu in za javna sredstva bo mogoče storitve, ki so potrebne za ohranjanje in obnavljanje zdravja, opravljati samo na neprofiten način. Presežki se morajo vračati v zdravstveni sistem.

Odločeni smo, da bomo zaustavili erozijo vrednot, ki poteka v zdravstvenem varstvu. To bomo storili tako, da bomo vsako strateško odločitev, pa tudi vsak kratkoročni ukrep, presojali s stališča, ali upošteva temeljne vrednote, da morajo imeti vsi ljudje, ne glede na sposobnost plačila, enako dobre možnosti za ozdravitev. To stališče zahteva kakovosten in učinkovit univerzalen javni zdravstveni sistem, ki se financira po načelu solidarnosti in je enako dostopen vsem z enakimi potrebami.

Zagotovili bomo zadostno financiranje javnega zdravstvenega varstva.

V zadnjih desetih letih so javna sredstva za zdravstveno varstvo v vseh razvitih državah rasla hitreje kot njihovi BDP. Ocenjujemo, da bo tako tudi v prihodnjih štirih letih. V Sloveniji je rast sredstev večino tega obdobja zaostajala za BDP. Naš cilj je, da bi se obseg financiranja zdravstvenega varstva v deležu BDP povečal na 9 % oziroma za toliko, da bomo izpolnili cilj o boljši dostopnosti in kakovosti zdravstvenega varstva. Pri tem se delež zasebnih sredstev ne bo povečeval. Dodatni vir javnega financiranja bo letni donos sredstev KAD-a, prenesenih na ZPIZ. Preučili bomo tudi, ali je možno razširiti osnovo za odmero prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje tudi na druge, doslej s prispevki za zdravstveno varstvo neobremenjene dohodke.

Obnovili bomo univerzalnost javnega zdravstvenega varstva in povečali solidarnost pri njegovem financiranju.

Zagotovili bomo, da bodo obvezno zdravstveno zavarovanje pridobili tudi tisti prebivalci, ki ga sedaj iz različnih razlogov nimajo.

Pri doplačilih bomo po zgledu drugih držav EU uvedli letne limite, ki bodo odvisni od dohodkov oziroma premoženjskega stanja zavarovancev. Najbolj ogrožene socialne skupine bodo oproščene plačevanja doplačil, razliko do polne cene storitev pa bo Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije plačal proračun. S tem bomo vnesli solidarnost tudi v dopolnilno zdravstveno zavarovanje in omogočili, da bo sveženj pravic iz obveznega zdravstvenega zavarovanja postal vsakomur dostopen.

Zakonsko bomo spodbudili neprofitno izvajanje dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, profitno pa bo postalo zavezano plačilu davka na promet od zavarovalnih poslov. Proučili bomo možnost, da Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije ponovno postane eden od izvajalcev dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja.

Izboljšali bomo dostopnost do zdravstvenega varstva.

Storili bomo vse potrebno, da bodo čakalne dobe za vse tiste zdravstvene storitve, pri katerih bi čakanje lahko vplivalo na slabši izid zdravljenja in slabšo kakovost življenja, kar se da sprejemljive. Čakanje na pregled pri specialistu se mora skrajšati pod en mesec, čakanje na preiskavo z magnetno resonanco in operacijo kolka ali kolena pa pod tri mesece. Tudi

drugim najpomembnejšim zdravstvenim storitvam je treba predvideti najdaljšo še sprejemljivo čakalno dobo.

Potrebne finančne vire bomo zagotovili s povečanim javnim financiranjem zdravstva. V primerih, kjer se bo izkazalo, da kljub ustrezni produktivnosti predstavlja ozko grlo pomanjkanje zdravstvenih delavcev, bomo kot začasni ukrep vzpostavili posebne oblike nagrajevanja za delo v javnem zdravstvu izven rednega delovnega časa.

Zmanjšali bomo razlike v dostopnosti do zdravstvenega varstva zaradi geografskih razlogov. V primarnem zdravstvenem varstvu to pomeni boljšo fizično dostopnost do zdravnika, kar bomo dosegli z določitvijo enakomernejše zdravstvene mreže in s spodbudami, ki bodo zdravnike in druge zdravstvene delavce pritegnile na področja z nezasedenimi delovnimi mesti.

Pri ambulantnem in stacionarnem zdravljenju na sekundarni ravni bomo z določitvijo gravitacijskih področij in z vzpostavitvijo regijskih in nacionalnih čakalnih list dosegli, da bodo bolniki z enakimi potrebami obravnavani enakopravno.

Pripravili bomo zakon, ki bo vzpostavil sistem financiranja dolgotrajne nege.

Vzpostavili bomo pravične in spodbudne modele plačevanja izvajalcev zdravstvenega varstva.

Podprli bomo pregleden način plačevanja izvajalcev zdravstvenega varstva, pri katerem bo ZZZS kupec celovitih zdravstvenih obravnav in bo nagrajeval kakovost in učinkovitost storitev, izide zdravljenja in zadovoljstvo bolnikov.

V primarnem zdravstvenem varstvu bomo spodbudili nadaljnji razvoj glavarinskega modela, pri čemer bomo dali pobudo, da se upoštevajo tudi socialni in ekonomski razlogi, ki vplivajo na zdravstvene potrebe ljudi. Plačilni model mora bolj kot doslej spodbujati kakovost ter podpreti izvajanje nacionalnega programa preventive in uvajanje kliničnih poti.

V bolnišničnem zdravstvenem varstvu bomo dokončali uvedbo plačila po zahtevnosti obravnav (SPP), ki mora poleg dosedanjih akutnih obravnav zajeti še neakutne bolnišnične in ambulantne obravnave. Model mora bolj kot doslej nagrajevati kakovost in spodbujati uvajanje kliničnih poti.

Pri obravnavi kroničnih bolnikov, ki potrebujejo dolgotrajno pomoč na različnih ravneh zdravstvenega varstva, bomo podpirali skupno financiranje za vse ravni obravnave, od česar pričakujemo strokovno povezovanje med primarnim in sekundarnim zdravstvenim varstvom.

Zdravstveni domovi morajo ostati temeljni nosilci javnega zdravstvenega varstva

Okrepili bomo delovanje zdravstvenih domov, ki morajo biti dovolj veliki, opremljeni in usposobljeni, da bodo poleg dosedanjega širokega spektra dejavnosti kos zlasti naslednjim izzivom, ki jih prinaša bližnja prihodnost: zmanjševanju vloge bolnišnic, ki bodo vse bolj obravnavale samo tiste bolnike, ki jih ni mogoče zdraviti v domačem okolju; potrebi po celoviti in aktivni preventivni dejavnosti; povečanim potrebam po obravnavanju problemov duševnega zdravja v okolju, v katerem bolnik živi; naraščajočim potrebam po obravnavanju potreb starejših ljudi in kroničnih bolnikov; dokončevanju bolnišničnega zdravljenja; zdravljenju na domu in paliativnemu zdravljenju.

Podpirali bomo ukrepe za uveljavljanje kakovosti.

Protokoli zdravljenja, imenovani tudi klinične poti, so po mnenju številnih strokovnjakov iz tujine najobetavnejše orodje za spodbujanje kakovosti in učinkovitosti. Klinične poti bodo postale eden od najpomembnejših kazalcev kakovosti in osnova za njeno nagrajevanje tako v primarnem kot v bolnišničnem zdravstvenem varstvu.

Podprli bomo ustanovitev neodvisne institucije za kakovost zdravstvene oskrbe, za strokovno preverjanje kliničnih smernic, za presojo novih načinov zdravljenja in tehnologij, za akreditacijo zdravstvenih ustanov, za strokovni nadzor zdravstvenih ustanov in posameznih

izvajalcev ter za spremljanje in merjenje izidov zdravljenja in kazalcev kakovosti. Pri ocenjevanju kakovosti in izidov zdravljenja morajo dobiti vlogo in imeti vpliv tudi združenja bolnikov in drugi predstavniki civilne družbe.

Zahtevali bomo zbiranje in analiziranje pritožb bolnikov in ukrepanje v skladu s pritožnim postopkom. Analiza pohval in pritožb mora postati pomemben element pri izboljševanju kakovosti.

Javno izvajanje zdravstvene dejavnosti bomo ločili od zasebne zdravstvene dejavnosti.

Z ustrezno regulacijo bomo preprečili prekrivanje in mešanje javnega in zasebnega izvajanja zdravstvenih storitev.

Država bo podeljevala koncesije zasebnim izvajalcem samo v primeru, ko bo koncesija v javnem interesu, ne pa na zahtevo izvajalca. Obstoječe koncesijske pogodbe bo treba prenoviti v skladu z novimi zakonskimi določili. Preskakovanje čakalne vrste v javnem zdravstvenem varstvu iz nemedicinskih razlogov ne bo več možno.

Uveljavili bomo neprofitno upravljanje z javnimi finančnimi sredstvi, kar pomeni, da se bo doseženi presežek pri upravljanju javnih finančnih sredstev vlagal v zdravstveni sistem. Zagotovili bomo, da se bo javno-zasebno partnerstvo v javnem zdravstvenem varstvu uporabljalo le ob upoštevanju javnega interesa in če bodo dokazane dolgoročne finančne koristi za uporabnike.

Izboljšali bomo regulacijo, upravljanje in delovanje zdravstvenega sistema.

Država mora biti dober skrbnik zdravstvenega sistema. Skrbništvo pomeni zavezo in odgovornost, da bodo pričakovanja državljanov izpolnjena kar najbolj učinkovito in kakovostno.

Država mora določati cilje in prioritete zdravstvenega varstva ter temu primerno razporejati naloge in sredstva po resorjih.

Država mora izvajati regulatorno vlogo na področjih opredeljevanja pravic iz obveznega zavarovanja, kakovosti in učinkovitosti ter plačevanja izvajalcev, določanja in razporejanja kapacitet, razmerja med javnim in zasebnim zdravstvenim varstvom, delovanja zdravstvenih zavarovalnic, cen zdravil, javnih naročil in nadzora.

Spodbudili bomo razvoj kliničnega menedžmenta. Protokoli zdravljenja, imenovani tudi klinične poti, so po mnenju strokovnjakov poleg orodja za spodbujanje kakovosti tudi orodje za uveljavljanje kliničnega menedžmenta.

Prizadevali si bomo za povečan variabilni delež dohodkov in druge oblike spodbud za večjo kakovost, produktivnost in učinkovitost za zaposlene v javnih zavodih, kot so priložnosti za napredovanje in izobraževanje ter prijazno in funkcionalno delovno okolje. Zavedamo se, da je dober zdravstveni sistem v prvi vrsti odvisen od zadovoljstva ljudi, ki v njem delajo.

Po vzoru razvitih držav bomo spodbujali spremembe v delitvi dela med zdravstvenimi delavci. Ti naj bi del nalog, ki jih opravljajo zdravniki, prenesli na druge zdravstvene delavce, predvsem diplomirane medicinske sestre. Te morajo dobiti pooblastila, da lahko večje število svojih nalog, zlasti na področju zdravstvene nege in vzgoje, opravljajo samostojno.

Spodbudili bomo analizo produktivnosti dela v zdravstvu v primerjavi z drugimi državami in z njeno pomočjo določili potrebe po zdravstvenih delavcih po posameznih področjih. Pripravili bomo načrt, kako na najhitrejši možen način odpraviti pomanjkanje zdravstvenega kadra.

Izboljšali bomo zakon o pacientovih pravicah, ker pri njegovi pripravi vlada ni upoštevala utemeljenih predlogov bolnikov in civilne družbe.

Predstavniki civilne družbe bodo dobili pomembnejšo vlogo v organih javnih zdravstvenih institucij.

Povečali bomo preglednost in učinkovitost javnih razpisov. Vzpostavljen bo sistem koordiniranega naročanja materialov s pomočjo skupnih javnih razpisov. Sistem določanja cen zdravil bomo dogradili po najboljših svetovnih praksah.

Pripravili in izvajali bomo plan zdravstvenega varstva, ki bo temeljil na naših vrednotah in reformnih usmeritvah.

Plan zdravstvenega varstva je v domeni zdravstvene politike, ki ima edina na razpolago orodja, da ga lahko izvaja. Zavedamo pa se, da tak plan lahko nastane samo s pomočjo zdravstvenih in drugih strokovnjakov in ob upoštevanju pobud in mnenj civilne družbe. Naša temeljna vloga pri pripravi plana bo skrb, da bodo sestavljavci upoštevali vrednote in reformne usmeritve, ki smo jih zapisali v prejšnjih poglavjih. Zagotovili bomo, da bo plan predvidel tudi način rednega preverjanja njegovega izvajanja in ukrepe ob morebitnem nepopolnem izvajanju.

V planu bo poudarjena potreba po večji skrbi za javno zdravje, ki je danes nezadostna, ker večino pozornosti priteguje zdravstveno varstvo zaradi velikih finančnih zahtev, akutnih potreb bolnikov in usmerjenosti politike na kratkoročne učinke. Izboljšali bomo pogoje za krepitev stroke javnega zdravja in od nje zahtevali učinkovite programe za ohranjanje in izboljševanje zdravja prebivalcev ter varovanje pred grožnjami za njihovo zdravje. Proučili bomo možnost, da bi se področje skrbi za javno zdravje še bolj kot doslej osamosvojilo in ločilo od zdravstvenega varstva, vsekakor pa dobilo prave možnosti vpliva na epidemiološke, demografske, socialne, ekonomske in druge dejavnike, ki slabšajo zdravje, spodbujajo tvegano vedenje in vzdržujejo krivično zdravstveno neenakost, ki bi jo bilo mogoče odpraviti.

Plan mora spodbuditi primarno zdravstveno varstvo, da bo orientirano k potrebam prebivalstva, da bo ljudem prijazno, da jih bo spodbujalo k zdravemu načinu življenja in upoštevalo njihove potrebe. Predlagati mora strategije, kako bolj učinkovito kot doslej reševati največje zdravstvene probleme mladih (reproduktivno zdravstveno varstvo, duševno zdravje ...), delovno aktivnih žensk in moških (mišično-skeletna obolenja, poškodbe pri delu, bolezn, povezane z delom) in starejših (zdravljenje in nega na domu, patronažna dejavnost, povezovanje z lokalno skupnostjo). Spodbujati mora zdravje in preprečevati bolezni skozi celotno življenjsko obdobje.

Plan mora zagotoviti učinkovito strategijo za izboljšanje izvajanja preventivnih programov. Načrtovati mora zdravstvene programe, ki bodo spodbujali zdrav način življenja (ustrezna telesna aktivnost, zdrava in uravnotežena prehrana) in zmanjševali dejavnike tveganja za zbolevanje zaradi najpogostejših bolezni, kot so rak, poškodbe, duševne bolezni, mišično-skeletne bolezni, sladkorna bolezen in srčno-žilne bolezni (stres, kajenje, zloraba alkohola in drugih drog, tvegano spolno vedenje), ter zdravstvene programe za zgodnje odkrivanje bolezni (raka materničnega vratu, dojke in debelega črevesja). Spodbuditi mora aktivno varovanje zdravja mlajših zaposlenih, da bi se visoka produktivnost lahko ohranjala tudi v starost. Spodbuditi mora tudi medsektorske aktivnosti za varovanje zaposlenih pred trpinčenji in stresi na delovnem mestu, pred poškodbami na delovnem mestu in pred epidemijo mišično-skeletnega sistema, kar vpliva na zmanjšano (z)možnost dela predvsem pri starejših zaposlenih.

Plan mora predvideti nenehno spremljanje zdravstvenega stanja prebivalstva s pomočjo epidemiološkega spremljanja epidemij, z analizami vplivov okolja na zdravje ljudi ter s spremljanjem zdravja zaposlenih, groženj za zdravje zaradi podnebnih sprememb ter povečanega cestnega prometa in škodljivih učinkov zdravstvene oskrbe.

4 Dinamičen družbeni model

4.1 Družinska politika

Družinske politike ne moremo graditi na socialnih pomočeh in intervencijah, ampak na učinkoviti davčni, stanovanjski in delovnopравни zakonodaji ter politikah. Celovitost družinske politike bomo zastavili tako, da bo upoštevala ves spekter sistemskih sprememb in vplivov na družinsko življenje. Poleg tega se bo odzivala tudi na prepletenost in odvisnost vseh generacij, zato bi morali obstoječe dokumente in zakone dopolniti.

Pri ukrepih in finančnih transferjih, ki zadevajo družinsko politiko, je treba uveljaviti univerzalni princip. V teh primerih gre za vložek družbe pri zagotavljanju enakih možnosti, pri čemer je bistvena njegova razvojna komponenta. Univerzalni princip mora veljati zlasti pri prejemkih, ki so namenjeni otrokom in mladostnikom. Sistem otroških dodatkov je nujno treba spremeniti tako, da bodo pomenili dejanski vložek družbe v zagotavljanje enakih možnosti otrok, in sicer z bistvenim povišanjem otroških dodatkov in z zmanjšanjem selektivnosti. Zagotovili bomo podporo učinkovitim mehanizmom spremljanja demografskih gibanj in sofinanciranju tistih kvalitetnih raziskav s področja družinske politike, ki omogočajo sprotno odzivanje državne politike na potrebe prebivalstva in hitro odzivnost na potrebe tistih, ki državno intervencijo potrebujejo.

Dolgoročno je treba proučiti posledice podaljševanja delovne dobe na družinsko življenje. Daljšanje delovne dobe trga vez med generacijami, ki so do sedaj skrbele druga za drugo (stari starši, starši, vnuki), poleg tega pa ovira hitrejšo zaposlitev mlade generacije, ki bi si morala ustvariti družino, pa še ni ekonomsko neodvisna. Daljšanje delovne dobe ima svoje posledice tako v podaljševanju »nesamostojnosti« mladih, podaljševanju t. i. »lat« faze in povečanih potrebah po novih kapacitetah v vrtcih kot tudi za večjo prilagodljivost in fleksibilnost **delovnega časa različnih izvajalcev storitev za mlade družine.**

Predlagali bomo večjo fleksibilnost zakonodaje za prehode v upokožitev. Namesto golega podaljševanja delovne dobe (polovični delovni čas, skrajšani delovni čas, beneficirana doba, primerna delovna mesta ...) bi bilo le-to soodvisno od izvajanja določenih funkcij, za katere bi sicer morala poskrbeti država, tj. varovanje vnukov do tretjega leta starosti. Več fleksibilnosti pri upokoževanju bi lahko posledično pomenilo prenos izkušenj med generacijami, zmanjševanje možnosti izgorevanja zaradi starosti, hitrejšo vključevanje mladih na trg dela, blaženje generacijskega konflikta, več solidarnosti med generacijami, ustvarjanje novih zaposlitev za polovični delovni čas na področju socialnih storitev, npr. pomoč za samopomoč itd.

Nujno bi bilo najti tudi načine za subvencioniranje trajnih zaposlitev za mlade, ki si ustvarjajo družine. »Varnost-trajnost« zaposlitev je eden od predpogojev tudi za razmišljanje o razširjeni reprodukciji, še posebej med generacijami, ki jim je skrb za otroka in nudenje optimuma za razvoj otroka skoraj poslanstvo. Če želimo spodbujati rojstvo drugega otroka, morajo mlade mamice rojevati prej, kar pomeni, da se morajo prej zaposliti in vedeti, da bodo službo ohranile.

Še vedno se srečujemo z ne dovolj prilagodljivimi rešitvami, povezanimi s potrebami varstva otrok – bodisi v šoli bodisi vrtcu –, saj je večina storitev še vedno bolj prilagojena zaposlenim v zavodih kot potrebam staršev. To je še posebej očitno tam, kjer ni velike koncentracije otrok in kjer bi zaradi oddaljenosti od kraja zaposlitve starši najbolj potrebovali različne opcije varstva otrok.

Dopust za nego in varstvo otroka in redni letni dopust je treba uresničevati enako za vse matere, saj so trenutno nekatere depriviligirane, ker ne morejo v celoti izkoristiti letnega dopusta in podaljšati časa za varstvo svojega otroka. Ob mreži javnih zavodov, ki je osnova

za vodenje politike otroškega varstva, je potreben tudi razvoj različnih storitev v podporo družini, tudi tistih, ki se izvajajo kot samostojna dejavnost (organizirani prevozi otrok, nočno varstvo, zaposlitvene-interesne dejavnosti ipd). V ta namen bi lahko tudi zavodi bolj fleksibilno zaposlovali mlade ljudi, ki bi jim bila to dopolnilna dejavnost v času študija.

4.2 Stanovanjska politika: boljša dostopnost do stanovanj

Oblikovali bomo takšno stanovanjsko politiko, ki bo zagotavljala raznovrstnost stanovanjske oskrbe in primerna stanovanja glede na potrebe in zmožnosti prebivalcev.

Cilja stanovanjske politike sta predvsem dva. Prvi cilj je povečanje pestrosti stanovanjske oskrbe, pri čemer javni sektor poskrbi za regulacijo najemnih razmerij na tržnem segmentu, za ugodno kreditirana in cenovno dostopna tržna stanovanja ter predvsem za neprofitna najemna stanovanja, bivalne enote (za preprečevanje brezdomstva) ter stanovanja, prilagojena za ljudi s posebnimi potrebami oziroma njihove bivalne skupnosti. Drugi cilj pa je **pritegnitev zasebnega kapitala skozi oblike javno-zasebnih partnerstev** v zagotavljanje tržno dostopnih oziroma tržnih najemnih in neprofitnih stanovanj tako, da se zasebnim vlagateljem omogočijo objektne subvencije (v obliki stvarnega vložka, oprostitve dajatev ali denarja), katerih višina je odvisna od bodočih ugodnosti za končnega kupca ali najemnika.

Primerno stanovanje je **pogoj za človekovo zadovoljstvo in zmožnost kakovostnega delovanja** na različnih področjih, zato si bomo prizadevali, da:

- bomo pristojnost reševanja stanovanjskih vprašanj iz razdrobljenih občin prenesli na regije;
- bo stanovanjska oskrba raznolika ter prilagojena zmožnostim in potrebam posameznikov;
- bomo z večjo ponudbo najemnih stanovanj (neprofitnih in tržnih) zmanjšali potrebo po nakupu lastnih stanovanj in s tem tudi prekomerno dolgoročno zadolževanje prebivalstva;
- bomo s stimulatивно regulacijo zasebnega najemnega sektorja zagotovili varnost najemnih razmerij tako za najemnike kot najemodajalce in naselili doslej prazna stanovanja, ki so bila kupljena zgolj kot kapitalna naložba;
- bomo s subvencijami po zgledu razvitih držav zagotovili najemna stanovanja s pritegnitvijo zasebnega kapitala;
- bomo olajšali in spodbujali različne načine pridobivanja in različne vrste lastništva stanovanj;
- se bo izboljšala demografska oskrba in spodbujal demografski razvoj;
- bomo z ustrezno stanovanjsko oskrbo prispevali h kvalitetnejšemu življenju ranljivih skupin prebivalstva.

Stanovanjska politika je izjemnega pomena tudi za **dobro vodenje družinske politike**, saj si posebej mlajše generacije ne morejo ustvarjati lastnih družin brez stanovanj, v katerih bodo živeli. Ob predpostavki, da se v Sloveniji letno poveča število gospodinjstev za 5000 oziroma da so glede na preteklost primanjkljaji v stanovanjski gradnji še večji, bi morala najmanj polovica stanovanj, ki jih gradi Stanovanjski sklad Republike Slovenije, predstavljati neprofitna najemna stanovanja. Nesmiselno je z malimi subvencijami, ki predstavljajo v konkretnem primeru samo 2-4 m² stanovanja, gojiti iluzijo, da pomagamo mladim družinam rešiti stanovanjski problem. To delno pomaga samo tistim, ki že imajo sredstva, kapital in zanesljive službe, nikakor pa ne mladim, ki začenjajo samostojno pot.

Na osnovi povečane ponudbe tako neprofitnih najemnih stanovanj kot tržno dostopnih stanovanj bi morala **Slovenija zgraditi fond prehodnih najemnih stanovanj po zgledu Švedske**. Mladi brez otrok bi glede na število otrok prehajali iz enosobnih v večsobna

stanovanja, pri čemer bi se fond vedno znova obnavljal. Mladi bi se le tako lahko sčasoma ekonomsko osamosvojili in začeli sami reševati svoj stanovanjski problem. Seveda pa bi v začetku potrebovali znaten zagon – npr. 10.000 stanovanj, kar bi lahko dosegli s koordinirano politiko lokalnih skupnosti, zadolženih za urbanistično in zemljiško politiko, in državnega stanovanjskega sklada, ki bi aktivno vplival na cene stanovanj. Mladim in finančno že tako obremenjenim družinam bi morali olajšati tudi najem stanovanj v zasebnem sektorju, tako da bi progresivno subvencionirali najemnine, tudi glede na število otrok. Povečanje obsega najemnega stanovanjskega fonda bi bilo treba stimulirati tudi z obdavčitvijo nepremičnin, ki se kopičijo v lasti dela prebivalstva in so v velikem obsegu v funkciji varnih naložb za starost, z vidika stanovanjske politike pa v povsem neproduktivni funkciji.

4.3 Zagotavljanje pogojev za samostojno življenje mladih

Mladi v Sloveniji in EU so tista družbena skupina, ki ima pred seboj največ izzivov, hkrati pa delu mladih grozi socialna izključenost, saj se je v trenutnih družbeno-ekonomskih razmerah težko osamosvojiti in se tako bolje vključiti v slovensko družbo. Mladi se soočajo z mnogimi težavami, ki so specifične za njihovo starostno obdobje. Ko govorimo o mladih, imamo v mislih družbeno skupino med 15. in 30. letom starosti. Gre torej za veliko skupino populacije, ki vključuje dijake in študente, zaposlene in brezposelne, mlade pare in mlade družine ter vse druge skupine mladih.

Po podatkih URSM polovica mladih med 25. in 29. letom živi doma s starši. Mladi predstavljajo le še 20 % prebivalstva Slovenije, še pred petnajstimi leti jih je bila dobra četrtina. Med vsemi brezposelnimi osebami v Sloveniji jih je kar četrtina prvih iskalcev zaposlitve, vse manj mladih pa se zaradi slabih pogojev odloča za družino. Tradicionalni vzorci prehoda iz otroštva v adolescenco in naprej v starševstvo so se že davno zabrisali. Mladi se vedno kasneje odločajo za starševstvo, saj sami ne zmorejo (predvsem finančnih) bremen, ki jim onemogočajo samostojno življenje. Velik problem predstavlja pomanjkanje dolgoročne strategije za delo z mladimi, priložnosti za mlade pa ni veliko.

Prihodnost Slovenije vidimo v razmišljajoči in učeči se družbi, ki mora zagotoviti možnosti za enak in kakovosten dostop do izobraževanja, ki vsakemu posamezniku in posameznici omogoči realizacijo vseh potencialov, hkrati pa izoblikuje socialno mrežo, ki varuje posameznika pred socialno izključenostjo in mu omogoča ponoven vzpon. Enak dostop do izobraževanja bodo zagotavljale šole brez šolnin. Prekinili bomo s prakso polnjenja proračuna fakultet z zaračunavanjem izrednega študija osebami, ki ne izpolnjujejo pogojev. Namesto tega bomo povečali število mest za redni vpis.

V sodelovanju z gospodarstvom, fakultetami in lokalnimi skupnostmi bomo spodbujali **ustanavljanje štipendijskih skladov** (kombinirane in kadrovske štipendije), ki bodo omogočali mladim, da se izobražujejo in obenem usposablajo za delo. Uveljavili bomo model štipendijskih skladov, v katerih se bo vsak vložen evro s strani gospodarstva pokril z evrom iz državnega ali lokalnega proračuna. Država bo v sodelovanju z gospodarstvom opredelila prednostne študijske smeri, za katere se bodo podeljevale te štipendije, in sicer v skladu s potrebami zainteresiranih gospodarskih družb in kvalifikacijo deficitarnih poklicev.

Na osnovi nacionalne raziskave o učinkih neformalnega izobraževanja bomo vzpostavili mehanizme za spodbujanje, izvajanje in vrednotenje **neformalnega izobraževanja**, ki bo del formalno priznanih delovnih izkušenj. Neformalno izobraževanje ima pozitivne učinke na večjo vključenost mladih v družbo. Vzpostavili bomo enotno bazo organizacij, ki izvajajo neformalno izobraževanje, in določili merila za vrednotenje pridobljenih znanj. Pri zaposlovanju v javnem sektorju bomo posebno pozornost namenili znanju in veščinam,

pridobljenim s pomočjo neformalnega izobraževanja. Poklic »**mladinski delavec**« bo uvrščen v standardno klasifikacijo poklicev RS.

Eden večjih problemov je **prva zaposlitev mladih in pomanjkanje dostopnih in kakovostnih stanovanj**. Večina mladih še vedno živi pri starših, saj stanovanj zanje ni ali pa so jim finančno nedostopna. Primanjkuje tudi študentskih in dijaških postelj, kar v času študija za mlade predstavlja velik problem. Prav tako se mladi težko odločijo za družino, zato je nujno, da država s pozitivnim pristopom in ukrepi zagotavlja pogoje za rojstvo otrok.

4.4 Ustvarjanje pogojev za enakost spolov (položaj žensk)

Enakost spolov je vrednota in pogoj za razvoj v družbo, ki temelji na polni zaposlenosti, vseživljenjskem učenju, enakosti in solidarnosti. Enakost spolov je eno izmed temeljnih načel evropske demokracije. Samo enaka razporeditev vseh virov (lastnine, znanja, informacij) in enak dostop do družbene moči in političnega odločanja lahko zagotovita družbo enakih možnosti in enake udeležbe v razvoju za moške in ženske.

Načelo enakega obravnavanja pomeni prepoved vsake oblike diskriminacije in predstavlja eno temeljnih načel Evropske unije, ki ga morajo spoštovati vse države članice in ga vključevati v nacionalne zakonodaje. Ta načela so v statutu in drugih dokumentih Socialnih demokratov vselej trdno zasidrana. Enakovredni odnosi med spoloma, ki temeljijo na udeležbi obeh spolov na vseh področjih dela in življenja in na spodbujanju enakosti in solidarnosti v javnem in v zasebnem življenju v vseh življenjskih obdobjih, so pogoj za demokratično in globalno konkurenčno družbo, temelječo na znanju. Socialne demokratke in demokrati smo zavezani k upoštevanju teh načel na vseh nivojih odločanja znotraj stranke in v družbi, in to nam postopoma tudi uspeva.

Z višjo udeležbo žensk se je pravičnejša razporeditev BDP razširila tudi na področja, ki so najpomembnejša za več kot polovico prebivalstva, otroke in starejše. Politični odločevalci so postali občutljivejši na vsakdanje potrebe ljudi. Vse to pa je prispevalo k večji učinkovitosti in globalni konkurenčnosti teh družb.

Državni proračun, proračuni lokalnih skupnosti ter zdravstvena in pokojninska javna blagajna potreb in interesov žensk in moških ne zadovoljujejo v enaki meri. To dejstvo ljudem ni razvidno, ker se nobena vlada do sedaj še ni potrudila, da bi javnosti jasno pokazala, kolikšen del javnih sredstev se porabi za potrebe vsakega spola.

V prihodnje bo vlada v sodelovanju z Uradom za enake možnosti RS, nevladnimi organizacijami in sindikati poskrbela, da bo vsako ministrstvo pripravilo in javnosti predstavilo tudi ta **vidik javne porabe**. Začela bo z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvom za šolstvo, znanost in kulturo, v vsakem naslednjem letu pa bo tak pregled morala pripraviti in objaviti dodatna četverica ministrstev. Enaka pričakovanja bo naslovila tudi na pokojninsko in zdravstveno javno zavarovanje ter tem potrebam prilagodila zajemanje, analiziranje podatkov in financiranje Urada za statistiko RS.

Ključna ustanova, ki bo morala bolje kot doslej skrbeti za vključevanje načela enakosti spolov v vse vladne politike in predloge zakonov, za nadzor nad uresničevanjem enakih možnosti moških in žensk in za oblikovanje novih politik spodbujanja enakosti spolov, je **Urad za enake možnosti**. Ta bo moral prevzeti usposabljanje vseh ministrov, državnih sekretarjev in vseh poverjenikov za enakost spolov po ministrstvih za uvajanje načela enakosti spolov v pripravo in porabo proračuna, v vse politike, zakone in ukrepe. Zato ga bo treba pošteno kadrovsko okrepiti in njegovo financiranje načrtno povezati s politikami in projekti evropske komisije za enakost spolov. Urad bo moral biti usmerjen v aktivno sodelovanje z ženskimi

nevladnimi organizacijami, strankami in sindikati, zato bo potreboval večji finančni delež iz državnega proračuna.

Zagovornica enakih možnosti žensk in moških ter načela enakosti mora dobiti neodvisen status, ki bo enak statusu informacijske pooblaščenke. Izločiti se mora iz urada za enake možnosti, razviti proaktivne oblike pospeševanja enakosti spolov, kot so zagovorništvo zglednih primerov, javne kampanje, ozaveščanje delodajalcev in javnih uslužbencev v vseh vejah oblasti in v medijih. Pozdravljamo **zmanjševanje tolerance javnosti do nasilja nad ženskami** in vse izboljšave zakonov ter gradnjo novih institucij, ki pomagajo odpravljati nasilje nad ženskami. Ugotavljamo pa, da so potrebne tudi spremembe drugih zakonov, manjkajo podzakonski predpisi, institucije pa so še vedno kadrovske in materialno prešibke. Socialni demokrati bomo zagotovili skrbno raziskovanje fenomena nasilja nad ženskami in analiziranje rezultatov politik, ki so namenjene njegovemu zmanjševanju.

Okrepili bomo vzgojo za kulturo nenasilnega reševanja sporov od vrtcev do fakultet in v vseh medijih. Okrepili bomo usposabljanje za prepoznavanje nasilja in pravilno ukrepanje pri vseh skupinah strokovnih in javnih delavcev, ki imajo neposreden stik z žrtvami in s storilci. Zagotovili bomo timsko delo vseh, ki lahko in morajo pomagati, saj lahko le tako uspešno preprečujejo domače in drugo nasilje in pomagajo obojim. Povečali bomo število tistih, ki pomagajo žrtvam in storilcem, krepili njihovo strokovnost in povezovanje ter zagotovili javno financiranje. Izboljšali bomo možnosti nevladnih organizacij za enakopravno sodelovanje v zagovorništvu in nudenju pomoči žrtvam in okrepili nadzor nad smotrnostjo porabe javnega denarja, ki se nameni za odpravo in preprečevanje nasilja nad ženskami.

4.5 Kakovostno življenje starejših

Živimo v prelomnem času, v katerem se staranje hitro spreminja v dolgoživost. Dolgoživost je izjemen dosežek družbenega in gospodarskega razvoja dvajsetega stoletja in tega razvoja je bila deležna tudi Slovenija. To dejstvo postavlja pred vse sodobne družbe, vključno s Slovenijo, nove izzive in priložnosti. Po eni strani je dolgoživost priložnost za daljšo polno ali delno vključenost starejših med aktivno prebivalstvo in njihovo aktivno socialno in tudi politično udejstvovanje v vseh družbenih sferah. Po drugi strani pa dolgoživost pomeni tudi nove naloge in izzive na področju zagotavljanja socialne varnosti vse številnejših starejših, ne da bi pri tem ogrozili razvojne možnosti države. Delne odgovore na novo stanje prinaša že Strategija varstva starejših do leta 2010, sprejeta na osnovi Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010, ki pa se ne izvaja v celoti, poleg tega pa jo bo treba nadgraditi z novimi spoznanji in možnostmi. Dejstvo je, da sistemi socialne zaščite v Sloveniji niso zadostno prilagojeni izzivom starajoče se družbe vse od leta 1999, pomeni, da smo zamudili že veliko dragocenega časa in da so v prihodnjih letih številne prilagoditve skrajno nujne.

Spreminja se struktura starejšega dela prebivalstva. Starejši so v povprečju bolj zdravi in imajo boljšo izobrazbo. Podaljšuje se njihova zaposlitvena doba, prav tako pa se podaljšuje tudi njihova delovna doba, ki presega zaposlitev v prostočasnih in prostovoljnih dejavnostih. S tem se spreminjajo njihove potrebe, njihovi interesi, njihove želje in tudi njihove zahteve. Paradigma, ki jo zahteva nova struktura staranja v družbi, je paradigma sklenjenega, kontinuiranega, integralnega niza podpore, pomoči, oskrbe in nege in hkrati paradigma, v kateri naj bi pri nudenju podpore svojim vrstnikom sodelovali tudi sami starejši; predvsem pa je paradigma, v okviru katere je absolutna prioriteta omogočanje kakovostnega življenja starejšim na njihovem lastnem domu, v okolju, ki so ga vajeni, na katerega so navezani in v katerem najlažje ohranjajo stik z okoljem.

Podaljševanje življenjske dobe povečuje potrebo po različnih oblikah podpore, še posebej, ker bo vse več enočlanskih starejših gospodinjstev. Stimulirati bo treba nastajanje novih oblik

skupnega življenja starejših ljudi, kot so npr. stanovanjske skupnosti ter oblike sosedske pomoči. Potrebne so usmerjane, načrtovane in tudi finančno dolgoročno vzdržne politike podpore, pomoči, oskrbe in nege, politike, ki povezujejo zdravstvo, urbanistično-stanovanjsko politiko in socialne storitve.

Najprej so projekcije demografskega razvoja v večini evropskih držav sprejeli kot grožnjo in morebitno katastrofo. Kasneje se je govorilo o razvojnem izzivu. Danes pa je staranje Evrope postalo »priložnost«, zlasti zaradi ugotovitev, da je starejših vedno več, da pa so tudi v povprečju bolj zdravi in tudi bolje izobraženi. **Starejši v tej perspektivi postajajo nekakšna »dodana vrednost« evropskega razvoja**, potencial, ki bi ga bilo mogoče razumno izkoristiti, ne samo z višanjem zaposlitvene starosti, ampak tudi z razvijanjem in s pospeševanjem drugih oblik dela in dejavnosti zunaj zaposlitve, zlasti prostovoljstva. Razvejana struktura podpore, pomoči, oskrbe in nege bo morala biti prilagojena novi strukturi starejšega prebivalstva in novi pahljači njegovih potreb.

Neinstitucionalna podpora mora razviti storitve, ki blažijo in organizirajo prehod iz dela v zaposlitvi v aktivno vključevanje v okolje ob upokojitvi, storitve za integracijo, kot so centri aktivnosti, medgeneracijski centri in svetovalni centri, storitve, ki omogočajo razvijanje samopomoči in medsebojne pomoči v skupini in na domu, storitve, ki zagotavljajo podaljšano nego na domu ipd. Institucionalna podpora pa mora razvijati storitve, ki sodijo v sklop institucionalnega varstva v domovih, storitve, ki zagotavljajo podaljšano in dolgotrajno nego ter paliativno oskrbo.

Dolgoživa družba kot nov družbeni pojav, ki se ga je treba lotiti sistematično in z ustrežno socialno teorijo, terja obnavljanje znanstvene panoge gerontologije. Prav tako se ne bo mogoče izogniti prispevku za podaljšano in dolgotrajno nego, in sicer na osnovi solidarnosti. Če govorimo o tem, da zaposlitev še ne zajema celotnega pojma dela, o tem, da so starejši slej ko prej vir znanj, vednosti, izkušenosti in moči, potem k zagotavljanju vzdržnosti sistema sodi tudi aktiviranje njihovih zmogljivosti. V ta namen pa je treba prilagoditi finančno in davčno zakonodajo, da bosta po eni strani omogočali nagrajevanje prostovoljnega dela, po drugi pa spodbujali prostovoljstvo z omejenimi davčnimi olajšavami.

III Demokracija in aktivno državljanstvo

Socialni demokrati v središče svojega alternativnega vladnega programa postavljamo prizadevanja za aktivno državljanstvo. Aktivnega državljanstva ne razumemo zgolj v ozko političnem smislu kot povečano politično participacijo, temveč kot proces, ki naj bi vzpostavil delovno sposobnega posameznika, čustveno stabilnega, zmožnega vstopati in izstopati v trajne in začasne odnose z ljudmi in z okoljem kot celoto. Kot ključni cilj vsakega urejanja družbenega življenja vidimo poglobljanje demokratizacije, približevanje odločanja ljudem in decentralizacijo v vseh pogledih. Državljanom in državljanom je treba omogočiti aktivno politično participacijo na vseh ravneh, tudi zunaj predstavnškega sistema. Omogočiti je treba čim lažji dostop do uveljavljanja pravic, hkrati pa pravice vezati na obveznosti do skupnosti. Odgovorno državljanstvo odlikujejo ekološka, ekonomska, družinska, kulturna, medgeneracijska, politična zavest in zavest o enakosti med spoloma. Državljan in državljan se torej zavedata, da je del skupnosti in s tem tudi del pravic in dolžnosti, povezanih z njima. Smisel odgovornega državljanstva je v osredinjanju na posameznico oziroma posameznika ter v zaupanju v sposobnosti in ustvarjalnost ljudi.

Socialni demokrati smo zavezani demokratičnim procesom in demokraciji na vseh ravneh upravljanja javnih zadev. Širitev in poglobljanje demokratičnih procesov za nas nikoli ni končano opravilo. Pri vseh zadevah morajo sodelovati prizadeti posamezniki, posameznice, skupine in organizacije, strokovnjaki, strokovnjakinje in širša javnost, s čimer krepimo participativno demokracijo. Socialno partnerstvo med vsemi organiziranimi predstavnicami in predstavniki vitalnih interesov je osnovni sistem urejanja ključnih družbenih vprašanj.

Z intelektualnimi, političnimi in ekonomskimi spremembami v državi želimo sprožiti procese, ki bodo vodili do sožitja med ljudmi, do svobode in vere v prihodnost. Glavna naloga socialne demokracije je vzpostavitev krepkega posameznika. Politika mora postati privlačna, da bo čim več državljanov v njej videlo priložnost in možnost odločanja o lastnem življenju. Nujna je temeljita reforma države in politike: poenostavitev, počlovečenje in povrnitev zaupanja ljudi v državo kot politično skupnost vseh.

Naloga države je, da skozi vsestransko navdihovanje ustvarjalnosti posameznikov oblikuje politično skupnost, katere člani in članice se bodo zavedali odgovornosti do sebe, do drugih in do okolja, v katerem živijo. Posameznicam in posameznikom mora biti omogočeno čustveno, intelektualno, moralno in materialno ustvarjanje lastnega življenja. Država je dolžna ukrepati v dobro državljanov in državljanov in mora predstavljati korektiv, ki bo pripomogel k vzpostavljanju humane civilne družbe.

Dobra država je lahko samo v stalnem odprtem odnosu do civilne družbe, in sicer tako, da javnost prek utrjenih demokratičnih mehanizmov nadzira državne organe in voditelje ter tako vzpostavlja odnos, v katerem je mogoča pravna država. Država je utemeljena na razvejani civilni družbi, prepleteni z mnogimi organizacijami in interesnimi združenji, skupinami, gibanji avtonomnih posameznikov, ki s svojim delovanjem v lastnem interesu delajo za skupnost. Dolžnost države je, da vzpostavlja razmere za življenje najrazličnejših povezav med ljudmi, hkrati pa preprečuje povezave s slabimi nameni in v nasprotju s civilizacijskimi pridobitvami človeštva.

Potrebna je reforma političnega sistema, saj se sedanji odmika od zapisanih ustavnih načel. Vejam oblasti je treba povrniti medsebojno neodvisnost, saj je samo tako mogoče sprejemati kvalitetne odločitve, ki so nujne za dobro delovanje političnega sistema in življenje v skupnosti. Nobena veja ne sme prevladovati nad drugo, vse pa morajo v okviru uveljavljenih ustavnih načel med sabo sodelovati in kontrolirati delovanje druga druge.

1 Človekove pravice niso samoumevne

Človekove pravice v demokraciji niso samoumevne. Za njihovo uresničevanje sta potrebni trdna volja in zavezanost oblasti k spoštovanju človekovih pravic. V aktualnem mandatu vlade smo bili priča dogodkom in procesom, ki niso prispevali k izboljšanju že doseženega standarda človekovih pravic ali pa so ga celo nižali (nesankcionirani primeri nestrpnosti do Romov in istospolno usmerjenih, problem izbrisanih, vpletanje vladajoče politike in lastnikov v svobodo medijev, favoriziranje katoliške verske skupnosti pred ostalimi, primeri kršitev na področju varovanja osebnih podatkov in zasebnosti komunikacij, pravice samskim ženskam do oploditve z biomedicinsko pomočjo, primeri kršenja otrokovih pravic itd.).

Odras takšnih razmer je vse več teženj po imenovanju nacionalnih varuhov za posamezna področja (varuh zdravstvenih pravic, varuh otrokovih pravic, varuh medijskih pravic ipd.). Te predloge podpiramo, a bomo obenem ponovno preučili predlog varuha človekovih pravic iz leta 2003, ki ga je podprl tudi evropski komisar za človekove pravice, da bi v Sloveniji ustanovili posebno neodvisno nacionalno ustanovo za varstvo in promocijo človekovih pravic.

Socialni demokrati se bomo tudi v bodoče zavzemali za dosledno spoštovanje temeljnih človekovih pravic in krepili pogoje za uveljavljanje enakih možnosti za vse prebivalce naše države ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo okoliščino. Zavzemali se bomo torej za vse tisto, kar nam jamčijo tudi naša ustava in številni mednarodni akti, še posebej Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic.

V naslednjih letih želimo največ pozornosti posvetiti tistim družbenim skupinam, za katere ugotavljamo, da se je njihov položaj v zadnjih letih še posebej poslabšal. Povezanost vseh družbenih skupin bo naša najvišja prioriteta, uresničevanje človekovih pravic in svoboščin pa osnova za nadgradnjo vsestransko bogatega življenja v skupnosti.

2 Participacija posameznih družbenih skupin

2.1 Mladi

Ustvariti je treba pogoje za **večjo in aktivnejšo vključenost mladih v procese odločanja**, saj je participacija mladih v družbi eden izmed ključnih pogojev njenega razvoja. Mladi morajo sodelovati pri iskanju tistih rešitev, ki se nanje neposredno nanašajo. S svojim pogledom bodo pripomogli k lažji in hitrejši odpravi nerešenih vprašanj na področju mladine.

Preprečiti moramo, da bi mladi nekvalitetno preživljali **prosti čas**, saj so tako prepuščeni ulici, drogam in alkoholu. Slovenija nima dolgoročne strategije za enotno obravnavo mladine, zato je nujno, da **mladinska politika** dobi pomembnejšo vlogo.

Že sedaj je zelo razvito **prostovoljno delo mladih v mladinskih organizacijah**, ki bi morale biti spodbujeno s strani države, saj predano in trdo delo v teh organizacijah ni nikjer formalno priznано. Potrebujemo Zakon o mladinskem delu in mladinski politiki, ki bi bil podlaga za nastanek strateškega in medresorsko usklajenega nacionalnega programa za delo z mladimi.

Za uresničevanje zastavljenih ciljev na področju mladine so potrebne nekatere spremembe. Urad RS za mladino je treba preoblikovati v **službo vlade RS za mladino** ter zagotoviti

ustrezna proračunska sredstva za izvajanje ukrepov na področju mladine. **Krovnim mladinskim organizacijam** je treba omogočiti sodelovanje v delovnih skupinah pri resornih ministrstvih, ki pripravljajo osnutke zakonov s področja mladih oziroma ki posegajo v življenje mladih. Krovne mladinske organizacije je treba prepoznati kot pristojne nevladne organizacije in jih tako kot druge nevladne organizacije vključevati v vse procese. Še posebej pa se bomo zavzemali, da Mladinski svet Slovenije kot krovna organizacija nacionalnih mladinskih organizacij postane enakopraven partner v ekonomsko-socialnem svetu.

S ciljem povečanja osveščenosti in izobraževanja mladih o pomenu njihovega aktivnega vključevanja v družbo si bomo prizadevali, da se pri predmetih v osnovnih in srednjih šolah, ki so povezani z državljsko vzgojo, več **poudarka nameni vsebinam, kot so osnove demokracije, države in političnih procesov**, torej vsem znanjem, ki jih mladi potrebujejo za aktivno sodelovanje v procesih političnega odločanja. Zavzemali se bomo za uvedbo obveznega predmeta državljske vzgoje v srednje šole.

2.2 Ženske

Slovenija kaže **izrazit demokratični primanjkljaj** v zagotavljanju enake pravice žensk do izvolitve v odločilne organe političnega, ekonomskega in kulturnega odločanja. Cilj Socialnih demokratov je zagotoviti, da se bo nedopustno nizka udeležba žensk na tem področju (evropsko povprečje poslank je 24 %, naše pa kroži med 7,8 in 13,3 %) čim prej dvignila na 50 %.

Socialni demokrati se zavezujemo za **spremembo minimalnih kvot** za kandidatne liste v zakonih o volitvah v obveznost polovične zastopanosti žensk in moških v vseh organih odločanja o političnih, ekonomskih in kulturnih zadevah na vseh ravneh. Za to spremembo bo stranka morala delovati kot odločilen faktor oblikovanja takega videnja politične enakosti spolov, kot faktor naklonjenega večinskega javnega mnenja in kot pobudnica združevanja vseh strankarskih in drugih družbenih razmerij (tudi z lastnim zgledom) za doseg tega cilja v praksi. Spoštovali bomo **zakon o enakih možnostih**, ki nalaga imenovanje najmanj 40 % pripadnikov ali pripadnic enega spola v vse imenovane organe odločanja.

Socialni demokrati bomo parlamentu takoj po volitvah predlagali **zvišanje minimalnih zakonsko predpisanih kvot** na 40 %, in sicer na vseh listah za oba spola ter za volitve na vseh ravneh, in **obvezno uporabo zadrge** za prvo polovico list za vse volitve s proporcionalnim volilnim sistemom. Parlamentu bomo predlagali tudi **spremembo zakona o volitvah v državni zbor**, s katero bomo omogočili uporabo ukrepov pozitivne diskriminacije z dejansko močjo.

2.3 Medkulturno sožitje s pripadniki narodnostnih in etničnih manjšin

Socialni demokrati smo se vedno zavzemali za multikulturno sožitje in se zavedamo, da različne kulture vsako demokratično družbo samo bogatijo. Zato smo se tudi ves čas zavzemali za dosledno spoštovanje posebnih pravic narodnih in etničnih skupnosti v Sloveniji. Kot pereče so se v preteklem obdobju pokazale zlasti razmere, v katerih živi romska etnična skupnost, in smo zato prepričani, da mora pri izboljšanju njihovih bivalnih, delovnih in socialnih razmer država prevzeti bistveno močnejšo in aktivnejšo vlogo.

Italijanska in madžarska narodna skupnost morata kot konstitutivni element slovenske državnosti pravice, zapisane v ustavi in zakonih, uživati tako, da jima bosta omogočena tako obstoj kot razvoj v demografskem, socialnem, kulturnem in ekonomskem smislu, sicer bosta vse bolj podvrženi procesom asimilacije in sčasoma obsojeni na izginotje.

Romska etnična skupnost je v Sloveniji na številnih področjih v izrazito marginaliziranem položaju, ponekod v Sloveniji sodi celo v eno najbolj ogroženih skupin prebivalstva. Zaradi tega je treba na številnih področjih za začetek urediti tiste probleme, ki so hitro rešljivi, prav tako pa nemudoma pristopiti k sistemski rešitvi številnih vprašanj, ki jih romska etnična skupnost ne more rešiti brez pomoči širšega okolja in zlasti države. **Urad za narodnosti** mora bolj kot doslej postati koordinator vseh ukrepov, ki so neposredno povezani s položajem italijanske in madžarske narodne skupnosti, še posebej pa romske etnične skupnosti.

Prizadevali si bomo tudi, da bodo imeli v Sloveniji, poleg vseh drugih, čim širšo paleto možnosti izražanja in uresničevanja svojih kulturnih interesov oziroma ohranjanja svoje nacionalne identitete tudi pripadniki narodnih skupnosti **Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov**, ki predstavljajo 11 % prebivalstva Slovenije. Ministrstvo za kulturo in Urad za narodnosti bosta zagotavljala rednejšo organizacijsko in finančno pomoč pri njihovi kulturni, informativni, jezikovni in drugi društveni dejavnosti. Občine, v katerih živi večje število pripadnikov teh skupnosti, bomo spodbujali k odpiranju t. i. večkulturnih hiš, v katerih bi imeli pripadniki teh narodov potrebne prostore za svoje dejavnosti. V osnovnih šolah, kjer bi izrazilo interes zadostno število učencev, bi lahko kot izbirni predmet omogočili tudi učenje katerega od jezikov teh narodov, kar ne bi pomagalo le pripadnikom teh skupnosti, temveč bi bogatilo tudi jezikovno znanje učencev slovenske narodnosti.

3 Umik politike in monopolov iz medijskega prostora

Socialni demokrati svobode medijev ne razumemo kot svobode lastnikov (države ali kapitala) pri manipuliranju z medijskimi vsebinami, temveč kot svobodo in avtonomijo novinarskega in uredniškega dela.

Za Socialne demokrate sta dva temeljna pogoja za svobodo in avtonomijo medijev **neodvisnost in profesionalna kompetentnost novinarjev in urednikov** na osnovi urejenega socialnega statusa in **močna civilna družba**, ki mora imeti odločilen vpliv na programske vsebine javnih medijev. Samo tako bodo le-ti lahko postavljali standarde celotne medijske produkcije in prisilili tudi zasebne medijske hiše v kredibilno informiranje, ohranjanje slovenske nacionalne identitete in kulture javnega dialoga.

Da bi to dosegli, mora država odigrati vlogo izvrševalca in garanta javnega interesa, ki se mora izoblikovati v dialogu med vsemi akterji v javni sferi. Mediji ne morejo in ne smejo biti poligon politične samovolje vladajoče elite ali pomagalo interesom kapitala. Socialni demokrati si prizadevamo za demokratične postopke pri spreminjanju medijskih zakonov. Spremembe naj bodo dobro premišljene, postopne in sprejete s širokim družbenim in političnim konsenzom. Nujno je vključevanje avtonomne civilne družbe, še posebej stroke, v upravljanje medijev v javni lasti ter dodeljevanje materialnih spodbud. Pri zagotavljanju sredstev za uresničevanje javnega interesa na področju medijev bomo uporabljali kvantitativne kriterije in na prehodu v digitalno obdobje spodbujali domačo avdiovizualno produkcijo kot pomemben prispevek k prizadevanjem za ohranitev slovenskega jezika in nacionalne identitete.

RTV Slovenija je največji javni zavod na področju kulture v Sloveniji. Ima status zavoda posebnega nacionalnega pomena in kot tak lahko uspešno opravlja javno službo na področju radiotelevizije v podporo kulturnih, socialnih in demokratičnih političnih potreb ljudi. Pri oblikovanju naše strategije javnega zavoda RTV Slovenija se bomo zgledovali po modelu odličnosti in odprtosti angleške javne televizije BBC in ga prilagodili slovenskim razmeram. Med drugim je treba **spremeniti zakon o RTV Slovenija**, še zlasti sistem upravljanja, kjer

mora programski svet vnovič dobiti osrednjo vlogo pri določanju programske in poslovne politike zavoda. Namesto sedanje farsične »civilnodružbene« sestave, kamor vladajoča koalicija samovoljno imenuje strankarske simpatizerje kot svoj glasovalni stroj, mora imeti novi programski svet RTV Slovenija uravnoteženo, tripartitno sestavo.

4 Državna uprava

4.1 Depolitizacija državne uprave

Politizacija državne uprave v Sloveniji obsega izjemno širok krog uradnikov in sega zelo globoko v strukturo državne uprave. Javno preštevanje strankarskih deležev v javnih podjetjih in zavodih, podjetjih v lasti države in v njihovih nadzornih organih je značilnost obdobja dela sedanje vlade. Posledica takšnega stanja je, da so uveljavljene strokovnjake na različnejših področjih zamenjali neizkušeni ali pa manj sposobni politični kadri, kar je zmanjšalo kakovost dela državne administracije. Odgovorno in vsebinsko neodvisno se s poslovanjem ukvarjajo le v institucijah, kjer ne obstaja specifičen politični interes ustanovitelja.

Neurejen sistem odgovornosti v nadzornih odborih, svetih zavodov in ostalih nadzornih instrumentih je treba urediti tako, da ta mesta ne bodo več del volilnega plena, temveč možnost za angažiranje novih kadrov, ki sta jim poznavanje tematike in motiviranost za resno delo pred drugimi ambicijami. Razdeliti je treba pristojnosti za politično in strokovno odločanje. Možnost političnega vpliva na nižje uradništvo je treba v celoti omejiti. Zavezanost stroki naj bo med večino uradnikov osnovni kriterij dela in napredovanja.

Z zmanjšanjem politizacije pa bo treba okrepiti vlogo profesionalnih uradnikov na vseh ravneh in njihovo odgovornost. Ti naj postanejo politični partnerji pri spremembah k večji kakovosti in učinkovitosti v državni upravi. S svojimi profesionalnimi kvalitetami morajo zagotavljati dolgoročen in uspešen razvoj državne uprave v vse bolj zahtevnem okolju.

4.2 Državna uprava kot kakovosten in učinkovit servis

Državna uprava mora svoje delo opravljati **kakovostno in strokovno**. Primerjava z drugimi državami kaže, da v Sloveniji ni osrednji problem državne uprave število uradnikov, ampak predvsem njena organizacija. Slovenija se glede števila zaposlenih v državni upravi uvršča v evropsko povprečje. Ne glede na to pa bomo spoštovali načelo »ne povečevati števila novo zaposlenih v državni upravi«. Menimo, da je zgolj zmanjševanje števila zaposlenih manj pomembno, bolj pa je pomembna zagotovitev višje kvalitete dela z danim ali (če in ko je mogoče) z zmanjšanim kadrovskim potencialom. V državni upravi je potreben premik od kvantitete h kvaliteti dela in k bolj učinkoviti uporabi kadrovskih, materialnih in finančnih virov z boljšim in strokovnejšim organiziranjem procesov dela, odločanja in s sprejemanjem odgovornosti.

Stalni, nedokončani in večkrat povsem **nedomišljeni posegi v položaj javnih uslužbencev** so uspeli v veliki meri demotivirati zaposlene v javni upravi. Pri tem je bil razvoj motivacijskih dejavnikov povsem zanemarjen. Zaradi tega tudi odprava zaostankov pri reševanju upravnih zadev nima oprijemljivih rezultatov. Posledica tega je tudi osip kadrov, ki so bili sposobni voditi zahtevne projekte in uspešno pridobivati evropska sredstva. V zadnjem času smo lahko spremljali številne nespretnosti pri izvajanju velikih infrastrukturnih projektov ter izgradnji in načrtovanju novih javnih objektov. Izjema niso niti napovedane strukturne

reformne, za katere je značilna nizka stopnja realizacije, neuskklajene rešitve in pogosto drago ter nepotrebno plačevanje storitev izven javnega sektorja (npr. priprava predpisov, vodenje postopkov javnih naročil ...).

Uravnoteženje motivacijskih dejavnikov v državni upravi (in s tem primerljivost zaposlitvi v zasebnem sektorju) je mogoče le ob sprotne razvoju kriterijev presoje učinkovitosti in kakovosti storitev, ki jih zagotavlja uprava. Sedanje reforme imajo za rezultat le tehnične prevedbe prejšnjega plačnega sistema in ne stimulirajo zaposlovanja visoko izobraženih in usposobljenih kadrov, posledično pa odgovornim v javnem sektorju ne omogočajo učinkovitega izvajanja menedžerske funkcije in jasnega definiranja njihove odgovornosti.

Eno od področij, ki lahko najbolj pripomore k izboljšavi kvalitete dela, je **vrhunsko izobraževanje uradnikov v državni upravi**. Sedanja vlada je ta vidik povsem zanemarila in namesto dobre izobrazbe ponuja rutinske, nekvalitetne tečaje, ki ne pripomorejo k izboljšanju kvalitete dela uradnikov.

Namesto poudarka na krepitvi »kaznovalnih« ukrepov (sedanja vlada je uvedla možnost nadzora nad zasebnim življenjem uradnikov pod pretvezo, da nadzoruje njihovo odsotnost iz dela) je potrebno predvsem **nagrajevanje kvalitetnega in samostojnega dela**. Nagrajevanje na osnovi dogovorjenih in sprejetih kazalcev uspešnosti je največja spodbuda za zaposlene. Pozitivne sankcije so veliko bolj učinkovite. Treba je odpraviti birokratski in tog sistem nagrajevanja uradnikov, ki ga je uvedel ZJU, in ga nadomestiti z novim, ki bo temeljil na elementih pozicijskega uradniškega sistema.

Širili bomo znanja zaposlenih v sodelovanju z najboljšimi domačimi in tujimi institucijami. Dvignili bomo izobrazbene in druge kakovostne zahteve v pogojih za zasedbo delovnih mest in položajev v državni upravi ter izboljšali način izbire oziroma preverjanja znanja in usposobljenosti za zaposlene v državni upravi.

4.3 Transparentnost in dostopnost javnih podatkov

Menimo, da **morajo biti odločitve demokratične državne in javne uprave vedno dostopne javnosti**. Zato bomo zagotovili čim bolj odprt dostop do vseh podatkov, s katerimi vlada razpolaga, predvsem pa do podatkov o njeni uspešnosti in učinkovitosti. Izvzeti so lahko le tisti podatki in dokumenti, ki so zaradi različnih natančno opredeljenih razlogov navedeni kot izjeme od informacij javnega značaja. Tu je treba zagotoviti čim manj restriktiven pristop pri tolmačenju teh izjem. Poskrbeli bomo, da bo večina vladnih podatkov objavljenih na spletnih straneh ter da bodo tudi druge institucije sledile temu vzoru.

Posebej bomo izpostavili zahtevo po **transparentnosti vseh postopkov, ki imajo skupno značilnost: stik javnega in zasebnega poslovnega interesa**. Postopkom javnih prodaj, javnega naročanja, oblikovanja javno-zasebnih partnerstev, državnih pomoči in podeljevanja transferjev bo namenjena posebna pozornost. Pri tem je treba zagotoviti večjo dostopnost informacij tako o poteku postopkov kakor tudi o realizaciji sklenjenih pogodb. Poseben poudarek bo dan sprotim odzivom na kritike, pripombe in predloge državljanov in gospodarskih subjektov brez birokratske arogance in nepotrebne odlašanja.

5 Lokalna samouprava

Socialni demokrati stavimo na močno lokalno samoupravo, ki omogoča najvišjo stopnjo **neposrednega sodelovanja** v procesih odločanja in je pomemben segment družbenega razvoja. Naš cilj je lokalna samouprava, ki bo zagotavljala, da se bodo občinske in druge oblike organiziranja lokalnih skupnosti potrjevale in uresničevale tako, da bodo k sprejemanju in izvajanju odločitev pritegnile čim širši krog prebivalcev, njihove interese, njihovo sodelovanje in tudi njihova finančna sredstva.

Socialni demokrati smo naklonjeni vzpostavitvi pokrajin, takšnih samoupravnih lokalnih skupnosti na drugem nivoju lokalne samouprave, ki bodo postale **generator skladnega in trajnostnega regionalnega razvoja** v družbi. Moč in znanje bomo usmerili v pripravo kvalitetne pokrajinske zakonodaje, pri kateri bo treba upoštevati načela Evropske listine o lokalni samoupravi, ugotovitve ustavnega sodišča ter mnenja strokovne javnosti, na podlagi katerih bomo iskali podporo med tistimi, ki menijo, da je vzpostavitev pokrajin ključ do hitrejšega in enakomernejšega razvoja države.

Da bi to dosegli, morajo biti lokalnim skupnostim **zagotovljeni trajni in stalni finančni viri**, ki morajo biti v pomembnem delu odvisni od lastnih prizadevanj in učinkovitega izvajanja pristojnosti. **Solidarnost**, ki jo pri tem z dopolnilnimi sredstvi zagotavlja država, mora zagotavljati nujno raven zagotavljanja pravic, ne pa uravnilovko, ki uspešnim jemlje, da bi zagotavljala vire sredstev za neučinkovite lokalne skupnosti.

Povečati je treba nadzor nad zakonitostjo in ekonomičnostjo porabe sredstev. Uspešnost posamezne lokalne skupnosti mora biti odvisna od **kvalitete programa in učinkovitosti njenega izvajanja**, ne pa od bolj ali manj uspešnega lobiranja pri državnih organih in vplivnih strankarskih prijateljih.

5.1 Mreža občin in regionalizacija

S teritorialnega in funkcionalnega vidika je šla reforma lokalne samouprave v Sloveniji predaleč, iz ene v drugo skrajnost. Od največjih k najmanjšim in od z državnimi pristojnostmi preobremenjenih k močno oskubljenim občinam. Prišlo je do pretirane centralizacije na tistih ravneh, ki so jih nekdanje upravljale občine. Ne upošteva se načela subsidiarnosti, ki zagotavlja, da se javne zadeve opravljajo na tisti ravni, na kateri jih je mogoče opravljati uspešneje, bolj skladno s specifičnimi razmerami, učinkoviteje in ceneje ter po možnosti čim bližje ljudem. To je eden od razlogov za premalo uspešno delovanje celotne državne ureditve.

Lokalna samouprava je v Sloveniji ustavna kategorija, vendar je Slovenija kljub oblikovanju občin ostala najbolj centralizirana država v Evropski uniji. S spremembo Ustave Republike Slovenije leta 2006 se je odprla možnost, da se ustanovijo pokrajine.

Socialni demokrati smo prepričani, da neustrezno oblikovane pokrajine ne bogatijo demokratičnih odnosov v družbi in ne prispevajo k večjemu sodelovanju ljudi pri odločanju. Prav tako se zavzemamo za **vzpostavitev dvostopenjske lokalne samouprave v Sloveniji**, ki bi sledila modernim družbam in skušala doseči enakomeren družbeni razvoj, kjer prebivalke in prebivalci sami soustvarjamo pogoje za njegovo uresničitev.

5.2 Delovanje lokalnih skupnosti

Sedanja finančna situacija na lokalni ravni ne krepi lokalne skupnosti, ki jo je sedanja vlada dejansko podredila državi. O pravi lokalni samoupravi lahko govorimo le, če ima podlago v ustrezni finančni samostojnosti. Zagovarjamo pravico do upravljanja z lastnimi zadevami, kar je bistveno za delovanje lokalne samouprave in ne zgolj formalnost. To lokalne skupnosti – občine in pokrajine – dejansko podreja državi.

Finančna sredstva za delovanje lokalnih skupnosti so primarno njihovi lastni viri, šele nato dotacije države ter drugi viri financiranja. Lokalne skupnosti morajo imeti pravico predpisati lokalne davke in druge davščine. Država mora določiti takšen sistem financiranja lokalne samouprave, ki le-tej zagotavlja čim višjo stopnjo samostojnosti pri odločanju o uporabi finančnih sredstev pri izvajanju njenih nalog. To pomeni ustrezno razporeditev davčnih virov in zagotovitev lastnih davčnih virov. **Krepitev pravice lokalnih oblasti do lastnih sredstev** se v praksi pogosto ignorira. Uvesti moramo obveznost države, da zagotovi, da bistveni del virov lokalnih oblasti izhaja iz njihovih lastnih davkov in taks.

Tudi za pokrajine velja, da lahko dosegajo zelene učinke spodbujevalca razvoja v družbi, le če so finančno samostojne in stimulirane s fiskalno avtonomnostjo. V primeru centralizirane prerazporeditve, ki sloni na izhodiščih dekoncentracije javnih funkcij in na administrativnem sistemu prerazdelitve fiskalnih virov s strani države, brez fiskalne avtonomnosti bodočih pokrajin ni mogoče govoriti o pravih učinkih fiskalne decentralizacije.

Za resnično uveljavitev lokalne samouprave bomo sledili načelom, zapisanim v Evropski listini lokalne samouprave in izhajali tudi iz drugih dokumentov ter aktualnih usmeritev Sveta Evrope in Evropske unije na področju lokalne in regionalne demokracije in v sistem lokalne samouprave vgradili naslednja načela oziroma izhodišča: **načela dobrega upravljanja občin in pokrajin, načela subsidiarnosti in proporcionalnosti, oskrbo prebivalc in prebivalcev s storitvami najvišje možne kakovosti, načelo nezdrušljivosti funkcij** (npr. nezdrušljivosti poslanec–župan, poslanec–predsednik pokrajine) in **ustanovitev pokrajin**.

6 Pravosodje

6.1 Uveljavitev sodstva kot tretje veje oblasti

Ocenjujemo, da sodstva kot posebne in realne veje oblasti v naši družbi ne podpirata ne izvršilna in ne zakonodajna oblast, ki sta v preteklosti demokratični politični sistem razumeli predvsem kot sistem, v katerem o pomembnih družbenih vprašanjih odloča oblast, oblikovana na podlagi volilnih rezultatov. Stranke razumejo rezultate volitev kot podlago za zakonodajno urejanje in oblastno poseganje na področja družbenih podsistemov, ki bi morali biti samostojnejši in neodvisni v institucionalnem smislu (npr. šolstvo, zlasti univerza, raziskovalna dejavnost, zdravstvo in druga področja), in pri urejanju družbenih odnosov v teh podsistemih. V takem sistemu zakonodajna in izvršilna oblast od sodstva želita predvsem podporo pri njunih kratkoročnih ali največ srednjeročnih ciljih in nalogah. Sami nosilci funkcij v pravosodju imajo v bistvu še vedno uradniško mentaliteto. Kot uradnike pa jih obravnavajo tudi nosilci zakonodajne in zlasti izvršilne oblasti ter politične stranke.

Socialni demokrati se zato zavzemamo za dosledno uresničitev načel pravne države in za uveljavitev sodstva kot tretje veje oblasti v sistemu delitve oblasti, v katerem sodstvo kontrolira ustavnost in zakonitost dela in odločanja izvršilne in zakonodajne veje oblasti.

6.2 Za institucionalno močnejše sodstvo

Sedanja vlada se je popolnoma nesistemskega lotila reševanja položaja in nagrajevanja sodnikov, ki jih vlada šteje za uslužbence. Plače sodnikov so na tako nizki ravni, da je sodniški poklic za pravnike postal popolnoma neprivlačen, kar velja celo za najvišje funkcije v sodstvu. Strokovno izobraževanje sodnikov ni zadovoljivo urejeno. Sistem t. i. »sodniških šol« je zamrl, nov sistem pa se prepočasi uveljavlja. Tudi strokovno izobraževanje tožilcev ni bilo dovolj uspešno, zlasti pa ni zagotovilo izobraževanja tožilcev za pregon gospodarskega kriminala.

Stanje na področju pravosodja se ne izboljšuje. Izjeme so zagotovitev prostorov za nekatera sodišča in nekatere aktivnosti za pospešitev postopkov sodnega varstva. Sem sodijo sprejem Zakona o varstvu pravice do sodnega varstva, novega Zakona o upravnem sporu, sprejem Zakona o arbitraži in sestava predloga za nov Zakon o mediaciji, ki naj bi zagotovil tudi učinkovitejše oblike alternativnega reševanja civilnih in gospodarskih sporov. Vlada in parlament sta s populističnimi ukrepi uredila dohodke notarjev, v zadnjem obdobju pa skušata urediti tudi odvetniško tarifo ter jo predpisati z zakonom. Z oblikovanjem disciplinskih organov skušata brez samih odvetnikov poseči v disciplinske postopke ter tako bistveno poseči v urejanje odvetništva kot samostojne in neodvisne službe (137. člen Ustave RS).

Zato se bomo Socialni demokrati zavzemali za institucionalno močnejše sodstvo, ki bo samo in ob podpori izvršilne in zakonodajne oblasti oblikovalo in izvedlo potrebne ukrepe. Sredstva, ki so v družbi namenjena za sodstvo, naj se uporabljajo na podlagi meril in kriterijev, ki bodo izoblikovani v popolnem soglasju s sodstvom samim. Zlasti to velja za plače sodnikov in drugih strokovnjakov, ki sodelujejo pri delu sodstva (tožilcev, državnih pravobranilcev). Sredstva, ki jih je treba vložiti v pravosodje, v izboljšanje materialnega položaja sodišč kot institucij in v izboljšanje materialnega položaja sodnikov kot nosilcev sodne oblasti, niso tako velika, da jih slovenska družba ne bi zmogla.

Službe, ki sodelujejo pri delu sodstva, torej pravosodne institucije, morajo biti v čim večji meri samostojne in neodvisne. Zlasti to velja za odvetništvo, ki ga zakonodajca ne bi smela urejati bolj, kot to zahteva javni interes – ta pa se izraža predvsem v zagotavljanju pravice do sodnega varstva.

Mnogo bolj kot doslej se je **treba zavzemati za učinkovit in vsebinsko poln sistem izobraževanja sodnikov in drugih delavcev v pravosodnih organih.** Tudi to izobraževanje naj oblikuje sodstvo samo, seveda z vključitvijo zunanjih strokovnjakov. **Zlasti je pomembno strokovno izobraževanje za odločanje na specializiranih področjih, na primer na področju gospodarskega kriminala.**

6.3 Spreminjanje zakonodaje zahteva temeljito razpravo

V celotnem obdobju po osamosvojitvi zakonodajalec ni dovolj upošteval, da se tudi z materialnimi predpisi in njihovim spreminjanjem pogosto povzročajo novi spori oziroma se število sporov povečuje. Eden od vzrokov za tako stanje je tudi praksa predlagatelja zakonov, zlasti Vlade RS ter parlamenta, da tudi izjemno pomembne zakone pripravljajo in sprejemajo brez daljše javne razprave, v kateri bi se na eni strani soočili različni interesi, obenem pa strokovno proučila vsa vprašanja, ki jih novi zakoni urejajo. Tako je bilo v zadnjem času sprejetih nekaj zakonov s področja pravosodja, zlasti nov KZ.

Zavzemamo se za to, da naj se v zakonodajnem postopku izpeljejo daljše (tudi javne) razprave in da se v teh postopkih vedno oceni, ali bodo nove predlagane rešitve povzročile nove sodne in druge pravne postopke.

6.4 Zagotovitev sojenja v razumnem roku ter povečanje učinkovitosti vseh pravosodnih organov

Sodstvo mora delovati kot učinkovit sistem za zagotavljanje vseh vsebin pravne države, še zlasti varstva človekovih temeljnih pravic in svoboščin, v razumnem roku. Zato je treba uveljaviti **hitre in učinkovite sodne postopke**. Na področju reševanja civilnih in v tem okviru gospodarskih sporov to pomeni zavzemanje za tako procesno zakonodajo, ki bo omogočala **zaključevanje sodnih postopkov na pritožbeni stopnji**.

Razvijati je treba učinkovite oblike alternativnega reševanja sporov s ciljem razbremeniti sodstvo in razviti zavest državljanov, da je mogoče spore reševati tudi sporazumno izven sodišča. V kazenskih zadevah ni glavni problem sistem sankcij in morebiti premilo kaznovanje, temveč dolgotrajnost in pogosta neučinkovitost kazenskih postopkov. V klasičnih kazenskih postopkih je treba izpeljati že znane ukrepe za povečanje učinkovitosti, zlasti pa **usposobiti dobre in nepristranske izvedence**, ki so nujni intelektualni sodelavci sodnikov. Njihova strokovna izpopolnitev je predpogoj za učinkovite postopke.

Poleg več možnosti za reševanje sporov z mediacijo je treba ustvariti več oblik t. i. alternativnih kazni, ki so za družbeno skupnost cenejša oblika obravnave storilcev manj nevarnih kaznivih dejanj in tem osebam ter njihovim družinam omogočajo lažje vključevanje v družbene procese.

6.5 Pregon protipravnega bogatenja in gospodarskega kriminala

Zlasti v obdobju, ko še vedno poteka prehod na tržni sistem, ki temelji na svobodni gospodarski pobudi in zasebni lastnini, seveda pa tudi na zagotavljanju javnega interesa oziroma javne koristi pri opravljanju gospodarskih dejavnosti, je eden izmed ciljev sodstva tudi **preprečevanje protipravnega bogatenja in s tem nesprejemljivega povečevanja razlik med bogatimi in revnimi**.

Poseben problem v naši družbi je bogatenje posameznikov oziroma posameznih skupin, ki so v obdobju lastninskega preoblikovanja nesorazmerno obogateli, in to ne zaradi uveljavitve podjetniških pobud v tržnem sistemu, temveč s kopičenjem prejšnjega družbenega kapitala. Če samo lastninjenje, čeprav je bilo urejeno tako rekoč na podlagi nacionalnega konsenza, je zaradi nekaterih izhodišč (možnost različnega vrednotenja družbenega premoženja, možnost notranjega odkupa s popusti idr.) omogočilo kopičenje prejšnjega družbenega kapitala v rokah posameznikov. V prvem obdobju lastninjenja so si državljani, prejšnji delavci, upokojenci in drugi, pridobili certifikate, s katerimi so lahko kupovali delnice ali pa so jih vlagali v PID-e. Če v »drugem krogu lastninjenja«, ko zlasti certifikati in nekateri vrednostni papirji niso imeli realne vrednosti, pa je prišlo, še preden so bili odkupi sploh dovoljeni, do odkupovanja certifikatov in delnic od tistih, ki niso razumeli njihove vrednosti. To je privedlo do vse večje koncentracije lastninskih upravičenj v rokah posameznih, praviloma poslovodnih skupin. Ta koncentracija kapitala je bila pogosto izvedena nezakonito, posamezne oblike te koncentracije pa v skladu s kazenskopravno stroko pogosto niso bile opredeljene kot kaznivo dejanje in tudi sicer niso bile sankcionirane. Kasneje se je tako lastninjenje nadaljevalo s t. i. menedžerskimi odkupi. Menedžerje so za odkup delnic lastnega podjetja zaradi dolgov najeli člani uprav, tovrstni odkupi pa so pripeljali do delitve in usmerjanja dobička, ki nista bila namenjena vlaganjem, razvoju in odpiranju novih delovnih mest, temveč odplačevanju dolgov v korist posameznikov oziroma njihovih, v ta namen ustanovljenih slamnatih družb (poštnih nabiralnikov). To bo nujno pripeljalo do izčrpanja s strani članov uprave prevzetih gospodarskih družb.

Nezakonitosti pri lastninjenju prejšnjega družbenega kapitala in pri njegovi koncentraciji v rokah maloštevilnih posameznikov in povezanih skupin, ugotavljanje, ali je pri tem prišlo tudi do kaznivih dejanj, kot so poslovne goljufije, preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji, zlorabe notranjih informacij in zlorabe položaja in pravic, je v pristojnosti organov pregona kaznivih dejanj (policije, državnega tožilstva) in sodišč. Socialni demokrati bomo politično in preko parlamenta ter izvršilne oblasti zagotovili vse pogoje za uspešen pregon tovrstnih kaznivih dejanj, ki za težje oblike teh dejanj še ni zastaral. V okvirih, ki jih omogoča lastnina države na kapitalu družb, pa si bomo prizadevali, da bodo pri delitvi dobička upoštevani predvsem interesi razvoja in zagotavljanja večje konkurenčne sposobnosti gospodarskih družb ter potreba po odpiranju novih delovnih mest.

Preučili bomo možnosti za ustanovitev **posebne finančne policije** oziroma za **okrepitev kriminalistične policije in boljšo koordinacijo med policijo in ostalimi organi**, ki naj bo sposobna odkrivati in preganjati kazniva dejanja gospodarskega kriminala. Mišljena so predvsem tista kazniva dejanja, ki se nanašajo na finančno poslovanje, vrednostne papirje, davčne zadeve ipd. Prav tako je treba **ohraniti samostojen, od izvršilne oblasti neodvisen organ za boj proti korupciji**.

6.6 Izvrševanje kazenskih sankcij

Izvrševanje kazenskih sankcij sodi v eno od treh ključnih področij, na katerih se najbolj dokazuje in preverja odnos družbene skupnosti do izpolnjevanja temeljnih človekovih pravic in svoboščin (policija, psihiatrija in zapori). Je redni predmet nadzora tako Varuha človekovih pravic kakor organov EU in Sveta Evrope (CPT).

Sedanja vlada je področje izvrševanja kazni ne samo zanemarila, ampak kljub opozorilom zaposlenih v zaporskem sistemu tudi zavestno omejevala ter zanemarjala in zaporski sistem pripeljala do točke, kjer je stanje kritično in skrb vzbujajoče. To se dogaja kljub dejstvu, da ima slovenski zaporski sistem v evropskem prostoru ugled in je zgled humanejšim oblikam prestajanja zapornih kazni.

Pripravili bomo strokovno podprt koncept izvrševanja prostostnih kazni, ki bo temeljil na humanosti, spoštovanju človekovih pravic, visoki stopnji varnosti zaprtih in na družbi z možnostmi resocializacije in vračanja v družbeno skupnost po prestani kazni ter z usmeritvami evropskih zaporskih pravil.

6.7 Razvoj pravne kulture

Sistematično je treba ustvarjati pogoje za razvoj pravne kulture in za usposobitev državljanov za aktivno uveljavljanje lastnih interesov v družbi.

Spreminjanje pojmovanja sodstva in njegove vloge v sodobni slovenski družbi je gotovo strateško pravno-politično vprašanje. Za doseg ciljev na področju sodstva in pravosodja kot celote pa so včasih potrebne **tudi spremembe zakonitih predpisov**. Živimo v času, ko se povsod po svetu tudi sodni postopki spreminjajo pogosteje in bolj radikalno, kot so se v prejšnjih obdobjih. Ključni ustanovi za urejanje problematike sodstva nista izvršilna oblast in zakonodajna oblast, temveč so to predvsem **sodne institucije same**. Nekatere ukrepe mora seveda sprejeti parlament, bistveno pa je, da pri oblikovanju vseh predpisov in ukrepov sodelujejo in nanje vplivajo sodni organi, kot sta zlasti **Vrhovno sodišče RS in Sodni svet**. Čeprav je **državno tožilstvo** v večji meri povezano z izvršilno oblastjo, pa mora **pri vodenju politike pregona biti samostojnejše in neodvisno**.

7 Notranje zadeve in migracije

7.1 Od politične instrumentalizacije policije k strokovni in odgovorni policiji

Sedanji vladi je uspelo v enem mandatu instrumentalizirati policijo v lastne politične namene. Namesto krepitve avtonomije in strokovnosti policije je ta vlada politično lojalnost postavila na vrh kriterijev kadrovanja v policiji. Cena za takšen povsem zgrešen pristop je padec ugleda policistov med državljani in padec kvalitete dela policije.

Okrepiti je treba t. i. operativno avtonomijo policije, kar pomeni relativno avtonomnost, ko gre za izvrševanje demokratično sprejete politike na področju notranjih zadev. Politika (državni zbor, vlada in minister) bi določala okvire politike na tem področju, ki bi jih potem strokovno in avtonomno izvrševala policija. Za takšno delo pa **policija potrebuje strokovno avtonomijo, ugled in profesionalne kadre.**

Strokovna avtonomija ne pomeni, da policija nima ustreznega nadzora v družbi. To, ravno nasprotno, pomeni, da se ta nadzor opravlja tako, da se presojo o strokovnosti in operativnih načinih izvrševanja politike vlade prepušča politično avtonomnim in strokovnim ljudem v policiji. Zato je treba poskrbeti, da se bo v policijske vrste pripeljalo najboljše in najbolj strokovne kadre, ki lahko skupaj z obstoječimi kadri ponovno dvignejo ugled dela v policiji.

Da bi zagotovili povrnitev v stanje organizacijske in operativne ločenosti policije od ministrstva ter povrnitev strokovne in organizacijske ter kadrovske avtonomije policiji kot organa v sestavi ministrstva, je treba izvesti spremembe zakonodaje s področja organizacije policije in spremembe aktov o organizaciji ministrstva in policije.

Sedanja vlada stavi na represijo. Pri notranjih zadevah ni področja, kjer je ne bi povečala: od represije na cestah do represije na področju uličnega prosjačenja, ki kaznuje tudi tiste, ki so v takšno početje pahnjeni zaradi socialne ali drugačne stiske. V nasprotju s tem pristopom se bomo lotili **reševanja problemov predvsem z demokratičnimi sredstvi** po zgledu uspešnih policij v Evropi, ki na področju varnosti uveljavljajo, npr. sodelovanje policije z državljani in občani.

Dosedanja vlada je povsem nepotrebno zaostрила zakonodajo na področju varstva javnega reda in miru in sprejela rešitve, ki so tudi ustavno sporne. Kaznovanje vseh mogočih javnih prekrškov, ki vključuje tudi beračenje, nespodobno vedenje, žalitve uradnikov, spreminja Slovenijo v družbo strahu in represije. Kritika oblasti je vedno »zdrava« za družbo, zato je ne smemo represivno dušiti.

Vzpostaviti je treba policijsko delo v skupnosti kot preventivni koncept na področju varnosti v sodelovanju z ljudmi in lokalnimi skupnostmi. Pri ljudeh je treba zboljšati občutek varnosti in doseči večje zaupanje v policijo.

Prizadevali si bomo za povrnitev veljave, ugleda in profesionalne etike policijskega poklica ter za popolno depolitizacijo policijskih postopkov in krepitev policijske organizacije kot strokovno avtonomne organizacije.

Med prednostne naloge štejemo tudi boljše vrednotenje policistovega dela ter upoštevanje varnostnih, zdravstvenih in drugih tveganj, povezanih z naravo policistovega dela.

7.2 Gospodarski kriminal

Namesto politično »reklamne« kampanje boja zoper »tajkune« sedanje vlade, ki istočasno ukinja protikorupcijsko komisijo in s tem jasno kaže, da je boj zoper gospodarski kriminal in korupcijo v resnici zanima zgolj kot »volilna« tema, je treba postaviti stabilnejši okvir za delovanje policije na tem področju.

Dvig strokovne usposobljenosti kriminalističnih kadrov na področju gospodarskega kriminala bomo dosegli z uvedbo trajnih oblik specialističnega usposabljanja doma in v tujini, s povrnitvijo ugleda in veljave kriminalistični stroki, z dodatnimi vlaganji v tehnologijo ter z učinkovitejšim strokovnim povezovanjem in sodelovanjem institucij nadzora, odkrivanja in pregona. Strokovno povezovanje in sodelovanje omenjenih institucij bo razvidno na področjih, kot so davki, trg vrednostnih papirjev, pranje denarja, javna naročila, državna revizija. Posebej bo policija sodelovala z institucijami, kot so javno tožilstvo, računsko sodišče, inšpekcije, nadzorne agencije ter uradi na področju finančnih dejavnosti itd.

Debata o tem, kdo naj preganja korupcijo, policija ali posebna, neodvisna komisija, je povsem zgrešena. Potrebujemo tako učinkovito policijo kot tudi **neodvisno protikorupcijsko komisijo**. Namesto ukinitve potrebujemo okrepitev neodvisnosti takšne komisije in novo zakonodajo ter strategijo koordinacije dela organov na tem področju. Namesto prevelikega števila tiskovnih konferenc in vnaprejšnjih obsodb brez jasnih dokazov se bo protikorupcijska komisija v bodoče bolj usmerila v strateško delo, v konkretnih primerih pa bo svoje odločitve najprej predala organom pregona in šele po opravljenih ustreznih postopkih javno nastopila z rezultati svojega dela. Manj tiskovnih konferenc in več pravnomočno zaključenih postopkov bo moto nove politike na tem področju. To pa ne pomeni utišanja te komisije, ampak ravno nasprotno, zelo pomembno bo, da bo komisija javno ves čas opozarjala na probleme korupcije in da bo pripravljala strategijo na tem področju. Pri konkretnem delu pa bo njen način dela spremenjen.

7.3 Migracije

Sedanja vlada je zakonodajo in prakso na področju migracij zaostila do te mere, da je Slovenijo »uvrstila« na lestvico držav, ki pogosteje kršijo človekove pravice kot razvite evropske države. Začela je z nerazumnimi rešitvami na področju azilne zakonodaje, ko je kljub opozorilom stroke in nevladnih organizacij sprejela zakon, ki Sloveniji ni v ponos. Da ga bo ustavno sodišče zelo verjetno razveljavilo, skorajda ni dvoma.

Prosilci za azil so za sedanjo vlado breme, ki se ga loteva tako, da te ljudi v hudi življenjski stiski enostavno vrača nazaj v države, iz katerih bežijo. Tako policija kot organi ministrstva na področju azila so politiko podeljevanja begunskega statusa poostriili do te mere, da Slovenija postaja zelo neprijazna država za iskalce azila. Še posebej zaskrbljujoče je, da v ta namen posegajo tudi po zakonsko spornih ukrepih ali sredstvih. Zato moramo izboljšati **organiziranost, kadrovsko in tehnološko kakovost in rezultate v boju proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu, terorizmu in trgovini z ljudmi**. V oblikovanje politike in izvajanje ukrepov, ki zadevajo migrante, bomo vključili različne resorje in predstavnike zainteresirane civilne družbe.

Sedanja vlada je obsesijo z varnostjo meja pripeljala do točke, ko postaja metafora »evropska trdnjava« na slovenskih mejah kruta realnost. Članstvo v Evropski uniji ne pomeni »boja« zoper migracije. Večina evropskih držav potrebuje dodatne delavce, zato migracije in migranti niso breme, ampak priložnost za vse evropske države. Slovenija si mora zato prizadevati za Evropo z odprtimi mejami, za Evropo, kjer bo **etična raznovrstnost zaželena in iskana**. Migranti niso kriminalci, ampak so ljudje, ki iščejo poti do boljšega življenja. Naloga Evrope in Slovenije je, da jim pri tem pomaga.

7.4 Zasebna varnostna podjetja (ZVP)

Odločitev leta 1994, da se ustanovi Zbornico RS za zasebno varovanje z obveznim članstvom, ni bila slaba, čeprav gre pri zasebnem varovanju za gospodarsko dejavnost in naj bi se država s tem pretirano ne ukvarjala. Zasebno varovanje je vendarle specifično, saj lahko ima tudi določene negativne posledice zaradi »pooblastil« (pravic in dolžnosti), s katerimi razpolagajo zasebnovarnostna podjetja, ki vendarle v določenih primerih tudi omejujejo temeljne človekove pravice in svoboščine (preko ukrepov varnostnikov, video-nadzornih sistemov itd.).

Na področju zasebnega varovanja mora Zbornica za zasebno varovanje ohraniti svoje pristojnosti, vendar je treba omejiti monopolni vpliv največjih lastnikov zasebnovarnostnih podjetij na oblikovanje zasebnovarnostne politike. V Ministrstvu za notranje zadeve je treba ustanoviti samostojen urad ali sektor za zasebno varovanje, ki bo odgovoren za celoto zasebnega varovanja. Sedanja umestitev v Direktorat za policijo in druge varnostne naloge vodi v preveliko policizacijo zasebnega varovanja. Potrebna je vsaj minimalna urejenost področja varovanja ljudi in premoženja v gospodarskih družbah, zato bomo predlagali dopolnitev 59. člena Zakona o zasebnem varovanju. Poleg nalog, ki jih ima Zbornica za zasebno varovanje na področju definiranja varnostnih standardov, meril za delovanje varnostnega osebja ali podjetij, je treba definirati še vlogo zavarovalnic v sistemu zasebnega varovanja.

7.5 Obveščevalne službe

V odnosu do slovenskih obveščevalnih služb bomo skrbeli za to, da bo njihovo delovanje doprineslo k čim večji nacionalni varnosti ob hkratni minimalni uporabi metod in sredstev, ki so sicer legalno predvidena za delovanje takih služb, vendar je ob njihovi uporabi možno tudi kršenje človekovih pravic. Zato bo glavni cilj odnosa do obveščevalnih služb skrb za **varovanje človekovih pravic**. Spodbujali bomo tudi sodelovanje med različnimi elementi/organi v okviru celotnega obveščevalnega sistema v Sloveniji (OVS in SOVA).

Zavedamo se, da je na področju obveščevalnih služb civilni nadzor najmanj transparenten, da so tudi uspehi teh služb najmanj ali celo nikoli javni, vendar si bomo prizadevali za **čim večjo transparentnost vsaj v okvirih ustavno in zakonodajno določenih oblik nadzora**.

Prav tako je nujno potrebno **okrepiti parlamentarni nadzor nad varnostnimi in obveščevalnimi službami**, in sicer v smislu strokovno-tehničnega servisa, ki bi deloval kot pomoč parlamentarni Komisiji za zahtevnejša nadzorstvena opravila. V tem smislu je treba dopolniti tudi Zakon o parlamentarnem nadzoru in Zakon o SOVI.

Dogodki v zvezi z delom centralne Slovenske obveščevalno-varnostne agencije v letu 2007 kažejo, da je politizacija take službe najbolj problematična in da nastavljanje strankarskih članov za direktorje take službe vodi v dvome in nezaupanje v profesionalno delovanje take službe. Ustvarja se namreč vtis, da služba deluje za strankarske in ne državne namene in da jo je mogoče zlorabiti v političnih spopadih med posameznimi političnimi akterji v državi. Prizadevali si bomo, da bo na čelu te službe vedno profesionalna oseba brez strankarske uvrstitve in da bo **kadrovanje na vodilna mesta SOVE čim manj politično** in čim bolj utemeljeno na strokovnih kriterijih.

IV Slovenija kot mednarodni subjekt

1 VARNOSTNA IN OBRAMBNA POLITIKA

1.1 Stanje in pomanjkljivosti na področju varnostne in obrambne politike

Sedanja zunanja in varnostno-obrambna politika Slovenije **nimata dolgoročnega koncepta delovanja**, podprtega z vojaškimi silami, diplomatskimi pobudami in gospodarskimi akcijami v kriznih regijah. Zaradi odločanja o sodelovanju v mirovnih operacijah brez javnosti in javne razprave legitimnost sodelovanja v tovrstnih operacijah v domačem javnem mnenju upada. Slovenska vojska je morala zaradi nenačrtne politike mirovnih operacij razpršiti svoje sile na Bosno in Hercegovino, Kosovo, Afganistan, Libanon, Irak in Čad, kar vodi v izgubljanje fokusa zunanje politike in izčrpavanje vojaških zmogljivosti.

Zagotavljanje varnosti prebivalcev in prebivalcev pred vsemi vrstami in oblikami sodobne ogroženosti (zunanje vojaške in nevojaške grožnje, terorizem, povečana kriminaliteta in organiziran kriminal, okoljske grožnje, vključno s posledicami podnebnih sprememb, ekonomske grožnje, naraščajoča energetska odvisnost ...) bi moralo temeljiti na novi oceni ogroženosti in na njej vzpostavljeni strukturi varnostno-obrambnega sistema.

Slovenska vojska je leta 2003 izvedla eno najbolj revolucionarnih sprememb v svoji zgodovini, tj. spremembo načina popolnjenja iz nabornikov v poklicne vojake. Pri tem bi potrebovala stalno podporo in jasne usmeritve s strani vrha Ministrstva za obrambo, vendar je namesto urejene in proaktivne strukturne in funkcionalne profesionalizacije doživela nepregledno opremljanje in nakupe oborožitve in opreme, nejasno določene prioritete in njihovo izvajanje, nesorazmerje med nakupi in kadrovskimi potenciali, nedokončan sistem upravljanja s človeškimi viri.

Proces profesionalizacije in ukinitve obveznega služenja vojaškega roka sta sicer povečala ugled obrambnega sektorja v javnosti, vendar pa neustrezen karierni sistem, nespoštovanje kriterija strokovnosti pri napredovanju, vse nižji prejemki v primerjavi z gospodarskim sektorjem, neobstojevo vojaških ugodnosti, kršenje načela enakih možnosti ter slabšanje medosebnih odnosov v SV v obdobju 2004–2008 povzročajo padec priliva novega kadra ter povečano število odhodov iz SV. Vidno je **pomanjkanje dolgoročne strateške kadrovske politike** pridobivanja, ohranjanja in ponovnega vključevanja kadrov v civilne poklice ob koncu vojaške kariere.

Tekočim vladnim aktivnostim trenutno primanjkuje motivacije za sistemske spremembe, gasijo največje kritike v sistemu z uredbami, ki ne prinašajo preglednega sistema nagrad, in se pretirano sklicujejo na majhne plače kot razlog za neuspešno popolnjenje vojaških vrst. V okviru rebalansa proračuna za leti 2008 in 2009 se sredstva za reševanje socialnih težav družbe iščejo v obrambnem proračunu brez argumentov za vpliv na izpolnjevanje ciljev sil v zavezniški obrambi.

1.2 Varno, solidarno, verodostojno, profesionalno in varčno!

Temeljno izhodišče socialdemokratske politike na področju zunanje varnosti in obrambe države je v uresničevanju naslednjih pravic in vrednot:

a) **pravice do varnosti**, ki pripada vsem prebivalcem in prebivalcem Slovenije, ne glede na gmotni položaj in ne glede na kraj stalnega bivališča;

- b) **solidarnosti** do vseh prebivalk in prebivalcev države, ki jo razvijata zlasti Slovenska vojska in sistem zaščite in reševanja ob podpori tudi drugih ljudi v primerih naravnih in drugih nesreč, ob krizah zaradi podnebnih sprememb ali ob poslabšanju mednarodnega varnostnega okolja;
- c) **verodostojnosti in prepoznavnosti** Slovenije v boju za mir in varnost v svetu kot članice OZN, Nata, EU, OVSE in drugih regionalnih ter svetovnih varnostnih pobud;
- č) **profesionalnosti**, dopolnjene s **prostovoljnostjo**, v vseh delih obrambnega sektorja ter sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, s poudarkom na oblikovanju karijerne poti, sistema izobraževanja, podpore raziskavam in razvoju. Prostovoljnost je vez med solidarnostjo in profesionalnostjo in temelji na vključitvi vseh ter na varnosti in svobodi zvezanih državljanov;
- d) **varčnosti in racionalnosti** pri uporabi sredstev iz obrambnega proračuna s krepitvijo dvonamenske oziroma večnamenske uporabe opreme ter z zmanjšanjem porabe neobnovljivih virov energije.

Za podlago pri uresničevanju omenjenih pravic in vrednot bomo izdelali novo **oceno ogroženosti Republike Slovenije**, ki bo vodila v izboljšanje obrambnega planiranja ter v pravno in sistemsko vzpostavitev nacionalnega **sistema kriznega upravljanja in vodenja**. To bo potekalo skladno z notranjimi potrebami ter načeli in ukrepi Natovega sistema odzivanja na krize ter bo vodilo v ustanovitev in zakonsko utemeljitev vladne službe za usklajevanje vseh segmentov kriznega upravljanja in vodenja, pod katere pristojnostjo bi bil tudi Nacionalni center za krizno upravljanje kot tehnično-analitska podpora. Treba bo opraviti strateški pregled obrambe ter na podlagi ugotovitev dokončati vizijo razvoja obrambnega in varnostnega sektorja.

Posebno pozornost bomo namenili **analizi podnebnih sprememb, ki so tipičen vir transnacionalnega nevojaškega ogrožanja**. Z veliko verjetnostjo lahko pričakujemo, da bodo ogrožale tako varnost posameznika, nacionalno varnost (varnost družbe in države) kot mednarodno varnost. Podnebne spremembe bodo poleg okoljevarstvenih problemov sprožale tudi politične, ekonomske, energetske, migracijske, socialne, zdravstveno-epidemiološke in druge krize. V skrajnem primeru se lahko zgodi, da bodo podnebne spremembe, ki so v osnovi nevojaški vir ogrožanja, sprožile celo vojaške posege in s tem posredno prerasle v vojaški vir ogrožanja, na kar moramo ustrezno pripraviti slovenski obrambni in varnostni sistem. Zato bomo proučili podnebne spremembe z vidika vpliva na nacionalno varnost ter začeli z dolgoročnimi pripravami na soočenje z varnostnimi posledicami podnebnih sprememb.

Dopolnili in spremenili bomo **temeljne zakonske in izvedbene akte** ter jih uskladili s prakso, pri čemer bomo posodobili akte o nacionalni varnosti, izdelali bomo novo obrambno strategijo, prenovili zakon o obrambi ter dopolnili izvedbene akte s področja dolgoročnega opremljanja in nabav. Nujno potrebna bo tudi prenova Srednjeročnega obrambnega programa ter spremembe in dopolnitve Zakona o službi v Slovenski vojski.

Vzpostavili bomo **sistem transparentne in racionalne porabe proračunskih sredstev** za opremljanje in vzdrževanje vseh delov obrambnega sektorja. V okviru tega bomo racionalno in varčno kupovali novo opremo, spodbujali k razvoju domačo obrambno industrijo, pri nabavah iz tujine pa bomo dosledno upoštevali preglednost in čim večjo neposrednost postopkov nabave ter izključili posrednike, ki nimajo ustrezne proizvodne linije. Poleg tega bomo dosledni tudi pri izpolnjevanju protidobav, če bodo ekonomsko upravičene, ter spoštovali pravila Evropske obrambne agencije. O nabavah se bomo posvetovali z Državnim zborom RS. Dolgoročni načrt opremljanja bomo uskladili z varnostno in obrambno strategijo ter iz njiju izhajajočimi misijami in strukturo vojske.

Nadaljevali bomo s procesi **integracije upravnega in vojaškega dela MORS** ob hkratni **racionalizaciji**. To pomeni, da bo treba številčno stanje in zmogljivosti upravnega osebja

prilagoditi dejanskemu obsegu nalog na področju civilne in vojaške obrambe ter zaščite in reševanja. Sledili bomo potrebi po izdelavi pregledne, zavezujoče in bolj pravične karierne poti delavcev v upravnem delu ter pripadnikov Slovenske vojske.

1.3 Profesionalnost v vojaški službi

Proces **profesionalizacije** Slovenske vojske in upravnega dela MORS, ki podpira delovanje SV, bomo znova obudili in ga razvili z uvedbo pravične in pregledne karierne poti v enotah in poveljstvih SV. Pri tem se bo kadrom z neustrezno izobrazbo, kompetencami in motivacijo pomagalo pri čimprejšnji izpolnitvi zahtevanih pogojev, če pa to ne bo uspešno, pa pri demobilizaciji in iskanju civilne zaposlitve. Profesionalizaciji poveljniškega kadra bomo povrnili pomen in ga utemeljili na izkušnjah in znanjih za vodenje enot v mednarodnih mirovnih operacijah in drugih nalogah zveze Nato ter evropske skupne zunanje in varnostne politike.

Pri urejanju statusa oseb v SV bomo razvili programe celostne skrbi za pripadnike in pripadnice Slovenske vojske in njihove družinske člane, pri čemer bo povečana skrb namenjena pripadnikom, ki so na mednarodnih misijah. Celostno skrb bomo uredili po enotah in vojaško teritorialnih poveljstvih, vendar racionalno in pregledno pod skupno Organizacijsko enoto za **vojaško etiko in osebno blagostanje pripadnikov**, ki bo med drugim skrbela za celovitost duhovne oskrbe, tudi za tiste, ki niso verni.

Oblikovali bomo **dolgoročno strateško kadrovskega kampanjo** za stalno pridobivanje in ohranjanje ustreznega števila kandidatov za vojaški poklic in druge poklice v sistemu nacionalne varnosti, pri čemer bo treba enakovredno popularizirati vse službe v obrambnem sistemu.

Zavzeli se bomo za širitev zavedanja in informacij o možnostih vključevanja mladih v **prostovoljno služenje vojaškega roka** (PSVR). Službo v **pogodbeni rezervi** (PPRS) bomo uredili tako, da bodo pripadniki lahko sodelovali na misijah. Uredili bomo koncept dogovora z delodajalci o daljši odsotnosti delavcev v času misij, vstop v PPRS pa bomo ponudili različnim deficitarnim poklicem. Sistem urjenja bo prilagojen različnim skupinam kandidatov (npr. študentom). Urjenje PPRS bo poleg temeljnega vojaškega urjenja upoštevalo potrebe sodelovanja v mirovnih operacijah skupaj s stalno sestavo ter pomoč prebivalstvu ob naravnih nesrečah in večjih izrednih dogodkih.

Izvedli bomo zakonsko in praktično ureditev **fleksibilne vojaške službe**, ki v pogodbi vključuje tako službo v aktivni sestavi kot v pogodbeni rezervi, starostno pa presega 45 let, če je pripadnik zdravstveno, psihično in motivacijsko še primeren za vojaško službo. V obdobje pogodbe o vojaškem delu sodita tako služba v stalni sestavi kot v pogodbeni rezervi. Sistem bonitet za stalnost nagraduje deficitarne poklice in najboljše delavce. Funkcionalna izobraževanja v času vojaške službe so kreditno ovrednotena v nacionalnem sistemu poklicnih kvalifikacij.

Vse statusne posebnosti vojaškega poklica morajo biti **urejene v pravilih**, veljavnih za javni sektor, pri čemer bodo potrebne dopolnitve Zakona o službi v SV (ZSSV), Zakona o obrambi (ZObr) ter Zakona o sistemu plač v javnem sektorju. Ne pristajamo na izključevanje vojske iz javnega sektorja, ker lahko vodi v slabo nadzorovano, osamosvojeno in sprivatizirano vojsko.

Kriterije za vstop v SV bomo prilagodili **značilnostim sedanje mlade populacije**, pri čemer se bo ob izkazanem interesu za SV kandidatom ponudil program za pripravo na vstop v vojsko. Poskrbeli bomo, da bodo rekrutni častniki med mladimi na terenu najboljše častniki v času po končanih misijah v tujini, vendar največ eno leto. Tako bomo preprečili odtujenost rekrutnih častnikov od dejanskega stanja in dela v SV. Pravilnik o delovanju komisije za

kompetence, ki jo omogoča Zakon o službi v SV, bo opredelil temeljno zavezanost profesionalni vojaški službi pred nekritičnim priznavanjem kompetenc.

Za transformacijo vojaške strukture ter ustrezno razmerje med vojaki, podčastniki, častniki, vojaškimi uslužbenci, civilnimi osebami in vojaškimi uradniki, kakor tudi za ustrezno razmerje med stalno sestavo ter pogodbeno rezervo ter med premestljivimi in nepremestljivimi silami je izdelan poseben **Načrt vojaškega preoblikovanja in nadaljevanja profesionalizacije**.

1.4 Dostojanstveno v zavezništvu in evropskih obrambnih silah

V odnosih do zavezništva in njegovih članic bomo spoštovali dogovore, ki so bili glede udeležbe Slovenije izpogajani v okviru Natovih ciljev sil. Ker pa so ta pogajanja v sedanjem vladnem mandatu nepregledna, bo ob tem treba vse dosedanje dogovore preveriti v luči obstoječih zmogljivosti in kadrovskega virov, pred nadaljnjimi pogajanja pa precizneje ugotoviti, kaj Slovenija sploh lahko ponudi v skupno obrambo. Za sprejete obveznosti bomo oblikovali verodostojne rešitve, ki med članicami zavezništva ne bodo kvarile ugleda države. Poleg tega bomo z ustreznimi zmogljivostmi podpirali oblikovanje in delovanje skupnih evropskih obrambnih sil.

1.5 Javno in pregledno v civilno-vojaških odnosih

Izvedli bomo široko javno razpravo o identiteti, zgodovinskih tradicijah in odnosu vojske do civilnega okolja. V okviru tega bomo k sodelovanju povabili vse zainteresirane nevladne organizacije ter skupaj z vrhovnim poveljnikom, predsednikom države, skrbeli za javno **sprejemljivost in legitimnost SV**. Omogočili bomo **povečanje znanja** o obrambnem sistemu Slovenije, in sicer tudi v izobraževalnem sistemu na osnovnošolski in srednješolski ravni.

Pri opremljanju SV bomo poleg kvalitete in racionalnosti strogo spoštovali načelo **varnosti vojakov**, saj je vojak najbolj dragocen del vojaške organizacije.

Za kazniva dejanja vojaških pripadnikov bo treba zagotoviti ustrezna **pravna sredstva**, za težje kršitve vojaške discipline, namerno poškodovanje vojaške opreme in neizpolnitev ukaza pa naj se uveljavi denarna kazen.

Vzpostavitev **система raziskovanja in razvoja** za obrambne in širše družbeno-razvojne potrebe je nujna naloga MORS. V okviru tega je treba dodelati sistem dodeljevanja projektov v Ciljnih raziskovalnih programih in tehnoloških projektih. Za obdobje po letu 2010 pa je treba oblikovati nove programe skupnega obrambnega raziskovanja. Ti morajo temeljiti na vključevanju vseh raziskovalnih potencialov v družbi, ki so pripravljeni svoje znanje vlagati v obrambni sistem oziroma zagotoviti dvojno uporabnost svojih rezultatov. Dodeljevanje raziskovalnih sredstev poteka skladno s pravili Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) za izvajalce raziskovalnih projektov. Raziskovalce bomo spodbujali pri vključevanju v mednarodne projekte raziskovalno-tehnološke organizacije Nata (RTO), v programe Znanost za mir (Science for Peace) pri Natu ter v raziskovalne projekte Evropske obrambne agencije (EDA).

Poskrbeli bomo za vzpostavitev in nadgradnjo **система vojaškega šolanja**, ki je trdno navezan na civilni izobraževalni sistem, pri čemer bomo k sodelovanju povabili vse visokošolske ustanove s ciljem skupnega izobraževanja čim boljših častnikov in podčastnikov na ustreznih vojaških modulih v okviru civilnih univerz. Pri tem se bomo izogibali fragmentaciji izobraževanja in izobraževalnih ustanov, sledili pa bomo načelom

bolonjske in sorbonske strategije izobraževanja. Cilj šolanja vseh pripadnikov mora biti v doseganju čim višje izobrazbe, ki je vsebinsko skladna s potrebami notranjega razvoja SV, preprečiti pa je treba razmišljanje, da je dovolj samo stopnja izobrazbe (diploma), in ne tudi k stopnji izobrazbe pripadajoče znanje in kompetence. Preprečili bomo poskuse privatizacije vojaškega šolstva, ki ne temeljijo na dokazanem znanju in referencah s področja vojaško-obramboslovnega znanja.

Delovali bomo v duhu razvoja strokovnega sistema **civilnega nadzora nad vojsko**, pri čemer je treba razviti tako zmogljivosti civilne družbe in nevladnih organizacij kot ustrezne službe na MORS in v vladi. Potrebna pa je tudi pomoč parlamentu pri čim bolj strokovno utemeljenem političnem nadzoru nad delovanjem vojske.

Zavzemamo se za vzpostavitev in strogo spoštovanje **načela enakih možnosti** pri zaposlovanju v vojski, za spoštovanje vrednot materinstva in starševstva pri vseh pripadnikih, ne glede na spol, hkrati pa skušamo oblikovati sistem ostrega sankcioniranja vseh oblik šikaniranja in spolnega nadlegovanja na delovnem mestu. V tem okviru bomo proučili možnost specializiranega člana v pisarni varuha človekovih pravic, ki bi skrbel za nadzor nad kršitvami človekovih pravic v SV oziroma v celotnem obrambnem sistemu.

Analizirali bomo stanje **nepremičnin MORS ter oblikovali načrt njihove konverzije**. Za tiste, ki jih MORS ne uporablja, bo možna odprodaja oziroma predaja v upravljanje drugim ministrstvom oziroma tistemu, ki je pripravljen te objekte koristneje uporabiti. Stanovanjski fond MORS bomo usmerili v pokrivanje potreb pridobivanja in zadrževanja kadra v SV. Dvig življenjskega standarda vojakov bomo dosegli z organizirano skrbjo za stanovanja z možnostjo nakupa takega objekta s strani vojaške družine.

Na področju varnostne politike in obrambe bomo na račun povečanja uporabe termalne energije, biomase, biogoriv, plina in novih generacij varčnih motorjev **zmanjšali porabo neobnovljivih virov** ter uvoženih energentov za ogrevanje, motorna vozila, letalstvo itd.

Novo varnostno okolje in iz njega izhajajoče grožnje varnosti so spodbudile bistvene spremembe tudi na področju vojaških, obveščevalno-varnostnih aktivnosti. Tako bilateralno kot tudi multilateralno sodelovanje predstavljata nujen pogoj za uspešno delovanje obrambnih sil. Ključno je intenziviranje obveščevalno-varnostnega sodelovanja znotraj obveščevalnih struktur zveze Nato in nastajajočih struktur skupnih evropskih obrambnih sil. Obveščevalne strukture so stičišče dogajanja glede novih groženj.

1.6 Solidarnost ob nesrečah doma in v tujini

Zavedamo se nujnosti oblikovanja obrambnih sil, ki bodo sposobne **solidarno in profesionalno** sodelovati pri odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč doma in v tujini. To je eno od ključnih pričakovanj javnosti glede nalog obrambnih sil. Zato bomo vzpostavili sistem za skupno takojšnje delovanje ob naravnih in drugih nesrečah in v kriznih situacijah. Potrebna sta povečanje in posodobitev tistih enot, s katerimi bi okrepili zmogljivosti SV za naravovarstvene posege, za zaščito pred požari v naravi, pred povodnijo, plazovi in drugimi nesrečami. V kolikor bo potrebno, bomo z nakupom ustrezne opreme okrepili protipožarne zmogljivosti SV.

Na področju **sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami** bomo racionalizirali enote Civilne zaščite, uredili bomo pogodbeno izvajanje dela v teh enotah in pospešili izvajanje projekta nujne medicinske pomoči ter helikopterske pomoči SV. V tem okviru bomo vzpostavili pogoje za učinkovito posredovanje v primeru nenadnega onesnaženja morja ter v primeru nevarnosti nesreč z nevarnimi snovmi večjih razsežnosti. Med možnimi mladimi kandidati za gasilce bomo promovirali izobraževalni center za področje gasilcev v Sežani ter

v Pekrah. Usklajevali bomo protokole za ukrepanje v naravnih nesrečah doma in v tujini, tudi s centrom za obveščanje Evropske unije (Monitoring information center EU) ter s postopki za izmenjavo informacij s koordinacijskim centrom Združenih narodov (UN-OCHA).

2 Zunanja politika

Zvesti vrednotam socialnodemokratskega gibanja, vrednotam evropskega združevanja in ciljem Organizacije združenih narodov se bomo zavzemali za krepitev mednarodnega miru in varnosti ter za razvoj prijateljskih in solidarnostnih odnosov med državami in narodi sveta, ki bodo utemeljeni na spoštovanju enakopravnosti in pravice narodov do samoodločbe. Poleg tega se bomo zavzemali za reševanje vseh meddržavnih sporov z mirnimi sredstvi. Taka miroljubna zunanja politika je skladna tudi z vrednostnimi opredelitvami, ki prednostno podpirajo boj proti revščini, čim večjo socialno pravičnost, svetovni mir, svet brez jedrskega orožja, uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter zaščito okolja.

2.1 Kontinuiteta zunanje politike in zavezanost nacionalnemu soglasju

Pri vodenju zunanje politike ostajamo Socialni demokrati zavezani temeljnim strateškim usmeritvam, ki jih je glede zunanje in varnostne politike sprejemal državni zbor. V tem smislu sprememba oblasti ne bo bistveno spremenila zunanje in varnostne politike. Prav tako je enak ključen poudarek, da bomo pri oblikovanju bistvenejših zunanjepolitičnih in varnostnih odločitev stremeli k oblikovanju nacionalnega soglasja. V tem smislu bomo krepili instrumente neformalnega posvetovanja z opozicijo in na plenarnih razpravah državnega zbora pogosteje obravnavali pomembna zunanjepolitična vprašanja.

2.2 Stremljenja slovenske zunanje politike

Cilj Socialnih demokratov je Slovenija, ki bo po stopnji gospodarske in socialne razvitosti srednjeročno sodila med najbolj razvite evropske države. Naloge za doseg tega cilja obsegajo še močnejšo vsebinsko in organizacijsko uvrstitev znotraj EU, ureditev odnosov s sosedami, s Slovenci živečimi izven meja Slovenije, večjo sistematičnost Slovenije pri njenem delovanju na zahodnem Balkanu, povečano vlogo in obseg razvojne pomoči ter ureditev razmer in delno prestrukturiranje zunanjega ministrstva kot pogoj za uspešno zunanjepolitično delovanje.

Zunanjo politiko Slovenije bomo vodili tako, da bi še bolj okrepili našo varnost in blaginjo ter ugled naše države tako znotraj Evrope kot v svetovni skupnosti. Največje jamstvo za uresničitev teh smotrov vidimo v urejenih in prijateljskih odnosih s sosednjimi državami, v stanovitosti, upoštevanju mednarodnega prava, v zavzemanju za in v spoštovanju multipolarnosti, v večstranskem sodelovanju držav, predvsem v širšem evropskem in sredozemskem okolju, v naši vpetosti predvsem v evropske in tudi širše integracijske procese, v vključenosti v strukture kolektivne varnosti in v svetovne napore za soočenje z odpravo revščine in z okoljevarstvenimi problemi. Stanovitno sožitje z državami in narodi v ožjem in v širšem geopolitičnem okolju bomo uresničili le, če bo zasnovano na demokratičnih vrednotah, na upoštevanju mednarodnega prava, na medsebojnem spoštovanju, na spravi ob priznavanju zgodovinskih dejstev in kontekstov in na vzajemnem spoštovanju legitimnih interesov vsakogar. Na tej podlagi bomo lahko bolj uspešno kot doslej odpravljali težko dediščino vojn, genocida in drugih oblik nasilja iz preteklega stoletja, ki deloma še vedno zastruplja odnose med državami in družbami tudi v naši neposredni soseščini.

Učinkovito izvajanje zunanje politike Republike Slovenije in krepitev njene notranje skladnosti, doslednosti in verodostojnosti bo zahtevala bistveno boljše usklajevanje med uradoma predsednika republike in predsednika vlade, državnim zborom, MZZ, MORS, MG in nekaterimi drugimi državnimi organi, pa tudi nedržavnimi organi in ustanovami. Slovenski državni organi, vključno s slovensko diplomacijo, morajo postati medsebojno bolj usklajeni tudi za čezmejno delovanje našega gospodarstva, kulture, visokega šolstva, znanstvenoraziskovalne sfere, športa in medijev. V skladu z nacionalnimi prioritetami, dogovorjenimi tudi ob posvetovanju z opozicijo, bo potrebna priprava novelirane strategije zunanje politike Slovenije.

Globalizirane države 21. stoletja so navzven veliko bolj odprte kot kadarkoli prej. Zaradi tega bomo prilagodili strukturo in diplomatsko-konzularno mrežo MZZ ter definirali in poudarili mednarodno razvojno sodelovanje kot odraz solidarnosti in kot instrument zunanje politike. Dosledno se bomo zavzeli za sistematično iskanje in uveljavljanje strokovno usposobljenih kandidatov in predstavnikov iz Slovenije za uradniška in ostala mesta predvsem znotraj EU in sistema OZN, Svetovne banke, Mednarodnega denarnega sklada, OVSE ter drugih mednarodnih organizacij, ki so za Slovenijo posebej pomembne.

Za krepitev naše identitete in ugleda v svetu se bomo potegovali za včlanitev v OECD in za položaj nestalne članice Varnostnega sveta OZN. Slovenija bo OZN nudila vso podporo, zavzemala se bo za njeno reformo, za njeno boljše prilagoditev spremenjenim svetovnim okoliščinam in podpirala takšno reformo Varnostnega sveta OZN, ki bo zadostila potrebi po geografski zastopanosti držav članic. Slovenija bo to izvajala tudi ali predvsem preko organov in politike EU, ki je znotraj obstoječega razmerja sil v svetu naš najpomembnejši politični prostor, ki ga bo Slovenija po svojih močeh poudarjeno skušala soustvarjati.

2.3 Sosednje države

Odnosi s sosednjimi državami so posebej pomembni, saj so te najpomembnejše partnerke na področju čezmejnega sodelovanja na kulturnem in gospodarskem področju ter pri varstvu okolja in socialni infrastrukturi.

Posebna pozornost naše zunanje politike pa bo veljala reševanju še vedno odprtih vprašanj v odnosih s sosedami. Med temi je najbolj pereč problem odnos z Republiko Hrvaško, zlasti zaradi nerešenega vprašanja določitve meje na kopnem in na morju. Izhodišče za urejanje tega vprašanja je dogovor med obema vladama (Brioni 2005) o spoštovanju stanja na dan 25. junija 1991. Glede vprašanj spornih delov meje med državama bomo še naprej preučevali različne možnosti za pravičnejšo in trajno rešitev s pomočjo tretjega.

Slovenija ima zelo dobre, večplastne in razvejane odnose z Avstrijo, Italijo in Madžarsko, s katerimi nas združuje tudi članstvo v EU. Še vedno ostajajo odprta nekatera vprašanja, povezana z urejanjem položaja slovenskih narodnih manjšin v teh državah. V odnosih z Italijo bomo odločneje vztrajali na vrnitvi med drugo svetovno vojno odtujenih kulturnih dobrin ter na objavi izsledkov mešane komisije zgodovinarjev o slovensko-italijanskih odnosih v Italiji. V odnosih z Avstrijo pa si bomo prizadevali za dokončno vrnitev arhivskih gradiv.

2.4 Evropska unija, ZDA, Ruska federacija, Kitajska

EU je najbolj uspešna integracija v zgodovini, ki se bolj kot kdajkoli sooča s potrebo po večanju njene teže in vpliva, in to ne samo kot gospodarskega, ampak tudi kot političnega dejavnika in partnerja znotraj multipolarne skupnosti in globaliziranega sveta. Zato se bo Slovenija odločno naprezala za čimprejšnjo ratifikacijo Lizbonske pogodbe, s tem pa za večjo racionalnost, preglednost in učinkovitost EU, za krepitev in poglobljanje Skupne zunanje in

varnostne politike (SZVP), za razvoj njene skupne varnostne in obrambne politike, za še večjo in aktivnejšo politično vlogo EU pri urejanju ali vsaj omejevanju konfliktov v vzhodnem Sredozemlju in na Bližnjem vzhodu in za še večjo vlogo EU pri soočanju z novimi izzivi človeštva, kot so npr. posledice podnebnih sprememb in energetske potrebe. Slovenija bo tudi na bilateralni ravni negovala in poglobljala odnose z vsemi članicami EU. Znotraj EU bo podpirala širitev s Hrvaško in Turčijo ter zagovarjala stališče, da kandidatkam za članstvo ni treba izpolnjevati večjega števila pogojev, kot so jih morale izpolniti njihove predhodnice.

Slovenija odločno podpira demokratična načela in vrednote, na katerih sloni evroatlantsko zavezištvu, in se zaveda njegove pomembnosti. Zavzemali se bomo za nadaljnji razvoj in poglobitev transatlantskih odnosov, ki bodo temeljili na skupnih interesih in vrednotah ter na upoštevanju mednarodnega prava.

V okviru SZVP se bo Slovenija aktivno zavzemala za konstruktivno ureditev dolgoročnih odnosov sodelovanja z Rusko federacijo (RF), ki za članice postaja tudi vse pomembnejši gospodarski partner. V okviru SZVP se bo tudi zavzemala za konstruktivno ureditev odnosov med EU in najbolj naseljeno velesilo – hitro razvijajočo se Kitajsko.

2.5 Države zahodnega Balkana

Slovenija bo bolj sistematično in kontinuirano kot doslej poglobljala svoje odnose z državami zahodnega Balkana, z večino katerih jo povezujejo tradicionalni kulturni, gospodarski ter drugi odnosi. Aktivno si bo prizadevala za uresničitev zavez iz Solunske agende (2003) in iz Deklaracije z Brda (2008) glede vključevanja držav zahodnega Balkana v evropske integracijske procese, vključno z vizno liberalizacijo za njihove državljane, ter za čim konkretnjšo, otipljivejšo in časovno vsaj okvirno določeno evropsko perspektivo držav tega področja. Slovenija bo prav tako skušala aktivno prispevati k normalizaciji razmer in odnosov med Republiko Srbijo in Republiko Kosovo, in s tem k umiritvi in stabilizaciji razmer na tem področju. Svoje dosedanje aktivno sodelovanje v Paktu stabilnosti za Jugovzhodno Evropo bo RS nadgradila s podporo novonastalemu Svetu za regionalno sodelovanje. Zahodni Balkan bo tudi prednostno področje, kamor bo usmerjeno razvojno sodelovanje Slovenije, ter prednostno področje pri sodelovanju SV in slovenske policije v okviru misij OZN, Nato in EU.

2.6 Slovenci v zamejstvu in po svetu

Med prednostnimi nalogami na področju odnosov s Slovenci, ki živijo izven meja Slovenije, bo priprava celovite strategije RS na tem področju. Odločno je treba vztrajati na doslednem izpolnjevanju vseh obveznosti Avstrije, Italije in Madžarske do slovenske manjšine v teh državah. V Republiki Italiji to zadeva izpolnjevanje zaščitnega zakona za slovensko skupnost, v Republiki Avstriji izpolnjevanje 7. člena Avstrijske državne pogodbe ter odločb avstrijskega ustavnega sodišča o dvojezičnih napisih, v Republiki Madžarski pa ustrezno izpolnjevanje slovensko-madžarskega sporazuma na podlagi vzajemnega spoštovanja pravic manjšin. Menimo, da je treba delno redefinirati nekatere poglede na vlogo in položaj narodnih manjšin, pri čemer bo vlogo Slovenije do manjšin treba razbremeniti ideološkega pogojevanja in ločevanja, ki izhaja iz slovenskih notranjepolitičnih odnosov.

S konkretnimi ukrepi bomo povečali vlogo manjšin v čezmejnem sodelovanju na gospodarskem, kulturnem in na drugih področjih. Pri odnosu do Slovencev v zdomstvu je treba posebno pozornost posvetiti živim stikom s slovenskim jezikom in kulturo, pri generaciji, ki se vrača, pa je treba pozornost nameniti predvsem možnostim za aktivno vključitev v slovensko družbo. Pri slovenskih izseljencih bomo napore usmerili predvsem v to, da postanejo kulturna vez in dejavnik krepitve slovenske identitete v državah, kjer bivajo,

gotovo pa je treba prenehati s politiko povezovanja z njimi predvsem na ideoloških izhodiščih ter z njihovim izkoriščanjem za politične namene v Sloveniji.

2.7 Gospodarska diplomacija

Slovenija je v sedemnajstih letih samostojnosti bistveno bolj razširila diplomatsko-konzularno mrežo, kot je sprva predvidevala. K temu so jo vodili ambicioznejši zunanje-politični in gospodarski interesi ter globalizacija sveta. Socialni demokrati ocenjujemo, da se z utrditvijo samostojne Slovenije kot države na svetovnem zemljevidu sedaj začne obdobje, v katerem bo diplomatsko-konzularna mreža skupaj z Ministrstvom za gospodarstvo in Gospodarsko zbornico Slovenije morala prevzeti nase večjo odgovornost za uveljavljanje interesov slovenskega gospodarstva v svetu. V tem smislu bomo pripravili program sistematične reorganizacije diplomatsko-konzularnih predstavništev, kjer bo ustvarjanje pogojev za uveljavitev gospodarskih interesov na kadrovske in strokovnem področju na bistveno višjem nivoju in ob večji denarni pomoči države.

2.8 Razvojno sodelovanje

Socialni demokrati hočemo, da razvojno sodelovanje postane integralni del slovenske zunanje politike ter del identitete Slovenije v svetu. Zato bo vlada po zgledu večine članic EU vzpostavila ustrezno institucijo za razvojno sodelovanje. Izhajamo iz prepričanja, da mora biti razvojno sodelovanje predvsem odraz solidarnosti, obenem pa smo prepričani, da je razvojno sodelovanje lahko toliko večje in učinkovitejše, če je vanj vključenih čim več slovenskih ustanov, vključno s civilno družbo in s podjetji. Tudi zato se bo razvojno sodelovanje osredotočilo na projekte, ki bodo trajno pripomogli k večji mednarodni učinkovitosti in prepoznavnosti Slovenije in njenega gospodarstva. V obdobju 2008–2012 bo Slovenija izpolnila obvezo, da se bo delež razvojnega sodelovanja od sedanjega 0,10 % BNP do leta 2010 povečal na 0,17 %. Iskali bomo tudi možnosti za dodatno povečanje tega deleža, ki bo skladen z gospodarskim razvojem Slovenije. Mednarodno razvojno sodelovanje Slovenije bo usmerjeno predvsem na področje zahodnega Balkana in v izvenevropske države v razvoju. Prioritete tega sodelovanja bodo usklajene tudi s slovenskim gospodarstvom.

2.9 Zunanje ministrstvo

Menimo, da je treba spremeniti zakone in druge akte, ki določajo kadrovske pogoje, razmere in delovanje znotraj zunanjega ministrstva ter razmerje med tem ministrstvom in ostalimi državnimi in nedržavnimi ustanovami. V nasprotju s sedanjimi razmerami se zavzemamo za kriterije strokovnosti – za upoštevanje znanja z izkušnjami, za jasna pravila delovanja pogodbenih diplomatov in za ponovno vzpostavitev bolj intenzivnega stalnega izobraževanja kadrov v okviru Ministrstva za zunanje zadeve. Treba bo tudi okrepiti analitično podporo mednarodni dejavnosti MZZ in drugih državnih organov. Socialni demokrati se bomo zavzemali za postopno odpravljanje pogodbenih diplomatov ter za njihovo redno zaposlitev.

2.10 Sodelovanje Slovenije na mirovni operacijah

Slovenija je v obdobju 2005–2007 prišla v krizo legitimnosti mirovni operacij zaradi izrazito netransparentne politike odločanja vlade o naporitvah na misije – brez posvetovanja z javnostjo ter predvsem z Državnim zborom RS. Sprejemljivost sodelovanja Slovenije v mirovni operacijah je padla na raven iz leta 1994 (45 %), ko v tujini sploh še nismo imeli

vojaških in policijskih zmogljivosti. Menimo, da je pred odločitvijo o sprejemanju obveznosti ter o napotitvah na operacije na kriznih žariščih treba omogočiti javno in odgovorno obravnavo.

Po našem mnenju mora o napotitvah vojakov, policistov ter civilnih strokovnjakov na operacije odločati vlada, in sicer odgovorno, pregledno ter skladno s slovenskimi nacionalnimi interesi. Vlada mora sprejemati obveznosti na operacijah, ki temeljijo na resolucijah Varnostnega sveta Združenih narodov, izvajajo pa jih OZN, Nato, EU ter OVSE. Pred tem mora seznaniti državni zbor in posebej pristojna delovna telesa o napovedanih novih obveznostih na operacijah v tujini, jim podati podrobne podatke o nameravanem sodelovanju na operacijah ob sprejemanju državnega proračuna in jih seznaniti z vsemi deli Srednjeročnega obrambnega programa, ki govorijo o načrtovanih operacijah. Zagotoviti mora podatke o obsegu mandata nameravane mirovne operacije, o vrsti vojaških, policijskih ter civilnih zmogljivosti, o pripravljenih za sodelovanje na misiji, o izvedljivosti operacije, primernosti in razpoložljivosti enot in materiala, o možnih tveganjih za osebje na misiji, o pričakovanem trajanju operacije, vključno s pogoji za njeno preložitvev ter zaključitev in o proračunskih posledicah. Pri tem se mora zavzeti za specializirano udeležbo na mirovni operacijah, ki lahko zagotovi njihovo učinkovitost, in paziti, da na mirovni operacijah ne pride do pretirane razpršenosti prispevka.

Na podlagi take razprave mora vlada dopolniti svojo odločitev. S tem bo uveljavila dobro prakso parlamentarne razpravljalne vloge pri napotitvi enot ali posameznikov na operacijo v tujino ter omogočila parlamentu okrepitev njegove zmožnosti nadziranja sodelovanja slovenskih državljanov na misijah.

Socialni demokrati smo mnenja, da mora nova slovenska vlada sprejeti sklep o odpoklicu slovenskih vojaških inštruktorjev iz Iraka.

Prav tako mora skrbeti za verodostojno izpolnjevanje sprejetih obveznosti ter zagotoviti vse potrebne pogoje za osebje s področja zdravstvene preventive in oskrbe na misiji, psihološko podporo ter celostno skrb za vse veterane z mirovni operacij.